

ÉVES JELENTÉS 2005

PÉNZÜGYI SZERVEZETEK ÁLLAMI FELÜGYELETE

A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének kiadványa

1013 Budapest, Krisztina krt. 39.

Telefon: 489-9100

Fax: 489-9102

Internet: www.pszaf.hu

© Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete

Minden jog fenntartva

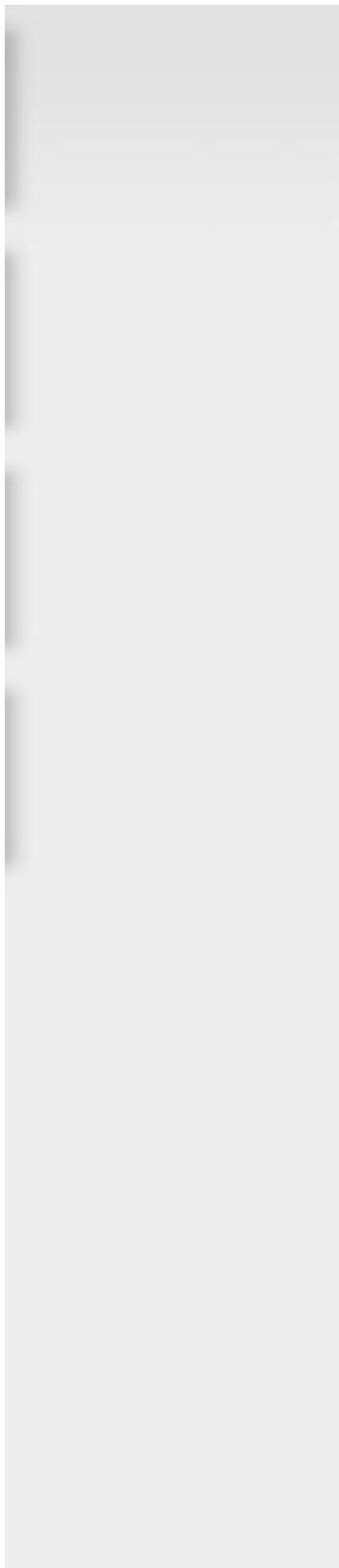
ISSN 1587-8481

ÉVES JELENTÉS 2005

PÉNZÜGYI SZERVEZETEK ÁLLAMI FELÜGYELETE

A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete 2004 végén – a pénzpiaci fejlemények, a jogszabályi feltételek és az uniós tagság követelményeinek figyelembe vételével – újrafogalmazta alapvető feladatait és értékeit. Hosszabb távon pedig a Felügyelet 2005 szeptemberében elfogadott, és „A hatékony felügyelet stratégiája 2010-ig” címen közreadott közép-távú stratégiája határozza meg a PSZÁF tevékenységét.

Ennek megfelelően:

- a kockázatorientáltság határozott erősítése,
- az összevont alapú (integrált) felügyelés meghonosítása,
- a folyamatos felügyelés szerepének növelése,
- az intézmény-felügyelettel egyenrangú piacfelügyelet bevezetése a meghatározó irányok a Felügyelet tevékenységében.

Elkezdődött egy új, jellegét tekintve programozott felügyelés, amely nemcsak a célokban és a feladatokban szelektív, hanem a rendelkezésre álló humán- és anyagi erőforrások optimális elosztására törekszik.

A piacfelügyelet keretében lefolytatott vizsgálatok és eljárások elsősorban a piac átláthatóságát, a tiszta versenyviszonyok érvényesülését és ezzel fogyasztóvédelmi célokat szolgáltak. (Jogosulatlan tevékenység, bennfentes kereskedelem, árfolyam-manipuláció, tiltott befolyásszerzés feltárására irányultak.)

Az egyre összetettebb piac, az abban rejlő kockázatranszferek, szabályozási arbitrázs lehetőségének veszélye miatt a Felügyelet – az integrált felügyelés eredményeként – 2005-ben, első esetben végzett olyan célvizsgálatot, amely tevékenységi körtől és intézménytől függetlenül az egész pénzügyi szektort érintette. A vizsgálat eredményeként elvárásait ajánlásokban fogalmazta meg.

Az engedély nélküli tevékenységek vizsgálata során a Felügyelet alapelvnek tekintette, hogy a tevékenység tényleges tartalma és nem jogi formája legyen a minősítés alapja. Ezt a bíróság, a PSZÁF elmarasztaló döntésének jóváhagyásával is megerősítette.

A felügyelési tevékenység szerves része a vizsgálatok lefolytatásán, határozatok kibocsátásán túl a Felügyelet általános piacorientáló munkája. Ennek keretében – például a vagyonkezelési célvizsgálat eredményei alapján – megújult a Felügyeleti Tanács ajánláskiadási tevékenysége. A társhatóságok és a pénzügyi szervezetek részére – a szervezetek érdekképviselői szerveinek bevonásával (az interneten

keresztül, jelszóval történő hozzáféréssel) – biztosította az ajánlás-tervezetek előzetes konzultációját.

A Felügyelet az elmúlt évben is kiemelt figyelmet fordított a fogyasztók tájékoztatására. A fogyasztói hitelek, ezen belül a devizahitelek, a bankváltás, a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás, a nyugdíjpénztárak működése és hozamai voltak a legfontosabb, egyben a legnépszerűbb témák.

Az ajánlások előkészítésénél már alkalmazzuk azt – az Európai Unióban bevett – a konzultációs mechanizmust, amely révén a piaci szereplőkkel hatékonyabb véleménycsere alakítható ki.

A piaci folyamatok és a felügyelési tapasztalatok alapján 2005-ben egy sor jelentős jogszabály kezdeményezésére, és néhány elfogadására is sor került. A legnagyobb hatású ezek közül a Felügyelet státusztörvényének módosítása, amelynek révén elindult – első lépésként az eljárási szabályok tekintetében – egy egységesülő felügyeleti jog kialakítása. Kiemelkedő fontosságú a jogszabályok sorában az egységes, kockázatokra épülő felügyeleti díjakról szóló jogszabály előkészítése.

A Felügyelet az európai felügyeleti hálózatának részeként az elmúlt évben is széleskörű nemzetközi tevékenységet fejtett ki. Az Európai Unióhoz és az Európai Központi Bankhoz kapcsolódó különböző bizottságokban aktivitásunk fő tartalmi témái az új nemzetközi banki és biztosítási tőkeszabályozás, a pénzmosás elleni fellépés összehangolása, a CRD bevezetésének előkészítése, illetve a Solvencia II-vel kapcsolatos munkálatok voltak.

A Felügyelet 2004-ben kialakított új struktúrája lényegét tekintve bevált. A Felügyelet két egységének – a stratégiaalkotó, irányító és ellenőrző Felügyeleti Tanács és a felügyeleti munkát végző Hivatal – együttműködése megszilárdult.

A Felügyelet saját tevékenységére is meghatározónak tartja, és 2005-ben érvényesítette is azokat az általános elveket és értékeket, amelyeket a pénzügyi szektorral és piaccal szemben megfogalmazott, nevezetesen: az átláthatóságot és a számonkérhetőséget.

Budapest, 2006. június

Marsi Erika
főigazgató

Farkas István
a Felügyeleti Tanács elnöke

A PÉNZÜGYI SZERVEZETEK ÁLLAMI FELÜGYELETÉNEK VEZETŐI

Az első sorban:

Marsi Erika
főigazgató

Farkas István
a Felügyeleti Tanács elnöke

A hátsó sorban (balról jobbra):

Dr. Schiffer Péter
főigazgató-helyettes

Miklós Gábor
a Felügyeleti Tanács tagja

Dr. Király László György
a Felügyeleti Tanács tagja

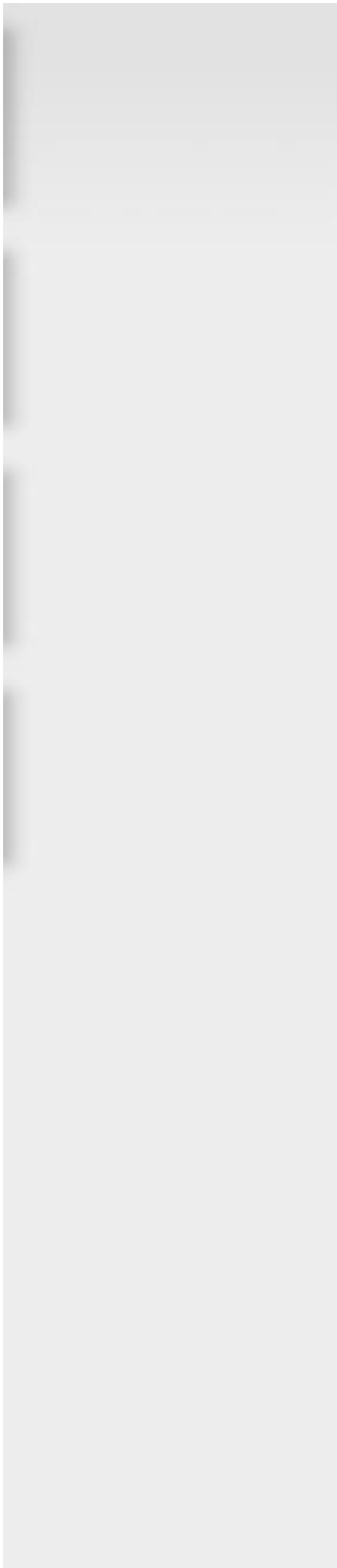
Dr. Asztalos László György
a Felügyeleti Tanács tagja

Náray László
a Felügyeleti Tanács tagja

Varga Csaba
főigazgató-helyettes

BEVEZETÉS.....	11
I. KOCKÁZATI KILÁTÁSOK.....	13
1. A pénzügyi közvetítés mérete.....	13
2. Eszközoldali kockázatok.....	16
A hitelállomány növekedésének kockázatai.....	16
A hitelállomány szerkezetének kockázatai.....	17
A lakossági hitelek hitelcél szerinti szerkezetének változása.....	20
Kis- és középvállalkozások bővülő hitelezése.....	22
Értékpapírokhoz kapcsolódó piaci kockázatok.....	24
A pénzügyi vállalkozások mint a bankbetétesek eszközokkázata.....	26
3. Forrásokhoz kapcsolódó kockázatok.....	28
A külföldi források növekvő szerepe.....	28
A banki hitelezés és forrásellátottság kilátásai.....	31
A kötelező gépjármű-felelősségbiztosítások piacán zajló árversenyt.....	34
4. A nemzetközi és belső integráció jellegzetességéből adódó kockázatok.....	35
A pénzügyi rendszer nemzetközi integrációja.....	35
A belső, ágazatközi integráció.....	37
A termékinnováció felgyorsulása.....	41
Kombinált betétek.....	42
Hitelbiztosítási termékek.....	42
Összefoglalás.....	44
II. A FELÜGYELETI TEVÉKENYSÉG 2005. ÉVI TAPASZTALATAI.....	45
1. A prudenciális felügyelés 2005. évi tapasztalatai.....	45
Kockázatértékelési tevékenység.....	46
Átfogó (több szektort magában foglaló) és speciális vizsgálatok.....	46
A prudenciális vizsgálatok tapasztalatai.....	47
Hitelintézetek.....	48
Pénzügyi vállalkozások.....	50
Befektetési vállalkozások, árutőzsdei szolgáltatók, befektetési alapkezelők.....	50
Biztosítóintézetek, közvetítők.....	52
Pénztárak.....	53
Prudenciális felügyeleti intézkedések, jogérvényesítés.....	54
2. A piacfelügyelési tevékenység 2005. évi tapasztalatai.....	55
Engedélyezési tevékenység.....	55

Piacellenőrzési tevékenység	56
<i>Bennfentes kereskedelem, árfolyam-manipuláció</i> <i>miatti vizsgálatok, kibocsátó vizsgálata</i>	57
<i>Jogosulatlan tevékenységek feltárása</i>	57
Fogyasztóvédelem és panaszkezelés	58
<i>Panaszkezelés</i>	58
<i>Fogyasztóvédelmi tapasztalatok</i>	59
<i>Fogyasztók tájékoztatása</i>	60
III. A FELÜGYELET 2005. ÉVI MŰKÖDÉSE	61
1. <i>Belföldi és külföldi közigazgatási és szakmai együttműködések.....</i>	61
Szabályozási és jogalkotási tevékenység	61
A Bázel II folyamat	62
A Szolvencia II folyamat	63
Belföldi együttműködések, konzultációk.....	63
A Felügyelet tevékenysége az Európai Unió szervezeteiben	65
<i>Harmadik szintű bizottságok</i>	65
<i>Az Európai Központi Bank felügyeleti kérdéseket</i> <i>érintő tevékenysége.....</i>	65
<i>Komitológiai bizottságok</i>	65
Két- és többoldalú felügyeleti kapcsolatok.....	66
A nemzetközi szervezetekben kifejtett tevékenység	67
2. <i>A Felügyelet működése.....</i>	68
A Felügyelet működésének, a szervezeti átalakításoknak az értékelése	68
A Felügyelet irányítási rendszere	69
Belső szabályozás.....	71
Humánpolitika.....	72
Kommunikáció.....	73
A Felügyelet gazdálkodása.....	73
<i>Bevételek.....</i>	73
<i>Kiadások.....</i>	76
<i>A Felügyelet vagyoni helyzetének bemutatása</i>	78
MELLÉKLETEK.....	79
I. <i>Statisztikai összesítés a Felügyelet 2005-ben hozott intézkedéseiről</i>	79
II. <i>Felügyelt intézmények és természetes személyek</i>	82
III. <i>Határon átnyúló tevékenységgel kapcsolatos bejelentések.....</i>	85

A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete 2004-től új szerkezetben jelenteti meg éves jelentését.

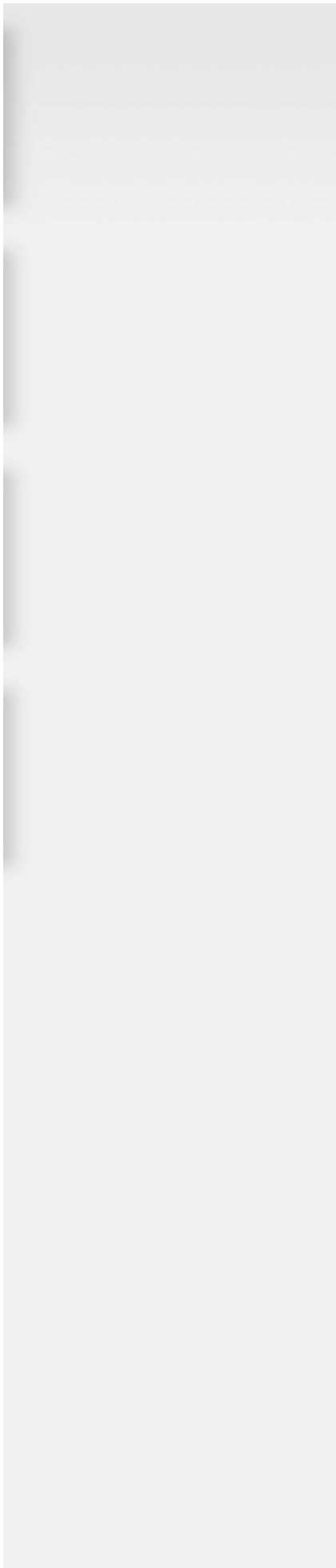
A parlamenti és a kormányzati tényezőktől, a piaci szereplőktől és külföldi partnereinktől kapott visszajelzések megerősítettek bennünket abban, hogy ez az új struktúra alkalmas arra, hogy beszámoljunk arról, hogyan látjuk a pénzügyi piacok kockázatait, milyen felügyelési tevékenységet folytattunk és miképpen működött a Felügyelet, mint intézmény.

Ennek megfelelően készítettük el és mutatjuk be a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének éves jelentését a 2005. évről.

Jelentésünk tehát három részre tagolódik. Az első részben a Felügyelet a pénzügyi piacok 2005. évi tevékenységének értékeléséből kiindulva a jövőbeni kockázatokra összpontosító, előrettekintő szemléletű közgazdasági elemzést tesz közvé. Az elemzés tematikája és módszertana megegyezik az európai pénzügyi felügyeletek „risk outlook” és az európai központi bankok pénzügyi stabilitási típusú elemzéseivel.

A beszámoló második fejezete tárgyalja a prudenciális- és piacfelügyelés 2005. évi tapasztalatait, az e területeken kitűzött célok tükrében. Előző évi jelentésünkben a pénzügyi piacok 2004. évi tevékenységének értékelése alapján körvonalaztuk a legfontosabb kockázatokat, amelyek nagyban meghatározták a 2005. évi vizsgálati prioritásokat. A prioritások részint kockázati megközelítésen, részint a változó jogszabályi környezetnek való megfelelés értékelésén (pl. Bázeli II) alapultak. A fejezet a kockázatokon túlmenően bemutatja az egyes szektorok főbb jellemzőit is.

A harmadik fejezet a Felügyelet működéséről számol be.

*Gyors expanzió,
éleződő verseny, mélyülő
integráció, sok termék.*

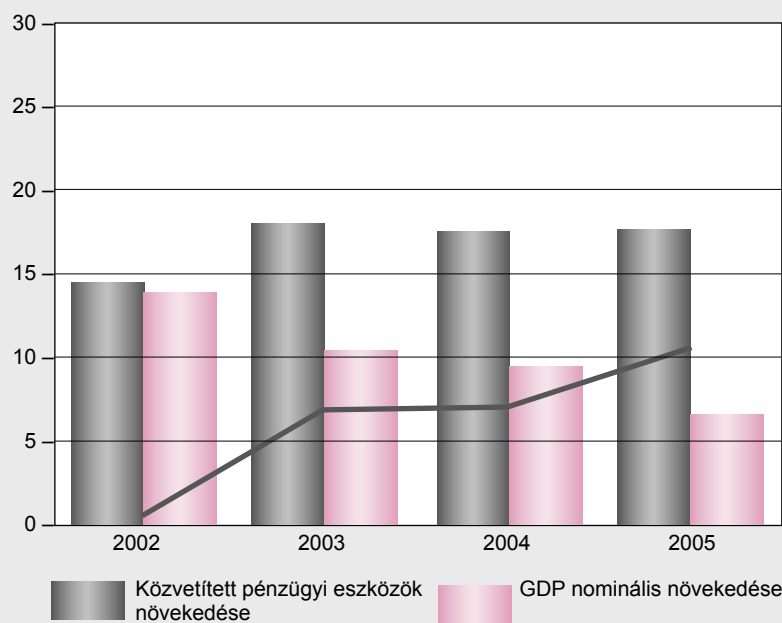
1. A PÉNZÜGYI KÖZVETÍTÉS MÉRETE

A pénzügyi szektor 2005-ben jelentős törések nélkül, kiegyensúlyozottn és kiemelkedő nyereségességgel fejlődött. A fejlődés legfontosabb jellemzői: *a továbbra is gyors expanzió, az egyre élesebb verseny, a mélyülő külső és belső integráció és a felfokozott termék- és folyamatinnováció voltak*; amelyek külön-külön vizsgálva pozitív folyamatok. A mélyebb elemzés, a dinamikus szemlélet és a jövőre fókuszáló megközelítés segítségével azonban feltártunk olyan kockázatokat, amelyek a pénzügyi szektor szereplőitől fokozottabb kockázatkezelést és kontrollt igényelnek. A Felügyelet a jövőben mind ellenőrzési, mind piacfelügyeleti tevékenysége során kiemelt figyelmet fordít e kockázati kontrollok erősítésének érvényesítésére.

A hazai pénzügyi intézmények által közvetített eszközök állománya 2005 végére a GDP mintegy másfélszeresét (151 százalékát) tette ki. Ez ugyan jelentősen kisebb, mint a fejlett pénzügyi rendszerrel rendelkező országok 500 százalékot meghaladó mutatója, de a közvetített pénzügyi eszközök és az összjövedelem hányadosaként számított penetrációs ráta¹ gyorsuló ütemben emelkedik. A hazai pénzügyi intézmények által

¹ A penetrációs rátát a bankok esetében a mérlegfőösszeg és a GDP aránya alapján, míg az összes pénzügyi intézmény esetében az összes eszköz (a mérlegen belüli tételek és a más szektorban nem szereplő mérlegen kívüli tételek) és a GDP aránya alapján számítjuk. A módszer a biztosítók esetében – főleg a nem élet üzletágban tevékenykedőknél – nem tükrözi a teljesítményt.

1. ábra
A pénzügyi penetrációs ráta éves növekedése (%)

Forrás: PSZÁF, KSH

Megnevezés		Állomány				
		2001 mrd Ft	2002 mrd Ft	2003 mrd Ft	2004 mrd Ft	2005 mrd Ft
Intézmények szerint						
Bankok, szakosított hitelintézetek	mérlegfőösszeg	9 040	10 196	12 860	14 926	17 566
	kezelt ügyfélvagyon	2 794	4 326	5071	6 194	6 103
	összesen	11 834	14 522	17 931	21 120	23 669
Befektetési vállalkozások	kezelt ügyfélvagyon	2 547	1405	702	410	489
Befektetési alapok	nettó eszközérték	705	932	897	1 056	1 889
Pénzügyi vállalkozások	mérlegfőösszeg	564	841	1 261	1 637	2 013
Biztosítók	befektetett eszközök	763	927	1082	1 229	1 701
Pénztárak	vagyonérték	582	773	1 016	1 456	1 899
Szövetkezeti hitelintézetek	mérlegfőösszeg	638	779	923	1 064	1 264
Összesen		17 633	20 180	23 812	27 973	32 925
– a GDP %-ában		119	119	128	137	151
Tevékenységek szerint						
Hitelezés		10 242	11 816	15 044	17 628	20 843
Biztosítás		652	786	902	995	1 351
Vagyonkezelés		1 754	1 479	1 240	1 437	1 810
Letétkezelés		4 984	6099	6 626	7 913	8 920
Összesen		17 633	20 180	23 812	27 973	32 925

Forrás: PSZÁF

*Mélyülő pénzügyi közvetítés,
masszív tőkebeáramlás.*

folytatott közvetítés összmérete, a közvetített eszközök állományával mérve, évek óta stabil, 15–20 százalékos nominális ütemben nő, miközben a gazdaság összjövedelmének növekedési üteme, az infláció fokozatos lassulása következtében, évi 5–10 százalék közé csökkent.

A pénzügyi közvetítés mélyülését mutató ráta emelkedése a Magyarországhoz hasonló felzárkózó gazdaságok esetében természetes jelenség. A viszonylag magas hazai hozamszint következtében számottevő mértékű nettó tőkebeáramlás valósult meg, amely a penetrációs ráta folyamatos emelkedésének egyik fő összetevője. Másik meghatározó eleme a hazai pénzügyi intézményrendszer, illetve termékszerkezet gazdagodása, a közvetítés sokrétűségének, összetettségének fokozódása.

Szerkezet					Növekedés			
2001 %	2002 %	2003 %	2004 %	2005 %	2002/01 %	2003/02 %	2004/03 %	2005/04 %
51,3	50,5	54,0	53,4	53,4	12,8	26,1	16,1	17,7
15,8	21,4	21,3	22,1	18,5	54,9	17,2	22,2	-1,5
67,1	72,0	75,3	75,5	71,9	22,7	23,5	17,8	12,1
14,4	7,0	2,9	1,5	1,5	-44,8	-50,0	-41,6	19,4
4,0	4,6	3,8	3,8	5,7	32,2	-3,8	17,7	78,8
3,2	4,2	5,3	5,9	6,1	49,1	49,9	29,9	23,0
4,3	4,6	4,5	4,4	5,2	21,5	16,7	13,6	38,4
3,3	3,8	4,3	5,2	5,8	32,9	31,3	43,3	30,5
3,6	3,9	3,9	3,8	3,8	22,1	18,5	15,3	18,8
100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	14,4	18,0	17,5	17,7
-	-	-	-	-	-	-	-	-
58,1	58,6	63,2	63,0	63,3	15,4	27,3	17,2	18,2
3,7	3,9	3,8	3,6	4,1	20,6	14,8	10,3	35,7
9,9	7,3	5,2	5,1	5,5	-15,7	-16,2	15,9	26,0
28,3	30,2	27,8	28,3	27,1	22,4	8,6	19,4	12,7
100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	14,4	18,0	17,5	17,7

A penetrációs ráta emelkedésének legutóbbi gyorsulása főként a tőkebeáramlás ütemének fokozódásával magyarázható, ami jelentős részben a gazdaság európai integrációjával hozható összefüggésbe. Az Európai Unióhoz történt csatlakozás olyan intézményi reformok sorozatát jelent, amelyek nagy hatású gazdasági-pénzügyi liberalizációt testesítenek meg, s a nemzetközi tőkeáramlást, valamint az áruk és szolgáltatások kereskedelmén keresztül a gazdasági növekedést gyorsítják. E folyamat hatásai a hazai pénzügyi vagyon növekedésében, a hitel-, a biztosítási és a befektetési termékek iránti kereslet alakulásában, és a beáramló külföldi tőke méreteinek növekedésében mindenütt megfigyelhetők.

Az elmúlt évek során a hazai pénzügyi közvetítés belső szerkezete a magyar gazdaság makroszintű eseményeivel szoros összhangban fej-

Párhuzamosan nőtt az adósság és a külföldi befektetés.

A hitelezés egyértelműen kockázatosabbá vált.

A kimutatott hitelezési veszteség alacsony volt.

lódott. A hitelező és a befektetési ágazatok viszonylag kiegyenlítetten növekedtek 2005 folyamán, amit folytatódó erős belföldi hitelkereslet, és a hazai tőkepiac csillapodó erejű, de a korábbi évekhez viszonyítva lendületes emelkedése tett lehetővé.

A pénzügyi közvetítés mélységének gyors növekedése önmagában is növeli a pénzügyi kockázatokat, mivel ez a folyamat tartalmában egyik oldalról az adósok számának és az adósságok állományának tempós emelkedését jelenti, a másik oldalról a tőlük függő befektetők száma és volumene emelkedik. Az új adósok nagy része a magasabb kockázatú csoportokból: a lakosság és a kis- és középvállalkozások csoportjából kerülnek ki. Emellett a befektetők egyre nagyobb része külföldi. A kölcsönös függőségnek ezen, a gazdasági fejlődéssel törvényszerűen együtt járó erősödése mindkét csoport kockázatát növeli. A befektetők/betétesek alapvető kockázata az adósok esetleg romló gazdasági helyzete, az adósoké pedig egy esetlegesen hirtelen bekövetkező nagyméretű tőke kivonás.

2. ESZKÖZOLDALI KOCKÁZATOK

A hitelállomány növekedésének kockázatai

A már több éve tartó hitelexpanzió tovább folytatódott a hazai pénz- és hitelpiacokon 2005-ben. Ez az expanzió a hitelezést, a kibocsátó szervezetek, bankok, pénzügyi vállalkozások, takarékszövetkezetek belső arányait, a hitelek denominációs szerkezetét, a forint- és devizahitelek, és a hitelezett szektorok: a lakosság, a kis- és középvállalatok, a nagyvállalatok egymás közti eltolódásait tekintve *egyértelműen a kockázatosabb irányba mozdította el.*

A felsorolt intézménytípusok közül leggyorsabban, közel 25 százalékkal a pénzügyi vállalkozások kihelyezésállománya nőtt. A bankok hiteleinek növekedése közel 20 százalékos volt, ami gyorsabb, mint a 2004. évi ütem, de elmarad a 2002-es és a 2003-as növekedési csúcs értékeitől. A szövetkezetek hitelkihelyezései mind volumenben, mind dinamikában elmaradnak az előző két szektor mögött.

Nemzetközi összehasonlításban szemlélve a kimutatott hitelezési kockázat az értékvesztés valamennyi hitelező alágazatban alacsony, a minősített hitelállomány aránya az összes hitelhez viszonyítva tavaly továbbra is mérsékelt maradt. E jelenség magyarázata főként a belföldi ügyfelek viszonylag alacsony – bár gyorsan emelkedő szintű – átlagos eladósodottságában, a lakossági hitelállomány nagy részének alacsony életkorában, illetve abban rejlik, hogy a leginkább kockázatosnak tekinthető alágazat, a pénzügyi vállalkozások kihelyezéseinek állapota a banki minősítési adatokban csak korlátozottan tükröződik. (A pénzügyi vállalkozások hitelminősítési rendszere, annak elszámolhatósága jelentősen eltér, enyhébb a bankokénál. Az enyhébb standardok szerint minősített pénzügyi vállalkozások által nyújtott hitelek kockázata ak-

*A pénzügyi vállalkozások
kihelyezései nőttek
a leggyorsabban 2005-ben.*

*A devizában elszámolt
hitelek rendkívül gyorsan
növekedtek valamennyi
hitelfelvevő csoportban.*

*A bankok egyre többet
hiteleznek a háztartásoknak.*

*Nemcsak a devizahitelnek
van kockázata.*

kor jelenik meg a refinanszírozó bankok minősítéseiben, amikor azok a pénzügyi vállalkozásoknak nyújtott hiteleiket minősítik.)

Ennek ismeretében talán nem véletlen, hogy 2005-ben éppen a pénzügyi vállalkozások hitelállománya bővült a leggyorsabb ütemben. A hitelpiac messze legfontosabb szereplői ennek ellenére természetesen továbbra is a bankok maradtak: 11 369 milliárd forintos 2005. végi hitelállományuk áll szemben a pénzügyi vállalkozások 1 174 milliárd forintos, illetve a szövetkezeti pénzügyintézetek 545 milliárd forintos állományával. A pénzügyi vállalkozások súlya a teljes hitelpiacon belül mintegy 10 százalékosra tehető, de ennek az aránynak a további növekedése várható.

A hitelállomány szerkezetének kockázatai

A hitelezésben, a gyors növekedéssel egyidejűleg, a szervezeti változások mellett, két jelentős szerkezeti változás is végbemegy.

Egyrészt valamennyi hitelezett szektorban folyamatosan nő a devizában denominált hitelek aránya, másrészt az összes belföldi hitelen belül tartósan és gyorsan nő a lakossági hitelek súlya.

Az előző évhez képest a lakosság (háztartások) részaránya a bankrendszer hiteleiből 27,4 százalékról 29,7 százalékra növekedett. Ennél jelentősebb mértékben nőtt meg a banki hitelezésen belül a devizahitelek aránya, 43,2 százalékról 50,5 százalékra. Ennél még szembetűnőbb, hogy a növekvő lakossági hiteleken belül egy év alatt a devizahitelek aránya 14,6 százalékról 32,6 százalékra emelkedett.

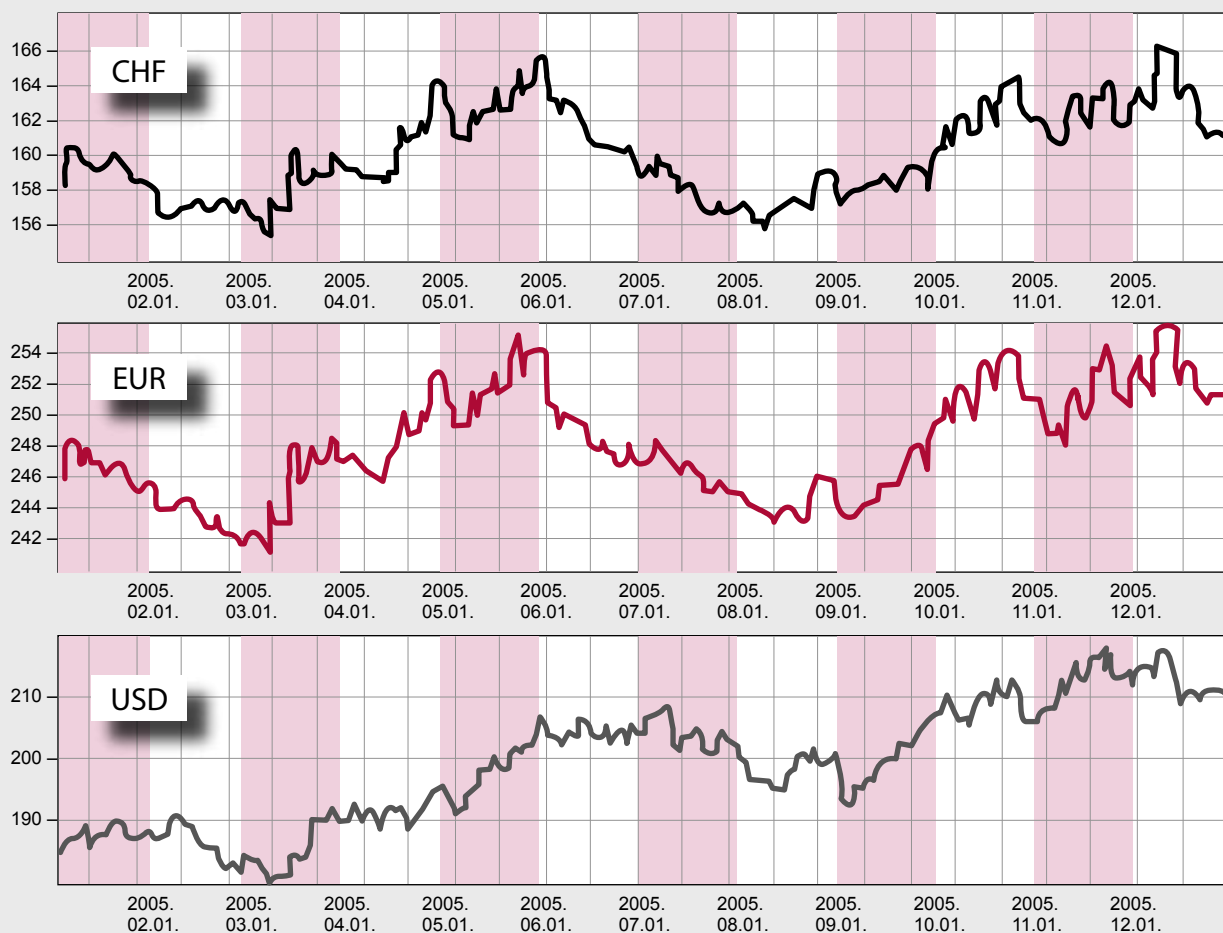
Az utóbbi téren a hitelező szektorok között jelentős eltérés is mutatkozott: a bankok körében 2005 során érdemben nőtt a háztartásoknak nyújtott kölcsönök aránya, a pénzügyi vállalkozásoknál ez az arány lényegében nem változott, a szövetkezetek esetében pedig a vállalati hitelek aránya emelkedett. Erre a jelenségre magyarázatként szolgál, hogy a takarékszövetkezetek többsége jelenleg nem foglalkozik devizahitelezéssel, az elmúlt évben viszont a devizahitelek képezték a lakossági hitelkereslet fő összetevőjét. Ugyanakkor a jövőben több takarékszövetkezet is tervezi a devizahitelezés bevezetését.

A hitelezés kockázatát mindkét, Magyarországon a kihelyezésekben már hosszabb ideje érvényesülő, szerkezeti eltolódás növeli. A devizanomináció piaci kockázatot jelent, de nagyobb és hosszabb ideig fennálló forintárfolyam-gyengülés esetén *átalakul a hitelt nyújtó bank hitelezési kockázatává* (default risk). Tapasztalataink szerint a bankok nem tesznek különbséget a hitelek kockázatai között azon az alapon, hogy forintban vagy devizában denomináltak.

Az elmúlt évben az árfolyamok változása nem volt drámainak tekinthető, de a mozgás hektikussága tetten érhető.

Volatilis pénzügyi környezetben nemcsak a devizahitelnek van kockázata, hanem a forintban denominált hitelek kamatkockázata is megnőhet.

A svájci frank, az euró és az amerikai dollár árfolyamának változása 2005-ben

Forrás: MNB

A lakosság van a legtöbb hitelképességet rontó kockázatnak kitéve. Ráadásul a belső arányok is eltolódnak a kockázatosabb termékek felé.

Ezért sem mondhatjuk ki általánosságban, hogy a devizahitelek kockázata minden körülmények közt magasabb, mint a forintbiteleké.

A lakosság hitelezési kockázata önmagában – devizanemtől függetlenül – a termékverseny erősödése, a szükséges ügyfél-információk viszonylagos hiánya, a fedezet nélküli hitelek növekvő aránya, a lakosságot potenciálisan fenyegető gazdasági kockázatok: a növekvő munkanélküliség, az erőteljesebb jövedelemingadozások stb. miatt akár magasabb is lehet, mint a többi nem pénzügyi szektor finanszírozásáé.

Az elmúlt évben a lakossági hiteleken belül nőtt a jelzáloghiteleknél jóval kockázatosabb áruvásárlási és személyi kölcsönök aránya. A jelzáloghitelek után a második legnagyobb csoportot képező, az áruvásárlási csoportba tartozó gépjárműhitelek túlnyomó része devizában elszámolt hitel. A gépkocsihitelekre jellemző kockázati tényezők, valamint a devizakockázat hatása összeadódik, amit tovább fokoz, hogy a természetes

*Tovább növekedett
a lakosság eladósodása.*

hitelbiztosíték könnyen amortizálódhat, könnyen károsodhat, és egy több éves gépkocsi értékesíthetősége nagyon piacfüggő.

A fentiek szerint megnövekedett kockázatok jelenleg még nem tükröződnek a hitelintézetek portfólió-minősítéseiben, de ettől ezek a kockázatok még léteznek. *A portfóliók minősége 2005 folyamán csupán kis mértékben romlott, kivéve a gépjárműhiteleket (amelyeknél nagyobb arányú romlás következett be).* Az, hogy ezek a potenciális kockázatok mennyiben realizálódnak a jövőben, nagymértékben a lakosság eladósodottságának mértékétől, az utóbbi további növekedésétől és a lakosság fizetőképességére ható más (jövedelmi, kamat-, árfolyam- stb.) feltételektől függ.

A háztartások teljes adósságpozíciója,² illetve annak fejlődése nyilvánvalóan nem ítéhető meg csupán a hitelintézetek mérlegadatai alapján, hiszen a lakosság más forrásból – főként pénzügyi vállalkozások igénybe vételével – is finanszírozza kölcsönök iránti szükségleteit. A teljes képet figyelembe véve a háztartások összes hiteltartozásainak állománynövekedése 2003-ban még 61 százalékot ért el, majd 2004-ben 30 százalékra, 2005-ben pedig 25 százalékra mérséklődött úgy, hogy elsősorban a nem banki hitelek lendülete esett vissza. A lakossági hitelroham csillapodása tehát a teljes kép alapján sokkal erősebbnek tűnik, mint ami a hitelintézeti szektor adataiból kiolvasható.

A fennmaradó növekedési ütem még így is magas volt, és a háztartások eladósodottsága a lassuló hitelexpanzió ellenére is gyorsan emelkedett. A rendelkezésre álló jövedelemhez képest a teljes adósság 2005 végéig közel 42 százalékosra nőtt (2003: 29 százalék, 2004: 36 százalék). Ez első látásra nem tűnik különösen magasnak, hiszen a hasonló ráta az Egyesült Államokban 120 százalék fölött, az eurótérségben pedig 100 százalék körül helyezkedik el, és mindkét esetben jelentősen növekvő irányzatú. Igaz viszont, hogy a magasabb hazai hitelköltségek miatt a magyar és nyugat-európai, illetve észak-amerikai adósságszolgálati ráták közötti különbség minden bizonnyal jóval csekélyebb annál, mint amit az adósságráták összevetése az első pillanatban sugallna. Az is igaz, hogy az észak-amerikai és nyugat-európai magas adósságráták sem feltétlenül megnyugtatóak, hiszen ezekben az esetekben előbb-utóbb valamilyen korrekcióra lehet szükség, ami a hazai pénzügyi rendszer állapotára is hatással lehet.

A hazai lakosság eladósodottságának értékelésénél azt is figyelembe kell venni, hogy a lakoságnak csak egy része rendelkezik bankkapcsolatokkal, és ezen belül is csak egy kisebb részének van valamilyen hitelintézeti kölcsöne. Erre a körre vetítve az eladósodottság mértéke természetesen jóval nagyobb. Másik oldalról közelítve, a lakosság átlagának szabad rendelkezésű jövedelmei az összjövedelem kisebb részét képezik, mint Nyugat-Európában és az Egyesült Államokban. *Mindezeket figyelembe véve jelenleg még nem tekinthető a lakosság eladósodása aggasztó mértékűnek, de ma már mindenképpen számottevő és főként gyorsan növekszik, és fokozott hitel-kockázatkezelést igényel a hitelt nyújtó*

² A lakosság jövedelem-, megtakarítás- és adósságpozíciójára vonatkozóan Magyarországon az MNB publikál átfogó és részletes adatokat és idősorokat a Nemzeti Pénzügyi Számlarendszer keretében.

A legtöbb hitelt továbbra is lakásvásárlásra és építésre veszik fel. Ezek kockázata nem magas.

Tömeges lakáseladás átrajzolná a jelzáloghitelek kockázati térképét.

A gépjármű-hitelezés már érzékelhetően a legkockázatosabb lakossági üzletág.

tók részéről. Ez az értékelés a lakossági eladósodás általános mértékére vonatkozik, amelyen felül az adósság devizaösszetétele további olyan piaci kockázatot jelenthet, amely hitelezési kockázattá alakulhat át.

A lakossági hitelek hitelcél szerinti szerkezetének változása

A lakossági hitelek legnagyobb súlyú összetevőjét továbbra is a jelzálogfedezetű lakáshitelek képezik. A bankok, egy-két kivételtől eltekintve, továbbra is óvatos hitelezési politikát folytatnak ebben az üzletágban, bizonyos mértékig a gépjármű- és az áruhitelvezéstől eltérően. A hitel/forgalmi érték (L/V) mutató jellemzően továbbra is negyven-ötven százalékos körül alakul. A jelzáloghitelek körében 2005-ben a nem teljesítés aránya változatlanul alacsony volt.

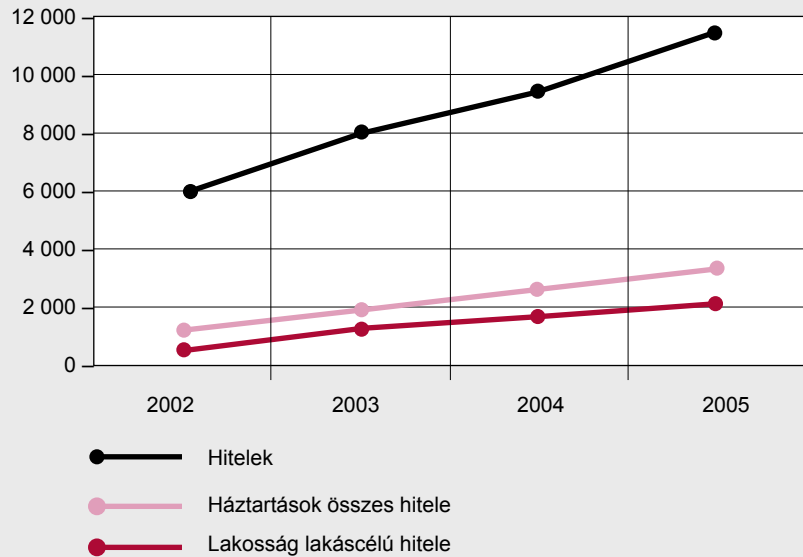
Az ingatlanpiacok 2005. évi alakulását általában egyfajta kettősség jellemezte, amennyiben a használt lakások ára országsszerte mérsékelten emelkedett, az új lakások piacán viszont, különösen a fővárosban túlkínálat alakult ki. Ennek ellenére az új lakások árai sem csökkentek érzékelhetően, így a fedezetek értéke is gyakorlatilag változatlan maradt. E téren az okozhatja jelentősebb feszültséget, ha a hitelezők – a hitelezési vagy a piaci kockázatok realizálódása miatt – a fedezetek tömeges mértékű likvidálására kényszerülnének. *A lakáslízing gyors terjedése, amelynél jellemzően nincs saját hozzájárulás és az ingatlan a futamidő végéig a lízingbeadó tulajdonában marad, elvileg jelentősen felnagyíthatja a fedezetek tömeges eladási kényszeréből adódó problémákat.*

A fedezetek értékét jelenleg az ellenkező irányból sem fenyegeti jelentős veszély, amennyiben ingatlanpiaci buborék jelei – a hazai ingatlanpiacon – nem érzékelhetők. *Az új lakások piacán jelentkező túlkínálat a későbbiekben az építőipari vállalatok banki hitelezésében okozhat gondokat.* A lakossági hitelezés tekintetében viszont kedvező, hogy széles körben terjednek a lakáshitelekhez kapcsolódó biztosítások (lásd később), amelyek a lakáscélú jelzáloghitelek biztosítékszerkezetét előnyösen kiegészítik.

Az új lakáshiteleken belül meghatározó szerepe van a devizahiteleknek. Ennek következtében a lakáshitel-állományon belül is tovább növekedett a devizahitelek aránya. A devizában denominált hitelek egyetlen versenyképes alternatíváját gyakorlatilag a támogatott forint-hitelek képezik. A hitelígénylők gyakran kombinálják a kétfajta hitelt, amire jelentős részben a támogatott forinthitelek korlátozott hozzáférhetősége miatt kerül sor.

Az ingatlanhiteleknél megfigyelt óvatos hitelezési gyakorlat tavaly jóval kevésbé jellemezte a gépjármű-finanszírozást, főleg a pénzügyi vállalkozások körében. *Ez az üzletág a tapasztalatok alapján a lakossági hitelezés legkockázatosabb szegmensének tekinthető.* Az elmúlt években e területen gyors növekedés és éles verseny alakult ki, majd 2005-ben

3. ábra
A lakáshitelek nagysága a banki hitelezésben (milliárd Ft)

Forrás: PSZÁF

Gyorsan növekszik az áruvásárlási és a személyi kölcsönök mennyisége.

az autópiacon lánnyulása mellett a verseny tovább fokozódott. A gépjármű-finanszírozó pénzügyi vállalkozások és hitelintézetek ennek nyomán jellemzően lazítottak hitelezési feltételeiken. Számos hitelező növeli a futamidőt, csökkenti a fedezetarányt, egyre szélesebb körben finanszíroz használt autót, hogy ezzel elkerülje, vagy legalább elodázza bevételei csökkenését. Mindemellett jelentősen nőtt a nemteljesítő gépjárműhitelek aránya. Ennek következményeként 2005-ben több mint 30 ezer, hitellel finanszírozott gépjárműnek a hitelező általi visszavételére került sor.

Az áruvásárlási és személyi kölcsönök a teljes lakossági hitelüzletág növekvő szeletét adják. Feltételeik széles sávon belül szóródnak: a piacon nulla százalékos THM-től³ harminc százalék felettiig minden fajttal találkozhatunk. A nulla százalékos THM költségein általában osztoznak a bankok és a kereskedők, mivel ezt a megoldást a bankok nem egyszer bevezető árként használják szezonálisan egy-egy termékük elterjesztésére. Gyorsan bővül az úgynevezett gyorskölcsönök és a különféle kártyahitelek kínálata. A hitelezők széles kamatrése általában fedezetet nyújt az ezekre a területekre jellemző magas kockázatokra.

Minőségi, nehezen kvantifikálható kockázatot jelent ebben a körben, hogy ezeknél a hiteleknel – kivéve a kártyahiteleket – a scoringot leszámítva gyakorlatilag nincs alapos adóvizsgálat. A hitelezhetőség fő kritériuma a gyakorlatban nálunk az, hogy a potenciális adós rendelkezik-e olyan, a hitelezésbe bevont vagy nem bevont fedezettel, például saját tulajdonú lakással, ami nem teljesítés esetén figyelembe vehető. A klasszikus elvek szerint a hitelek elsődleges fedezete a folyó jövedelem, az ügyfél cash flow-ja kellene, hogy legyen. Piacromboló

³ Teljes hiteldíjmutató

A kockázatok mérsékléséhez szükség lenne pozitív adólistára és hitelregiszterre.

Tovább folytatódott a KKV-szektor intenzív hitelintézeti finanszírozása.

A KKV-szektor hitelezése általában kockázatosabb, mint a nagyvállalatoké.

jelenségnek tekinthető, hogy egyes pénzügyi vállalkozások a bankok számára túl kockázatos vagy más magas kockázatú ügyfelek számára is nyújtanak hiteleket.

A hazai piacon a hitelezők számára az egyes lakossági hitelfelvevők nagy mértékű teljes eladósodása jelenti az egyik legnagyobb kockázatot. Az ügyfél teljes eladósodottságát pozitív adólista, illetve hitelregiszter hiányában nem könnyű a hitelezőknek megfelelően felmérni.

A lakossági hitelekkel kapcsolatos különféle kockázatok halmozódása kockázatkezelési gyakorlatuk megváltoztatására készítheti a hitelezőket. A bankok olyan módon biztosíthatnak maguknak jobb kockázati fedezetet az árfolyambiztosítás nélküli devizahitelekkel vagy a változó kamatozású forinthitelekkel szemben, hogy az adósok hitelképességét nem az aktuális devizaárfolyamon, hanem bizonyos mértékű lehetséges, valószínű árfolyam-, illetve kamatlemozdulást figyelembe véve értékelik.

Kis- és középvállalkozások bővülő hitelezése

A kis- és középvállalkozások (a továbbiakban KKV-k) hitelezése 2005-ben is dinamikusán növekedett. A bankhitelek körében ez a szegmens a maga 17 százalékos éves növekedési ütemével, a lakosság után a második legdinamikusabb csoportot képezte, miközben a nagyvállalatoknak nyújtott bankhitelek állománya 10 százalékkal bővült. A KKV-kör gyors hitelexpanziója azonban több év folyamatosan megfigyelhető alapvető irányzata, aminek eredményeként 2005 végére a KKV-hitelek állománya a hitelintézetekben 2996 milliárd forintra, vagyis a teljes hazai hitelállománynak közel egynegyedére nőtt, jóval meghaladva a nagyvállalati hitelállomány 2571 milliárd forintos mértékét. A KKV-hitelek ilyen, viszonylag magas arányának kialakulásában természetesen jelentős szerepet játszik az a tény, hogy a nagyvállalatok hitelek jelentős részét külföldről, nagyrészt anyavállalatuktól, vagy azon keresztül veszik fel.

A KKV-csoportba történő besorolásnál alkalmazott EU-standardoknak a fejlett gazdaságok viszonyaira kialakított mérethatárai következtében számos, hagyományosan nagyvállalatként nyilvántartott hazai szervezet került át a középvállalati kategóriába. A KKV-hitelek magas volumenét mégsem ez a sajátosság magyarázza, hiszen a csoporton belül 2005 végén a mikrovállalkozások rendelkeztek a legnagyobb hitelállománnyal (1040 milliárd Ft), a középvállalkozások hiteltartozása (985 milliárd forint) pedig alig haladta meg a kisvállalkozásokét (971 milliárd forintot).

A KKV-szektor túlsúlyba kerülése általában növeli a vállalati hitelezés kockázatát. A KKV-k jelentős része olyan fiatal vállalkozás, amelynek gazdálkodási és pénzügyi története viszonylag rövid, és csekély alapot szolgáltat az érdemi banki ügyfélvizsgálat számára. A KKV-körben az

*A devizahitelezés
a KKV-körben is elterjedt.*

*Tavaly lazult a fizetési
fegyelem, ez a vállalatok
hitelképességét is rontotta.*

instabilitás jelentősebb lehet, mint a nagyvállalatok esetében, például azért, mert a konjunktúra-ingadozások a kisebb vállalatokat jellemzően jobban megviselik, mint a nagyvállalati szektort. Ezen túlmenően a viszonylag nagyszámú ügyfél tevékenységének, piacainak és pénzügyi állapotának felmérése, illetve folyamatos nyomon követése a hitelező számára munkaigényes és nehezen megoldható. Ezért a KKV-k jelentős része a lakossági üzletághoz hasonló, kiskereskedelmi jellegű gyakorlat révén hitelezhető. A nagyobb KKV-k hitelezése nagyobb mértékben támaszkodhat a hagyományos vállalati hitelvizsgálat és kockázatkezelés elemeire, ennek ellenére ebben a körben a hitelezés kockázata általában nagyobb, mint a nagyvállalatok esetében.

A hitelezési kockázatot növeli, hogy az új hitelek nagy része és az állomány jelentős része a KKV-körben is deviza- vagy devizaértékre szóló hitel. Ezek a korábbiakban már tárgyalt nagyobb árfolyam-ingadozások mellett kockázatosabbak lehetnek a forintHITELEKNÉL, annak ellenére, hogy a KKV-csoportban lévő hiteladósok a lakossági ügyfeleknél jóval nagyobb mértékben rendelkeznek export- (deviza-) bevételekkel, amelyek a kedvezőtlen irányú árfolyammozgások hatásait mérsékelhetik. E tekintetben a KKV-k piaci kockázati szintje a deviza-bevételekkel viszonylag jobban fedezett nagyvállalatok és a lakossági ügyfelek között helyezkedik el. Más kérdés, hogy kedvezőtlen irányú árfolyamváltozások hiányában a devizahitelek a forintHITELEKNÉL jóval alacsonyabb költségű finanszírozást tesznek lehetővé, ami a szektor adósságszolgálati rátájára kedvező hatást gyakorol.

Egy másik, a KKV-szektor hitelezési kockázatát növelő tényező volt a fizetési fegyelem tavaly tapasztalt lazulása. Az előző évhez képest 5 százalékkal nőtt 2005-ben az újonnan indított felszámolási és végel-

4. ábra
A bankszektor vállalkozói devizahiteleinek alakulása
a vállalkozói hiteleken belül (%)

Forrás: PSZÁF

2005 második felében az értékpapírtartás kockázatosabbá vált a növekvő piaci kockázatok miatt.

számolási eljárások, illetve csődeljárások száma, 2000-hez képest pedig a növekedés közel 20 százalékos volt. A gazdaság több területén: az építőiparban, a kiskereskedelemben, egyes élelmiszeripari ágazatokban és szolgáltatásokban magas a késedelmes fizetések gyakorisága, nőtt a lejárt vevőállomány súlya és mindezek hatására meghosszabbodott az átlagos fizetési idő, nőtt a körbetartozások volumene. Ezek a kedvezőtlen jelenségek jellemzően a kis- és középvállalkozásokat sújtják, amelyek a vevői és szállítói tartozások rendezésével kapcsolatban a nagyvállalatokhoz képest jóval kisebb érdekérvényesítő képességgel rendelkeznek.

A KKV-szektor kockázatait mérséklő tényező azonban, hogy a kis- és középvállalatok széles körben részt vehetnek, és az adatok szerint részt is vesznek az Európai Unió különféle fejlesztési pályázatain. Ilyen pályázatok elnyerése hosszabb távra stabil piacot, vagy erősödő versenyhelyzetet biztosíthat ezen vállalkozások részére, ami javítja hitelképességüket, illetve növeli a már meglévő hitelek megtérülési esélyét. Hasonló szerepet töltenek be a KKV-k állami támogatásának egyéb formái, mint például az állami háttérű szervezetek által nyújtott hitelgarancia, vagy a támogatott kamatú hitel.

A KKV-szektorban nyújtott hitelek összesített kockázatát a hitelezők számára mérsékli, hogy ez a szektor tevékenység szerint és területileg diversifikált, a hitelek mértéke pedig átlagosan kisebb, mint a nagyvállalati hiteleké.

Értékpapírokhoz kapcsolódó piaci kockázatok

A különböző típusú pénzügyi közvetítők működési jellemzőiktől függően eltérő mértékben tartanak portfóliójukban piaci kockázatoknak kitett értékpapírokat: kötvényeket és részvényeket. A magyar tőkepiacon forgó kötvények túlnyomó többsége államkötvény, a vállalati kötvények szerepe elhanyagolható, a hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok közül egyedül a jelzáloglevelek állománya jelentős, illetve dinamikusan bővül.

2. tábla
Értékpapírok aránya az összes eszközök állományán belül (%)

2005. december 31.	Bankok	Szövetkezetek	Biztosítók	Pénztárak
Magyar állampapírarány	7,6	28,5	67,3	73,0
Részvényarány	0,46	0,7	5,0	7,8

Forrás: PSZÁF

A forint államkötvények és a hazai részvények piaci árfolyama az elmúlt két év során számottevő pozitív korrekción ment keresztül. A gyors és viszonylag egyenletes emelkedés 2005. szeptemberig tartott. Azóta a növekedési trend megtört és a fő indexekben (MAX⁴, BUX⁵) erőteljes ingadozás következett be. A MAX tavaly szeptember és december között 5 százalékkal csökkent, a BUX pedig erősen ingadozik. A kötvényindex csökkenése a hazai kötvényalapokon kívül legnagyobb mértékben a biztosítokat és nyugdíjpénztárakat érintette, amelyek portfóliójának túlnyomó része állampapírokból áll. Nem elhanyagolható azonban az állampapírok aránya a takarékszövetkezetek (29 százalék) és a bankok (7-10 százalék) portfóliójában sem. Az utóbbi koncentrációja meglehetősen magas a nagybankok körében. Részvények csak a megfelelő befektetési alapok eszközei között fordulnak elő nagyobb arányban. A rövid távú nyereség, illetve a hozammutatók szempontjából viszont fontos aszimmetria, hogy az említettek közül csupán az alapszerűen kezelt befektetési rendszerek (befektetési alapok, nyugdíjpénztárak, illetve a biztosítók unit-linked típusú alapjai) esetében kerül sor az eszközök folyamatos piaci értékelésére. A piaci értékelést nem alkalmazó szervezetek eredményeinek rövid távú stabilitását az értékpapír-árfolyamok volatilitása jóval kevésbé befolyásolja. A tartós árfolyamváltozások hatása ezeknél az intézményi befektetőknél azonban ugrásszerűen jelentkezik. Például ilyen lehet az államkötvények tartós hozamnövekedésének hatása a hagyományos életbiztosításokra.

A hazai piacon kibocsátott nyilvános értékpapírok nagy részét, így a kötvények körülbelül felét, illetve a részvények háromnegyedét külföldiek, ezen belül főként nyugdíj- és befektetési alapok tartják kezükben. Ezek a széles kitekintésű, professzionalista, nem forintbázisú befektetők értelemszerűen fokozottan érzékenyek a valutaárfolyam kockázatára, a globális és regionális befektetési klímára és az ország nemzetközi megítélésére. Koncentrált eladásai egyszerre indíthatják el a részvény- és a kötvényárfolyamok, valamint a forint gyengülését. Az alacsony államkötvény árfolyamok által kiváltott friss kötvénykereslet azonban bizonyos fokú kiegyensúlyozó szerepet tölthet be ilyen helyzetekben.

Ezek az árfolyam- és hozamingadozások – ugyan eltérő mértékben, de – valamennyi pénzügyi közvetítőt érintik. A kollektív befektetési formák (befektetési alapok és a pénztárak) esetében értelemszerűen a végső befektetők viselik az ilyen típusú kockázatokat, a hitelintézeteknek kötelező, a biztosítóknak viszont lehetőségük van megfelelő mértékű tőketartalék képzésére a kereskedési és befektetési portfóliójuk potenciális veszteségeire.

A jelenleg és várhatóan emelkedő nemzetközi kamatszint mellett, a feltörekvő országokkal kapcsolatos befektetői megítélés bizonytalanabbá válásával az értékpapír-portfóliókból fakadó piaci kockázatok növekedése valószínű. A részvényárak esése a pénzügyi közvetítők szűkebb körét érinti, és a magyar gazdaság finanszírozásának zavartalansága szempontjából is viszonylag korlátozott jelentőségű. Jelentősebb kötvény-

Jelentős marad az értékpapírok piaci kockázati kitettsége.

⁴ Magyar Államkötvény Index

⁵ A Budapesti Értéktőzsde indexe

piaci visszaesés azonban egyrészt széles körben okozhat tőkevesztést, másrészt pedig a banki finanszírozás költségszintjének emelésén keresztül a hitelkereslet lanyhulásához, illetve a hiteladósok adósságszolgálati rátáinak érdemi emelkedéséhez vezethet.

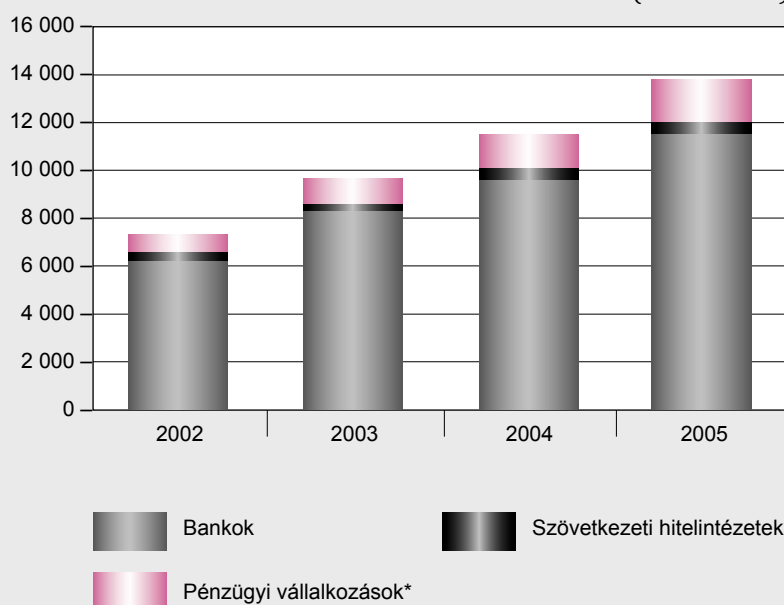
Külön piaci kockázatként vehető számításba a nem nyilvánosan kibocsátott (nem tőzsdei) értékpapírok magas aránya, tekintettel arra, hogy e papírok zöme nem szervezett, illetve szabályozott piacokon forog. A magyarországi kibocsátásban ez az arány folyamatosan csökken, de 2005. szeptember végén a fennálló értékpapír-állomány egészét tekintve a nem nyilvánosan kibocsátott papírok aránya még mindig 42 százalékos volt.

A pénzügyi vállalkozások mint a bankbetétesek eszközkockázata

A leggyorsabb, 25 százalékos hitelnövekedés 2005-ben a pénzügyi vállalkozások körében történt. Ugyanakkor ezen pénzügyi szervezetek portfóliója, elsősorban a gépjármű-finanszírozás magas aránya miatt, jóval kockázatosabb, mint a bankoké. Kockázatkezelésük viszont kevésbé szigorú, tartalékképzési szabályaik is mások, jóval kötöttebbek az adóleírás szempontjából.

A pénzügyi vállalkozások nem gyűjthetnek betéteket. Nyilvános kötvényeket ugyan kibocsáthatnak, de ezzel a lehetőséggel a gyakorlatban

5. ábra
Hitelek megoszlása a hitelezők szervezeti besorolása szerint
(milliárd Ft)

* ügyfélkövetelések

Forrás: PSZÁF

A leggyorsabban fejlődő pénzügyi vállalkozási szektort túlnyomórészt a bankok finanszírozzák.

nem élnek. Így látszólag magasabb kockázatú portfóliójuk nem a publikumra hárul, hanem tulajdonosaikra és finanszírozóikra. Mérlegeik közelebbi vizsgálatából kiderül, hogy forrásaik több mint 80 százalékát bankok biztosítják.

3. tábla
A hitelintézeti refinanszírozás mértéke a pénzügyi vállalkozások szektorában

Megnevezés		2005. szeptember 30. (milliárd forint)	A magyar bankrendszer mérlegfőösszegének %-ában	A magyar bankrendszer ügyfélkihelyezéseinek %-ában
A pénzügyi vállalkozások mérlegfőösszege		1875,1	11,4	17,3
Pénzügyi vállalkozások hitelintézetekkel szembeni kötelezettségei		1577,5	9,6	14,6
Ebből: a PSZÁF által magyarországi bankcsoportokhoz besorolt pénzügyi vállalkozások hitelintézetekkel szembeni kötelezettségei		1064,0*	6,5	9,8
A PSZÁF által magyarországi bankcsoportokhoz nem besorolt intézmények hitelintézetekkel szembeni kötelezettségei		513,5*	3,1	4,7
Ebből	Magyarországi székhelyű hitelintézetekkel szembeni kötelezettségek	267,5*	1,6	2,5
	Külföldi székhelyű hitelintézetekkel szembeni kötelezettségek	246,0*	1,5	2,3

*Részben becsléssel
Forrás: PSZÁF

A banki finanszírozás dominanciájából következik egyfajta betétes kockázat, amely nem a pénzügyi vállalkozásoknál, hanem a finanszírozó bankoknál jelentkezik. Ezt a kockázatot erősíti, hogy mind a saját tőke, mind a jegyzett tőke aránya az összes forrásokon belül alacsony ezeknél a vállalkozásoknál, így első ránézésre hiányzik az a tőkepuffer, ami a bankok számára a kötelezően előírt tőkemegfelelési mutatóban jelenik meg.

Természetesen a finanszírozó banknak a pénzügyi vállalkozásoknak nyújtott hitelek után a szabályok szerint kell értékvesztési elszámolást képezniük, akkor is, ha a pénzügyi vállalkozás nem tartozik a konszolidációs körbe. Ugyanakkor a pénzügyi vállalkozások hitelminősítési rendszere miatt ez sok esetben alacsonyabb lehet, mint abban az esetben lenne, ha a finanszírozó bank maga nyújtaná a hitelt.

A forrásszerkezetet részletesebben vizsgálva kiderül, hogy ezt a magas kockázatot a valóságban mérsékli az a tény, hogy a különböző típusú finanszírozó bankok között oszlik meg. A banki források kétharmadát bankcsoporthoz besorolt pénzügyi vállalkozások veszik igénybe. Ezek beletartoznak a felügyeleti konszolidációs körbe, vagyis vonatkozik rájuk csoportszinten az előírt tőkemegfelelési mutató, emellett többségük szigorú anyavállalati felügyelet mellett tevékenykedik.

A pénzügyi vállalkozások fennmaradó egyharmadának finanszírozása megközelítőleg fele-fele részben oszlik meg hazai és külföldi bankok között. Az egyes hazai bankok kitettsége mérlegfőösszegükhöz, illetve összes kihelyezéseikhez viszonyítva általában alacsony. Két-három bank, illetve takarékszövetkezet nagyobb arányban elkötelezett olyan pénzügyi vállalkozások felé, amelyek nem tartoznak a felügyeleti konszolidáció szerinti csoportba.

3. FORRÁSOKHOZ KAPCSOLÓDÓ KOCKÁZATOK

A forrásokhoz kapcsolódó kockázatok a pénzügyi közvetítés összetett rendszerében közvetlenül érintik a betétesek, illetve a befektetők biztonságát. A következőkben a forrásokhoz kapcsolódó kockázatok kapcsán a bankrendszer átalakuló forrásszerkezetét, a külföldi források növekvő szerepét és a pénzügyi vállalkozások banki finanszírozásából adódó kockázatokat tekintjük át. Forrásoldali kockázatuk a biztosítóknak is van, elsősorban a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás járadékeleméhez kapcsolódóan.

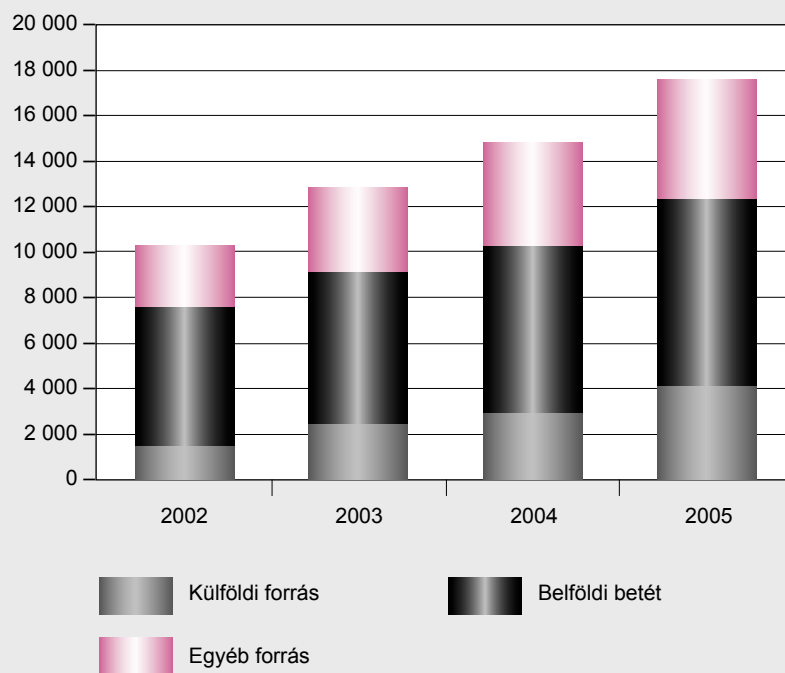
A külföldi források növekvő szerepe

Az elmúlt években a bankrendszerben a hitelállomány növekedése jelentősen meghaladta a mérlegfőösszeget, illetve azon belül a belföldi betétállomány növekedését. A jelenleg is tartó hitelnövekedési ciklus kezdetén, 1998-ban a bankrendszer egészében a hitel/betét arány 65 százalék volt és a hitelek állománya nem érte el a mérlegfőösszeg felét. A hitel/betét arány 128 százalékra nőtt 2005 végére, a hitelek állománya pedig a mérlegfőösszeg kétharmada közelébe (65 százalékára) emelkedett.

Ezzel a jelenséggel kapcsolatban elsőként az a kérdés merül fel, hogy az említett időszakban a hitelek nőttek túl gyorsan, vagy a belföldi betétek túl lassan. E kérdés megválaszolásánál a GDP növekedését célszerű alapul venni. A betétállomány – ingadozások közepette – a nominális GDP-vel arányosan nőtt, s az 1998–2005 közötti időszakban gyakorlatilag a GDP 40 százaléka körül maradt. A banki hitelállomány jóval gyorsabban nőtt, mint a GDP, ennek következtében a hitelek GDP-hez viszonyított aránya megduplázódott: az 1988-as 26 százalékos szintről 2005 végéig 52 százalékra nőtt.

*Gyorsuló hitelnövekedés,
stabil ütemű
betétgyarapodás.*

6. ábra
A bankrendszer forrásainak megoszlása (milliárd Ft)

Forrás: PSZÁF

A rést egyre inkább a külföldi források töltik ki.

A külföldi források „illékonyabbak”, de nem minden esetben.

A hitel/betét arány emelkedése önmagában véve a bankrendszer likviditási kockázatát növelő tényező. Ez azért van így, mert a betétgyűjtés nagyrészt sok tételből álló, kiskereskedelmi jellegű finanszírozási forma, ahol az állomány alakulása a kivételesen nagy erejű sokkaktól eltekintve nagyarányú stabilitást mutat. Ez természetesen főként a belföldi betétállományra igaz, amelynek tulajdonosai a valutaárfolyam kockázatára, valamint a globális gazdasági és pénzügyi helyzetre, illetve befektetői hangulatra viszonylag kevésbé érzékeny forintbázisú befektetők. Ezzel szemben a belföldi betétállománnyal alternatív külföldi források igénybe vétele jellemzően kevesebb tételből álló, nagykereskedelmi jellegű finanszírozás, ahol az állomány – gyakran azonos tényezők hatására – könnyebben megmozdul, az árfolyamkockázat és a különféle nemzetközi tényezők iránti érzékenység pedig jóval nagyobb.

A külföldi források szerepe ugyanakkor a nemzetközileg liberalizált és erősen integrált pénzügyi rendszerekben – mint amilyenek például Magyarország az EU tagjaként részese – hosszú távon, kiegyensúlyozott gazdasági növekedés mellett kevésbé ítéltető kockázatosnak, mint a zárt, politikai és gazdasági szempontból jellemzően elszigetelt országok esetében.

Ugyanakkor rövid távon, a külföldi források jelentős szerepe miatt, akár nemzetközi, akár hazai okok miatt felléphetnek átmeneti – alapvetően árfolyamhoz kapcsolódó – kockázatok.

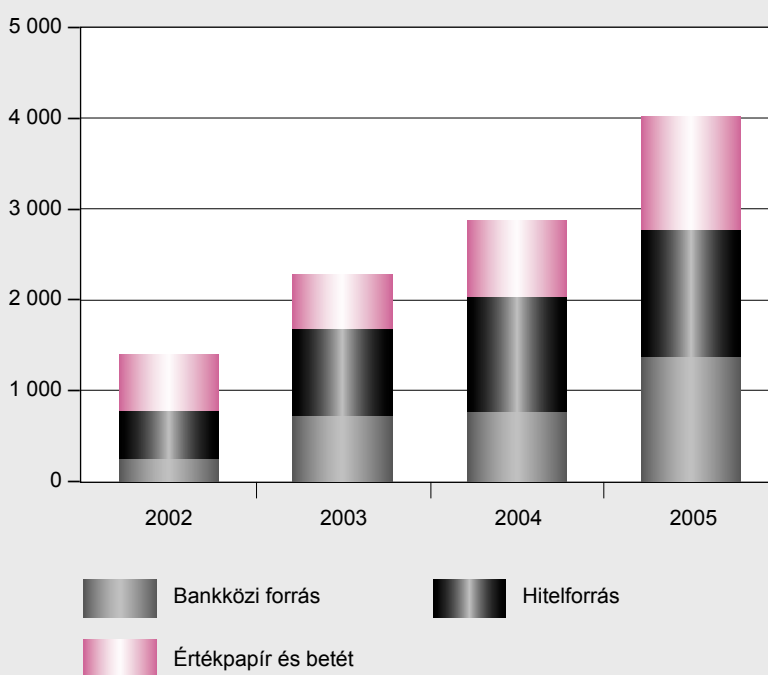
A hazai bankrendszer tényleges likviditása az elmúlt években mindig igen magas volt, 2005 folyamán pedig – a külföldi tőkebeáramlás

A bankrendszer likviditása 2005-ben mindvégig erős volt.

hatására – erőteljesen tovább nőtt. A jegybanki betétek állománya a 2004. év végi 541 milliárd forintról 2005 végére 1290 milliárd forintra emelkedett. A magas likviditás ellenére a betétek és a hitelek közötti növekvő rést, külföldi források, főként bankközi betétek és hitelek töltötték ki. A külföldi források gyorsuló ütemben nőttek a bankrendszerben: 2004-ben éves növekedési ütemük 14 százalék volt, 2005-ben viszont 41 százalék, a 2005. év végi állomány pedig 4002 milliárd forintot, vagyis az összes forrás közel egynegyedét tette ki. E tény alapján megállapítható, hogy az utóbbi években, és különösen 2005-ben a bankrendszer a hazai gazdaságba bekövetkezett lendületes tőkebeáramlás egyik fő csatornája volt.

A devizahitelek esetéhez hasonlóan a külföldi források szempontjából teljesen megnyugtató fokú integrációt azonban csak az eurótér-séghez való csatlakozással érhetünk el, amikor megszűnik az euróval szembeni árfolyamkockázat, és a valutaváltások lehetsége gyakorlatilag kizát lesz. Addig azonban a külföldi források kockázatosabbnak tekinthetők, mint a belföldiek, mert „illékonyabbak”. Ez a megállapítás elsősorban a külföldről származó bankközi betétekre igaz, de a kedvezőtlen helyzetben a külföldi hiteleket is könnyebben visszavonhatják, mint a belföldieket. Ez alól a tulajdonosi hitelek vagy betétek sem igazán kivételek. Igaz ezeket váratlanul, hirtelen csak ritkán vonják vissza, de a külföldi tulajdonosok bármikor hozhatnak stratégiai döntéseket a leánybankjaiknak nyújtott hitelvonalak szűkítéséről, illetve

7. ábra
A bankrendszer külföldi forrásainak szerkezete (milliárd Ft)

Forrás: PSZÁF

A fizetési mérleg egyre nagyobb hányadát teszik ki a bankrendszer műveletei.

megszüntetéséről. Jelenleg az ellentétes hatást kiváltó tényezőket ítéljük erősebbnek: a magyar bankok kimagasló jövedelmezőségét, széles piaci potenciálját stb.

Ezzel kapcsolatban szeretnénk felhívni a figyelmet egy „bumeráng” típusú kockázatra. A külföldi tulajdonosi finanszírozás mögött a bankrendszer által eddig felmutatott magas jövedelmezőség áll. A növekvő finanszírozáshoz általában nagyon kemény tulajdonosi tőkejövedelmezőségi-követelmény társul, ami a bankokat „agresszív” növekedésre ösztönzi (például a hitelezési feltételek lazításával a „drága” és jól jövedelmező rövid hiteleknél). Kérdés, hogy mi fog történni, ha a későbbiekben (akár portfólió-minőségi, akár makro- stb. feltételek miatt) a bankok ezt a tempót nem tudják fenntartani? Valószínűsíthetően nemcsak egyszerűen visszavonják majd a tulajdonosok a forrásokat és kisebb lesz a növekedés. A már kialakult banküzemméret, ha nincs kihasználva, az átstrukturálásig veszteséget okoz. Ezért új stratégiákat kell a bankoknak találni, annak minden költségével és kockázatával együtt.

A külföldi források intenzív igénybevételéből adódó kockázatokat növeli, hogy a fizetési mérleg egyre nagyobb hányadát teszik ki a bankmérlegben szereplő tételek: a folyó hiány finanszírozásában egyre nagyobb szerepet játszanak a bankok által felvett külföldi betétek és hitelek. Emiatt a nemzetközi tőkeáramlásban időnként tapasztalható nagyfokú volatilitás közvetlenül érintheti, „rángathatja” a bankokat, jelentős többletköltségeket vagy – súlyosabb esetekben – napi működési problémákat okozva. A nemzetközi tőkeáramlás erőteljesebb hullámzása kikerülhetetlen, de az ebből fakadó banki és más hitelintézeti problémák jórészt elkerülhetők lesznek az euró bevezetése után.

A banki hitelezés és forrásellátottság kilátásai

A banki mérlegeknek a következő évekbeli várható szerkezete nagymértékben függ a lakosság és a többi szektorok megtakarításainak alakulásától. A lakosság pénzügyi megtakarítási hajlandósága az 1990-es évek elejének gazdasági visszaesése által okozott sokkal összefüggő magaslatról szinte folyamatosan csökkent, s az utóbbi évtized folyamatos gazdasági fellendülésének körülményei között gyakorlatilag nullára esett vissza. A mélypont 2003-ban következett be, mégpedig az ingatlanhitelekre nyújtott állami kamattámogatás által gerjesztett nagyarányú hitelexpanzióval összefüggésben. A mélypontot követően azonban sor került a lakástámogatási rendszer szigorítására, valamint a megelőző évek gyors reálbér-növekedésének korrekciójára. *Ennek nyomán a lakosság pénzügyi megtakarításai ismét növekedni kezdtek és 2005-ben a GDP 4–4,5 százaléka közötti értéket értek el.* A lakosság pénzügyi megtakarítási rátájának korábbi tartós csökkenésében kétségkívül szerepet játszott az ezredfordulón kezdődő nagy fogyasztási fellendülés, valamint *a lakosság teljes megtakarításainak szerkezeti átalakulása: az*

ingatlanban eszközölt megtakarítások (reálfelhalmozás) előtérbe kerülése a pénzügyi megtakarítások rovására.

A lakásszektor fellendülése hosszabb szünet és az önkormányzati lakásokat érintő széleskörű lakásprivatizáció után az ezredforduló táján indult be. A lakásépítés és -vásárlás mellett nem elhanyagolható szerepet játszott benne a spekulációs célú lakásfelhalmozás, amely elsősorban az ország küszöbön álló európai uniós csatlakozásának a lakásárakat felhajtó hatásával számolt. A lakások nagy részét különböző (kedvezményes) hitelek igénybevételével vették, illetve építették. A jelentősen megnövekedett hitelállomány a lakosság nettó pénzügyi megtakarításait mérsékelte, miközben az átlagosan 50 százalékos lakás-hitelhányad mellett a teljes (közgazdasági) megtakarítások, amelyek a reál (ingatlan) felhalmozást is magukban foglalják, a bruttó pénzügyi megtakarításoknál jóval kisebb ütemben csökkentek.

A lakásépítés és -vásárlás üteme az elmúlt két év folyamán lassult, ami természetesen mérséklően hatott a hitelkeresletre is. Ez a folyamat önmagában növelte a lakosság nettó pénzügyi megtakarításait, miközben a bruttó pénzügyi megtakarítások is kismértékben nőttek.

Mindeközben a lakosság pénzügyi megtakarításainak szerkezete jelentősen átrendeződött. A banki betétek háttérbe szorulnak, bár még mindig a legnagyobb súlyú összetevőt képezik, és határozottan nő az intézményi befektetők: a nyugdíjpénztárak, a biztosítók és a befektetési alapok súlya. Ezek a folyamatok egyfajta dezintermediációt jelentenek, ami növeli a lakosság, mint befektető piaci kockázatait. Az intézményi befektetők összesített portfóliójában az állampapíroknak jut a legnagyobb szerep. Ezért az általuk megvalósuló dezintermediáció közgazdasági tartalma az államadósság növekedése által előidézett úgynevezett kiszorítási hatás.

A lakossági pénzügyi megtakarítások átrendeződése kockázati profilváltást idézett elő, ugyanis a klasszikus (fix technikai kamatú) életbiztosítás kivételével a többi befektetésnél a befektetések árának, értékének piaci ingadozása közvetlenül érinti a befektető pénzügyi vagyonát. (A betétek kockázatát az infláció alatt maradó kamatok, az intézményi befektetésekét a befektetési egységek árfolyamesése, az ebből adódó tőkevesztés jelenti.)

Az intézményi befektetések e sajátossága egyfajta instabilitást visz a lakossági befektetési folyamatokba. Ilyen ingadozást tapasztalhattunk 2005 utolsó negyedében, amikor a kedvezőtlen tőkepiaci fejlemények miatt az emberek tömegesen vettek ki pénzt a kötvényalapokból, unit-linked biztosításokból, és helyezték el azt bankbetétekben és pénzpiaci alapokban. A lakosság pénzügyi megtakarításainak erőteljes szerkezeti ingadozásaival hosszabb távon is számolni kell. Ennek egyik alapvető oka az, hogy a pénzügyi szektorok és csoportok között alapvetően termékverseny folyik, amelyben egyre nagyobb szerepet játszanak az egyidejűleg több szektorba sorolható kombinált termékek, valamint a különböző szektorokba sorolható, egymással versenyző alternatív termékek.

A lakossági megtakarításokban előtérbe kerültek az intézményes formák: a pénztárak és a biztosítók.

Az intézményi befektetések értéke erőteljesen ingadozhat, szemben a banki betétekkel.

A háztartások nettó pénzügyi vagyona főbb elemeinek részesedése a pénzügyi eszközökön belül (%)

Megnevezés	2003	2004	2005
Bankbetét	31,8	31,2	29,9
Befektetési jegy	4,7	4,7	7,3
Életbiztosítási tartalék	5,0	5,1	5,3
Nyugdíjpénztári vagyon	7,0	8,8	9,9
Hitelállomány	21,3	24,3	26,5

Forrás: MNB

A belföldi bankbetétek mértékének és hitelekhez viszonyított arányának jövőbeli alakulása jelentős részben függ attól, hogy a bankok mennyire intenzíven folytatják aktív forrásgyűjtő politikájukat, mennyire teszik versenyképessé betéti kamataikat, milyen gyorsan vezetik be az e területre jellemző innovációkat. *Ennek ellenére nem valószínű, hogy a lakosság pénzügyi megtakarításainak szerkezetében hosszabb ideje fennálló trend megtörne, és a lakosság tartósan újra hagyományos betéteinek arányát növelné.* Ez utóbbi ellen szól az újabb, a korábbiaknál rugalmasabb és vonzóbb hozamkockázati tulajdonságokat kínáló megtakarítási formák bevezetése, ilyenek például, a garantált befektetési jegyek, a járadék-biztosítások és egyéb járadéktermékek elterjedése, valamint a hazai és külföldi befektetési alapok, illetve unit-linked típusú biztosítások kínálatának bővülése. Az emelkedő kamatszínvonal és az értékpapírok nagyobb volatilitási hullámai azonban érdemben lassíthatják ezt a trendet.

A vállalati betétek aránya már hosszabb ideje növekszik.

A bankbetétek jelentékeny hányadát teszik ki a nem pénzügyi vállalatok betétei, amelyeket a lakossági betétekkel ellentétben főként a tulajdonosok tranzakciós pénzkereslete indokol. Arányuk a lakossági betétekhez viszonyítva az elmúlt öt évben hét-nyolc százalékponttal nőtt. Ez a növekedés a jövőben folytatódni fog, a GDP és a beruházások várható növekedési ütemétől függő mértékben. Az Európai Unióból beáramló transzferek első lépésben szintén a banki számla- és betétforrásokat bővítik.

A lakossági hitelek növekedése nagy valószínűséggel lassulni fog.

A betét–hitel arány jövőbeli alakulásának kulcskérdése a hitelek, ezen belül a lakossági és a devizahitelek ütemének várható alakulása. Ez több tényezőtől függ, melyek alakulását illetően ma még meglehetősen nagy a bizonytalanság, s ezért több forgatókönyv képzelhető el.

A felmérhető tényezők arra utalnak, hogy a következő két-három évben a lakossági hitelek növekedése lassulni, a vállalati hiteleké, különösen a KKV-szektorban gyorsulni fog, az utóbbi elsősorban az EU-projektek számának erőteljes növekedése miatt.

A hitel-betét olló nyílásának lassulása várható a jövőben.

A lakossági hitelek erősen kamatérzékenyek, főként a jellemzően hosszú lejáratú jelzáloghitelek. A devizakamatok egyértelműen emelkedő tendenciája rajzolódik ki a következő hosszabb időszakra, különösen a hazai devizahitelek szempontjából elsősorban fontos euró, illetve svájci frank tekintetében. Ennek nyomán, de belső egyensúlyi okokból sem zárható ki a forintkamatok emelkedése. A bankok a várhatóan lanyhuló kereslet és a fokozódó verseny körülményei között csak akkor tudják bővíteni nagyobb ütemben lakossági hiteleiket, ha egyre kockázatosabb csoportokat céloznak meg.

A hitel-betét olló további kinyílását korlátozhatja az a tény, hogy a hazai bankok külföldi finanszírozásuk egy részét jól körülírt célokra kapják anyabankjuktól, vagy más nagy nemzetközi bankoktól. Ha az anyabankok, vagy a finanszírozó bankok szűkítik ezeket a célokat, vagy egyeseket megszüntetnek, akkor az itteni bankok hitelkínálata is szűkülni fog. A bankközi betétek nincsenek célhoz kötve, de ezek általában csak rövid távú, átmeneti likviditásmenedzselésre szolgálnak, ezért hosszabb ügyfélhiteleket a bankok nem finanszíroznak ezekből. Áthidaló megoldást jelenthetne a banki hitelek széleskörű értékpapírosítása: az ABS (eszközfedezettű értékpapírok), a strukturált finanszírozás stb. megjelenése, de ezek a technikák a hazai piacon mindeddig nem terjedtek el.

Összhatásában értékelve, figyelemmel a nemzetközi és makroökonómiai tényezőkre (nemzetközi kamatkörnyezet, költségvetés, fizetési mérleg várható alakulása), a jelentős volumenű európai transzferekre, a hitelkínálatot és a lakossági hitelkeresletet szűkítő, a vállalati hitelkeresletet bővítő tényezőkre a következő két-három évben inkább a hitel-betét olló nyílásának lassulása, és ezáltal a mérlegszerkezetből adódó kockázatok növekedésének lassulása várható. Ennek ellenére bizonyos feltételek mellett, például nagy volumenű, a biztosítók felé irányuló kockázati transzferek belépése esetén az ellenkező irányú forgatókönyv sem zárható ki. Az eurótérseghhez való csatlakozást követően új forgatókönyvek írására lesz szükség ebben a témában.

A kötelező gépjármű-felelősségbiztosítások piacán zajló árverseny

Biztosítói oldalról komoly (forrásoldali) kockázatot jelent a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítások piacán évről évre tapasztalható árverseny, amelynek során az egyes versenytársak a szükségesnél alacsonyabb díjjal próbálnak újabb ügyfeleket szerezni, mint arra a korábbi osztrák példa is mutat. Az így kalkulált díjakból a biztosítók, egyesületek később nem tudnak megfelelő mértékű tartalékot képezni a felelősségbiztosításhoz tartozó járadékokra, ami nagy számú biztosítási esemény bekövetkezésekor problémát okozhat, főleg az Unió más országában bekövetkezett balesetekkor.

A pénzügyi szektor nálunk is egyre inkább pénzügyi csoportokba szerveződik.

Nem történt nagymértékű fiókosodás.

4. A NEMZETKÖZI ÉS BELSŐ INTEGRÁCIÓ JELLEGZETESSÉGÉBŐL ADÓDÓ KOCKÁZATOK

A pénzügyi szektorokban a nemzetközi és a belső (csoport-) integráció egymással szorosan összefüggő, összekapcsolódó folyamatok. Ennek oka, hogy a területi és tevékenységi alapú terjeszkedés egyik legelterjedtebb formája a pénzügyi csoportok kiépítése. Ezek a pénzügyi csoportok, konglomerátumok lépik át a régió- és országhatárokat a nemzetközi működőtőke-áramlás folyamataiban, és ezek valósítják meg a legintenzívebben a belső integrációt, bocsátanak ki a legszélesebb körben és a legnagyobb mennyiségben új, kombinált (bank-biztosítás, befektetés-biztosítás, nyugdíj-előtakarékosság stb.) jellegű termékeket. *Így mindenképpen indokolt a külső és belső integrációból eredő kockázatokat egy csoportba gyűjtve tárgyalni.*

A pénzügyi rendszer nemzetközi integrációja

A pénzügyi integráció történelmi jelentőségű eseménye volt Magyarország európai uniós csatlakozása 2004 májusában. Maga a csatlakozás azért nem okozott látványos változásokat a pénzügyi szektorban, mert az európai jogharmonizáció a pénzügyi szolgáltatások terén túlnyomórészt már korábban lezajlott, illetve mert a hazai pénzügyi szervezetek jelentős része már korábban mélyen beágyazódott a nemzetközi (európai) környezetbe. A csatlakozás idején a bankok és a biztosítók túlnyomó többsége külföldi tulajdonban volt, és szorosan kapcsolódott különféle nemzetközi hálózatokhoz: fizetési, bankkártya-, illetve elszámolási rendszerek tekintetében.

Az európai csatlakozás kiszélesítette a nemzetközi kapcsolódás lehetőségeit, újabb szinergiákat kínált, de újabb kockázatokat is létrehozott.

A csatlakozás idején még nem lehetett teljes biztonsággal megítélni, hogy a hazai fióktelepek nyitására vonatkozó egyidejű liberalizáció következtében milyen mértékű fiókosodás valósul meg. Két év tapasztalatai alapján elmondható, hogy fióktelep-alapításra a speciális szegmensekben tevékenykedő pénzügyi közvetítők (nem életbiztosítás, projekthitelezés) és az újonnan piacra lépők egy része vállalkozott, illetve a jövőben is erre lehet számítani.

A Magyarországon működő bankok és biztosítók többsége egy-egy nagyobb külföldi, zömében európai pénzintézet leányvállalata. Bár az anyavállalat nem irányítja ugyanolyan szorosan leányvállalatát, mint egy központ a fiókját, de személyzeti, stratégiai és fontosabb üzletpolitikai kérdésekben szava meghatározó. A nemzetközi pénzügyi csoportok működését alapvetően a csoportszintű hatékony tőkeallokáció és a tulajdonosi jövedelmezőségi elvárások befolyásolják. Ez a kötöttség több kockázatot is magában foglal. Az anyabank különféle okokból dönthet külföldi tevékenysége szűkítéséről, akkor is, amikor leányvállalatainak

A külföldi tulajdonosok dinamizáló szerepet szánnak hazai leányvállalatuknak.

Kialakulóban az egységes európai felügyelési rend, amely kezelni tudja a területe és a funkcionális integráció problémáit.

Szélesedő határon átnyúló tevékenységek, növekvő működési kockázatok.

a bővülési lehetőségei szélesek. A magyar bankok és biztosítók tulajdonosainak többsége az Európai Unió más tagországaiban működik. Az eddigi tapasztalatok alapján az anyabankok többsége kiemelten kezelte az új tagállamokban működő leánybankjai többségét, amikor üzleti stratégiájának változtatásáról döntött. A részleges vagy teljes regionális visszavonulási tervek ezekre a bankokra nem vonatkoztak, ezeket az anyabankokkal azonos módon kezelték, vagy azoknál is expanzívabb üzleti stratégiát alkalmaztak rájuk. *Természetesen semmi garancia nincs arra vonatkozóan, hogy a nagy anyabankok részéről ez a stratégia a jövőben is fennmarad, különösen akkor, ha a közép-kelet európai régió általános befektetői megítélése romlik. Viszont a jó profitkilátások, a jelentős piaci lehetőségek, a még mindig alacsony költségek folyamatos vonzerőt jelentenek.*

A bankok szoros nemzetközi integrációjával kapcsolatos további kockázat, hogy *a nemzetközi pénzügyi csoportokon belül egyre erősödik a funkcionális munkamegosztás: azaz egy-egy fontos tevékenységi kört: kockázatkezelés, treasury, könyvelés egy-egy területileg elkülönülő központba szerveznek. Ezáltal ezek a tevékenységek elkülönülhetnek attól a környezettől, ahol szolgáltatják azokat, és ez kockázatokat, súlyosabb esetekben illeszkedési problémákat okozhat. Az alapfunkciókat is érintő funkcionális koncentráció megnehezíti a nemzeti felügyelet munkáját is. Ezek a nehézségek csak az egységes európai felügyelési rend kialakításával és a nemzeti felügyelet szoros együttműködésével mérsékelhetők.* A területi és a funkcionális integráció a közeli jövőben megerősödhet két okból: az európai vállalatok nemzetközi mobilitását segítő új szervezeti formák (például az európai részvénytársaság) elterjedése miatt, illetve az új tagállamokban az euró várható bevezetése miatt. Az integráció fokozódása nagy valószínűséggel a szolgáltatói verseny intenzitásának növekedését vonja maga után.

Az előző pontban tárgyalthoz hasonló probléma a kiszervezés kérdésköre, amikor egyes tevékenységek – úgy mint marketing, könyvelés, ügyfélszolgálat, informatikai rendszerek működtetése stb. – nemcsak az adott szervezeten kerül kívülre, hanem egy olyan hazai vagy külföldi szervezethez kerül, amely nem tartozik az illetékes pénzügyi felügyelet hatáskörébe. A kiszervezések főként működési, ezen belül adatvédelmi kockázatokat hoznak létre, annak ellenére, hogy ez a terület jogilag hazai és nemzetközi szinten jól szabályozott.

Az elmúlt két év során számos európai bank, befektetési szolgáltató, biztosító és biztosítási ügynök jelentette be, hogy határon átnyúló tevékenységet kíván folytatni Magyarországon. Ezek a tevékenységek, amelyek szintén alapvető működési kockázatokat hordoznak magukban, és a felügyelet fogasztóvédelmi tevékenységének erősítését igénylik, ma még nem gyakorolnak érzékelhető hatást a hazai pénz- és tőkepiacokra. Ehhez hozzá kell tenni, hogy az európai statisztikai rendszerekből gyakorlatilag lehetetlen információt szerezni a határon átnyúló szolgáltatások mértékéről.

Mindezekből látszik, hogy a hazai pénzügyi rendszer nemzetközileg, ezen belül európai szinten erősen integrálódott, mind tulajdonosi, mind irányítási, mind működési szinten. Az ebből adódó sajátos kockázatok: a „home és host” országok hatóságai közti együttműködés, az egyre erősödő funkcionális koncentráció, a szervezetek nagyfokú nemzetközi mobilitása, nálunk még messze kisebbek, mint az erősödő integrációból, a nemzetközi pénzügyi és informatikai rendszerekhez való hozzáférési lehetőségekből fakadó egyértelmű előnyök.

A belső, ágazatközi integráció

A pénzügyi szektorok meglehetősen gyors ágazatközi integrációja alapvetően a Magyarországon tevékenykedő pénzügyi csoportok erős érdekességéből adódik. A pénzügyi csoportokat a méret gazdaságossága, a kölcsönös piacszerzésben rejlő szinergiák kihasználása, a kockázatok terítése és transzferálása, a tőke gazdaságosabb hasznosítása mind-mind arra készíti, hogy több pénzügyi ágazatban legyenek egyszerre jelen, és az egyes ágazatokban folytatott tevékenységüket úgynevezett kombinált termékcsoportokon keresztül is összekapcsolják.

A magyar piacon működő pénzügyi csoportok magját a legtöbb esetben egy nagy univerzális kereskedelmi bank képezi, a biztosító centrumú csoportok száma jóval kevesebb.

A pénzügyi közvetítői folyamat tulajdonosi-irányítási⁶ koncentrációja az elmúlt évek gyakorlatához hasonlóan 2005-ben is mérsékelt ütemben nőtt. Ez egyrészt a tulajdonosi-irányítási csoportba tömörült közvetítők számán mérhető le: utóbbiak aránya 2005 végére az összes intézmény 32 százalékára emelkedett úgy, hogy az emelkedés mind az előző évhez képest, mind hosszabb időszak távlatában főként a pénzügyi vállalkozásoknál, a befektetési alapoknál, illetve a pénztáraknál következett be.

A koncentráció fokozódása a közvetített állományok vizsgálata alapján is megfigyelhető. A jelen vizsgálat céljaira azonosított húsz (eredetileg huszonegy) tulajdonosi-irányítási csoport által közvetített állománynak a teljes pénzügyi szektoron belüli aránya 2001 és 2005 között évről-évre folyamatosan emelkedett, és az időszak végére 84 százalékos szintet ért el. A koncentráció foka a csoportok közösségén belül 2005 folyamán lényegében nem változott, a vizsgált négy év távlatában viszont érdemben növekedett. A mindenkori legnagyobb öt csoport részesedése nagy stabilitást mutatva végig 49-50 százalékos volt, a mindenkori második öt legnagyobb csoport részesedése azonban számottevően emelkedett, a kisebb csoportoké pedig csökkent. Más szóval a csoportok mezőnye az egyedi méretek szempontjából a kettészakadás felé haladt, miközben a csoportkoncentráció emelkedése főként a derékhad térnyeréséből származott.

A pénzügyi csoportok domináns szerepet töltenek be a pénzügyi piacokon.

⁶ A tulajdonosi-irányítási csoportok szempontjából csoporttagnak egy adott csoportképző szolgáltató anyavállalat által tulajdonolt pénzügyi közvetítő intézmények, illetve vagyonekeztelt pénztár és befektetési alap tekinthető.

5. tábla
Csoportba tömörült intézmények száma az év végén

Megnevezés	2001	2002	2003	2004	2005
Csoportok száma	21	21	20	20	20
Bank	18	20	19	17	17
Biztosító	11	13	17	15	14
Befektetési vállalkozás	14	10	8	4	4
Pénzügyi vállalkozás	30	35	37	40	42
Befektetési alap	74	93	99	124	166
Pénztár	28	32	32	32	36
Intézmények csoportokban	175	203	212	232	279
Összes intézmény	806	807	786	820	862

Forrás: PSZÁF

Bank és befektetés: a két szektor gyakorlatilag összeolvadt.

Az univerzális bankok jellemzően éltek a törvény adta lehetőségekkel, és formálisan is magukba olvasztották a korábban érdekeltségi körükben tevékenykedő befektetési szolgáltatókat. 2005 végén már csak két önálló banki tulajdonú befektetési vállalkozás működött a hazai tőkepiacon, a többi mintegy tizenöt önálló szolgáltató mérete pedig egy kivétellel nagyságrendekkel kisebb volt, mint a korábbi banki háttérűeké. A befektetési szolgáltatások zömét, így a nagy- és

6. tábla
A csoportok részesedése a pénzügyi rendszer által közvetített összes eszközből (%)

Megnevezés	2001	2002	2003	2004	2005	Változás* 2002-01	Változás 2003-02	Változás 2004-03	Változás 2005-04
Csoportok összesen	79,1	82,1	83,2	83,8	84,1	3,1	1,1	0,6	0,3
öt legnagyobb csoport	49,8	48,8	49,2	49,9	49,6	-1,0	0,4	0,7	-0,3
második öt legnagyobb csoport	19,3	22,6	25,5	26,3	26,4	3,4	2,9	0,8	0,1
összes többi csoport	10,0	10,7	8,5	7,6	8,1	0,7	-2,2	-0,9	0,5

*Változás százalékpontban kifejezve
Forrás: PSZÁF

*Az integráció iránya:
a befektetési alapkezelők
és a nyugdíjpénztárak banki
működtetése, szponzorálása.*

*Bankok és biztosítók:
integráció és versenyharc
egyidejűleg.*

kiskereskedelmi jellegű értékpapír-kereskedelmet, a kibocsátások szervezését, a befektetési tanácsadást, letétkezelést stb. ma már döntően bankok végzik.

A bankok többsége működtet alapkezelőt, és ezek az alapkezelők forgalmazták 2005-ben a befektetési jegyek 93 százalékát. Ezekre az alapkezelőkre nemcsak a teljes vagy domináns banki tulajdonlás, hanem az igen nagyfokú koncentráció is jellemző. A legnagyobb hazai bank alapkezelője forgalmazza a hazai befektetési jegyek 37 százalékát.

Az alapkezelők a befektetési jegyek kibocsátása és forgalmazása mellett egyre intenzívebben foglalkoznak vagytonkezeléssel, elsősorban a nyugdíjpénztárak vagytonkezelésével. Ezen a technikai kapcsolaton túlmenően a nagybankok több más módon is támogatják az érdekkörükbe tartozó nyugdíjpénztárak tevékenységét: infrastruktúra biztosítása, vezetők delegálása, marketing, illetve kombinált termékek révén: pénztári tagság mellé kedvezményes bankszámlanyitás, bankkártya juttatás, áthidaló kölcsönök járhatnak. Az egyetlen korlát: az érvényes jogszabályok szerint bank nem lehet tulajdonos a pénztárban, mert az a tagok tulajdona.

A pénztárak hátterében működő bankok és biztosítók, a mai jogszabályi keretek között, nem tudnak megoldást kínálni a nyugdíjpénztárak, főként a magánnyugdíjpénztárak legfontosabb jövőbeli működési kockázatára: nincsenek felkészülve nyugdíjak járadék jellegű szolgáltatására. Ehhez mind az objektív (szabályozási), mind a humán feltételek nagyrészt hiányoznak (aktuáriusi háttér). *Ha ez a helyzet 2010-ig nem változik, amikor a magánpénztáraknak felkészülniük kell lenniük a tömeges járadékszolgáltatásra, akkor a jogosultak zöme egy összegben fogja igénybe venni nyugdíját, ami számos probléma forrása lehet.* A nyugdíjpénztáraknak arra kell felkészülniük, hogy az ő alapvető szolgáltatásuk, más pénzügyi szervezetektől eltérően, az élet végéig tartó járadékszolgáltatás.

Az eddig tárgyalt integrációs folyamatok lényegét abban ragadhatjuk meg, hogy alapvetően a bankok magukhoz integrálnak bizonyos pénz- és tőkepiaci tevékenységeket: befektetési szolgáltatásokat, alapkezelést, nyugdíjpénztári tevékenységeket. *A bankok és a biztosítók mai bonyolult kapcsolatát ezzel szemben egyidejűleg jellemzi a kooperáció és a konkurenciaharc.* A jelenlegi helyzetben a biztosítók a legaktívabban a banki tevékenységekhez köthető viszonylag új terméket kínálják (hitelekhez kapcsolt unit-linked életbiztosítások, hitelekhez kötött életbiztosítások stb.), de komoly lehetőségeket látnak az életúthoz kapcsolódó és befektetéssel kombinált életbiztosításokban, a járadékbiztosításban, a nyugdíjbiztosításban és az egészségügyi rendszer reformjához köthető biztosításokban is. A jogszabályok szigorúan elválasztják a bankok és a biztosítók által végezhető tevékenységeket, bár egyre több az átmenet. A biztosítók például nyújthatnának jelzáloghiteleket, igaz erős korlátozással, de a gyakorlatban a hazai biztosítók egyelőre nem élnek ezzel a lehetőséggel. Valószínű, hogy a hitelezési üzletág bevezetésének és

A biztosítók a unit-linked termékekkel erőteljes szerepet töltenek be a hazai tőkepiacokon.

Egyre több lakáshitelhez kérnek életbiztosítást.

⁷ Collateralized Debt Obligation

működtetésének fajlagosan magas költségei is szerepet játszanak ebben a tartózkodásban.

Jelenleg a befektetések területén találták meg a biztosítók azt a területet, ahol a bankbetétekkel és a bankok által működtetett alapkezelők befektetési jegyeivel hatékonyan versenyezni tudnak. A befektetéshez kötött életbiztosítások, az úgynevezett unit-linked termékek növekedési üteme évek óta igen magas, az erős ingadozások ellenére átlagában meghaladja a hagyományos biztosítási termékek dinamikáját. A magasabb hozamokat lehetővé tevő, de jóval kockázatosabb unit-linked termékek nemcsak a befektetési alapoknak jelentenek erős konkurenciát, hanem a hagyományos életbiztosítási megtakarítási termékeknek is, amelyek viszonylag alacsony technikai kamatot és nehezen felbecsülhető nyereség-visszatérítést ígérnek. A hagyományos életbiztosítások nem tartalmazznak tőkekockázatot, míg a befektetéshez kapcsolódó biztosítások behozták a piaci kockázatokat a biztosítások körébe. Az ügyfelek növekvő hányada jól láthatóan úgy ítéli meg, hogy előnyösebb számára a nagyobb kockázatot hordozó unit-linked biztosítás, mint a hagyományos életbiztosítás.

A nagy univerzális bankok és a biztosítók viszonyát nemcsak a lakossági megtakarításokért folytatott éles verseny, hanem egyes közös érdekeken alapuló együttműködés is jellemzi. Ez természetes a bank vezette pénzügyi csoportokhoz tartozó biztosítók esetén. De független biztosítóknak is lehetnek a kereskedelmi bankokkal közös üzleti érdekeik. Elsősorban a hitelezés, azon belül a lakossági hitelezés, különösen pedig a jelzálog alapú lakás- és általános célú hitelezés az a terület, ahol az érdekek találkoznak.

Az e téren lezajló integrációs folyamat lényege általánosságban a hitelezési kockázatok egy részének átvállalása a bankoktól, megfelelő díjazás ellenében. A vállalati hitelek körében a hitelek speciális értékpapírosítására kerül sor: hitelderivatívák, CDO⁷-k, default swapok stb. Ezek kerülnek a biztosítók befektetési portfóliójába, és így kerül a nem teljesülési kockázat egy része vagy egésze a biztosítóhoz. A kockázati transzferek ezen új termékei nálunk gyakorlatilag még nincsenek jelen, de jövőbeli megjelenésük várható, annak ellenére, hogy néhány jelentős nemzetközi hatású bukás a biztosítók által vásárolt hitelderivatívák terén óvatosabbá tette a pénzintézeteket.

Magyarországon a bankok és a biztosítók együttműködése a lakossági hitelek terén van kibontakozóban. A bankok a lakossági hitelekben a jelenlegi hitelbővülési ütemet csak úgy tudják fenntartani, hogy egyre kockázatosabb csoportok hitelezését vállalják. A kockázatok mérséklésére különféle biztosítási termékekkel kombinálják hiteltermékeiket, a legtöbb esetben szorosán vagy lazábban együttműködve az utóbbi termékeket kínáló biztosítókkal. A biztosítóknak is érdekükben áll ilyen „fizetőképességet támogató” termékekkel belépni a lakossági hitelek igen dinamikus piacára. Mivel ezek a hitelbiztosítási termékek rövid ideje robbantak be nagy erővel a kiskereskedelmi piacokra, jelenleg

még kialakulatlan és változatos a kockázatok, a költségek és a hasznok megoszlása a háromszereplős ügyletek résztvevői között. *Rendszerszintű kockázatot jelenthet viszont, ha a hitelező bank a hitelezési kockázatot a saját csoportjába tartozó biztosítóhoz viszi át, és ez a folyamat nem eléggé transzparens, valamint előfordulhat, hogy a kockázatokhoz rendelt tőke nem mindegyik félnél áll rendelkezésre.*

A lakosság demográfiai összetételének tartós változása, eltolódása az idősebb korosztályok felé, a nyugdíjpénztárakban felhalmozódó tőke megnöveli a járadékbiztosítási termékek iránti jövőbeli keresletet. Demográfiai kockázatot tartalmazó terméket a hatályos jogszabályok szerint csak biztosító nyújthat. Ennek ellenére a bankok és a pénzügyi vállalkozások megcélozták ezt a nagy bevétellel kecsegtető területet. A bankok már korábban megjelentek az örökjáratú kötvénnyel, amely egyfajta járadékkötvénynek tekinthető és teljesen szabályozott termék. Sokkal vitathatóbbak a „lakásért járadékot” típusú termékek, amelyek nálunk még szabályozatlanok.

A gyors ütemű belső integráció, aminek során eltűnnek az ágazati határok a pénzügyi szektorok között, azáltal, hogy egyes szektorok elkezdnek más szektorokra jellemző terméket árulni, vagy több szektor bocsát ki egy-egy közös terméket, nemcsak a pénzügyi szektorok hatékonyságát növeli, hanem bizonyos kockázatokat is létrehoz. A speciális kockázatokat az előzőekben említettük, van azonban néhány általános kockázat is. Ilyen a szabályozási arbitrázs az egyes szektorok között, például az eltérő adózás miatt a befektetési alapok és a unit-linked termékek között. Szabályozási arbitrázs van a bankok és befektetési vállalkozások hitelezésének és tőke megfelelésének szabályozása között, illetve a pénztárak és biztosítók tőkeszabályozása között. Az ágazati integráció egyes esetekben gyengíti az átláthatóságot a kockázatok, a költségek és az eredmények megoszlása terén. A pénzügyi csoportokon belül működő pénzintézetek esetében olykor felmerülnek az érdekek konfliktusából, a bennfentesség lehetőségéből, a személyi összefonódásból eredő kockázatok.

A termékinnováció felgyorsulása

Az elmúlt év „pénzügyi sztárjai” az új, magas hozamot, vagy alacsony kamatterhet és biztonságot egyidejűleg ígérő pénzügyi termékek voltak. Egy részük „rég” új termék, másik részük úgynevezett kombinált termék. A régi-új termékek közé sorolhatjuk a lakáslízinget, illetve a magán-személyek számára nyújtott flottakedvezményen alapuló gépjárműlízinget. Az új, kombinált termékek közé tartoznak a kombinált betétek, a lakáshitelhez kapcsolódó biztosítások, a biztosításokhoz kapcsolódó hitelkártyák, valamint a pénztártagsághoz kapcsolódó számlák és bankkártyák. A továbbiakban csak a kockázatok szempontjából legfontosabb termékcsaládokkal foglalkozunk.

Kombinált betétek

Az elmúlt év második felében megnőtt a bankok érdeklődése a lakossági betétek iránt. A kínálat növelése érdekében a bankok részben *nem önmagában a betétek kamatát emelték, hanem úgynevezett kombinált betéteket vezettek be, és erőteljes marketing tevékenységgel ezeket terjesztették.*

A kombinált betét két részből áll: az egyik része egy fix, viszonylag magas kamatozású betét, a másik egy magas kockázatú nem betétjellegű pénzügyi termék, ami lehet alap- (cash), vagy származékos termék.

Ez a kombinált betét elvileg korlátlan nyeresi lehetőséget és közel 50 százalékos maximális potenciális veszteséget hordoz magában. A terméknek csak az egyik fele betét, ezért csak ez a rész tartozhat a betétbiztosítás alá.

Egy másik fajta elterjedőben lévő kombinált betét egy fix kamatozású devizabetétet kombinál egy opcióval. A betétes devizabetétjéért a piacinál magasabb kamatot kap. Ennek fejében vállalja, hogy egy forint (eladási) opció kötelezettje lesz, amely opció jogosultja a betétkibocsátó bank. Ez az elég nehezen átlátható kombinált termék a valóságban úgy működik, hogy a betétes forintját napi piaci árfolyamon átváltják devizára a betét elhelyezésekor. A lekötési idő alatt a betétes betétjére az előre rögzített, piacinál magasabb kamatot kapja. A betét lejáratakor két eset lehetséges: ha a forint egy előre megadott szintnél erősebb, akkor a betétes devizában kapja vissza betétjét. Ha a fixált szintnél gyengébb a hazai valuta, akkor a betétet a bank átváltja forintra, de nem napi piaci, hanem az előre rögzített árfolyamon. Így a betétes gyengülő forint esetén jelentős árfolyamvesztést szenvedhet, nyeresége viszont korlátozott. Közgazdasági tartalmát tekintve az ügylet a banknak a magasabb betéti kamat fejében a betét névértékéig a bank rövid deviza pozíciójára opciós árfolyamgaranciát biztosít.

Ezekhez a betéti konstrukciókhoz a Felügyelet követelményeinek megfelelően részletes leírás és kockázatfeltáró nyilatkozat tartozik. Ennek ellenére nem lehetünk biztosak abban, hogy az ügyfelek átlátják ezeket a különösen bonyolult és igen nagy kockázatú termékeket, ezért jövőbeli terjedésük a fogyasztókra nézve kockázattal jár.

Hitelbiztosítási termékek

Ez a termékcsalád is gyorsan terjed a pénzügyi piacokon. Nagyon sok válfaja létezik, ennek ellenére megpróbáljuk csoportosítani ezeket a kombinált termékeket. Az általunk alkalmazott *csoportosítás alapja, hogy a termék forgalmazásában érdekelt bank és biztosító között milyen szoros kapcsolat áll fenn.* Ennek alapján három csoportot különböztetünk meg:

- *Olyan életbiztosítási kötvények, amelyeket kiegészítő hitelfedezetként elfogadnak.* Ezek tulajdonképpen az ügyfelek hitelképességét

A biztosítók egyre több hitelkockázatra vállalnak biztosítást.

erősítik (credit enhancement), és kizárólag kiegészítő biztosítékként szerepelnek. A bank és a biztosító között ebben az esetben csak laza kapcsolat van: a biztosító a bank javára záradékolja a kötvényt, és értesíti a bankot, ha a biztosítási szerződés valamilyen okból megszűnik.

- *A hitelek és a hozzájuk kapcsolódó biztosítások egy terméként történő árusítása a hitelező bank által.* Ezek az úgynevezett hitelfedezeti életbiztosítások, kifejezetten a hitel-visszafizetési képességet kedvezőtlenül befolyásoló események kockázataihoz kapcsolódnak: hiteladós halála, megrokkánása, tartós munkanélkülivé válása. A biztosítási díjat a legtöbbször a törlesztő részlettel együtt kell befizetni, így a biztosítási szerződés a törlesztés ideje alatt fennmarad. A bankok ebben az esetben a biztosítási szerződést elsődleges biztosítékként alkalmazzák, természetesen ez esetben is terhelik a hitelezett ingatlant jelzáloggal. Ezek a biztosítások egyaránt mérséklik a hiteladós és a bank kockázatát, bár a nemfizetés kockázatát csak meghatározott esetekben vállalja át a biztosító.
- *A legfejlettebb hitelbiztosítási forma, amikor a hitel törlesztésére szolgáló összeget az életbiztosítás díjaként kell befizetni, a hitelező bank felé csak az esedékes kamatok fizetendőek.* Az életbiztosítás „beérésekor” a biztosító az összegyűlt tőkével egy összegben törleszti a hitelt. Hitelfedezetként ebben a konstrukcióban is szükség van jelzálogra, a hazai gyakorlatban a jelzálog jog a banknál marad. Ez a szerződésfajta igényli a legszorosabb együttműködést a hitelező bank és az életbiztosító között. A hazai piacon ez a kombinált terméktípus jelenleg széles körben terjed, a legnagyobb bankok és biztosítók szinte mindegyike kínál ilyen termékeket. Ezeknél a termékeknél a bankok és a biztosítók osztoznak a kockázatokon, amelyek különösen akkor nagyok, ha a bankok a jelzálogfedezetek tömeges értékesítésére kényszerülnek, és a megugró kínálat nyomán esetlegesen zuhanó ingatlanárak nem nyújtanak fedezetet a fennálló hiteltartozásokra. Az ügyfelek számára viszont elsősorban működési kockázatok jelentkeznek abból adódóan, hogy a termékcsoport szabályozása még tartalmaz hézagokat.

Az előzőekben bemutatott új termékek gyors ütemű fejlődése egyértelműen azt mutatja, hogy a pénzügyi innovációk terjedése jellemzően a pénzügyi szabályozás előtt jár. A szabályozás ma még alapvetően szektorszintű, és viszonylag szigorú határokat tételez fel az egyes szektorok között, míg az innovációk, de egyes hagyományos termékek is egyre többször áttörnek a pénzügyi szektorok határait. Ebből értelmezési, szabályozási problémák keletkezhetnek, megnőhet a bennfentesség veszélye, illetve erkölcsi kockázati problémák alakulhatnak ki (például a bankbiztosítási termékeknél). Mindez növelheti az ügyfelek, illetve a szolgáltatók kockázatát.

ÖSSZEFOGLALÁS

Az előzőekben áttekintettük a hazai pénzügyi rendszer legfontosabb kockázatait. A pénzügyi közvetítésnek a rendkívül éles verseny által hajtott gyors mélyülése, az ezt megvalósító hitelexpanzió, a hitelek funkcionális és denominációs szerkezetének gyors átalakulása, a hitelbetét arány erőteljes eltolódása a hitelek javára, a külföldi források erőteljesen növekvő szerepe, az ágazati határok folytatódó elmosódása, a biztosítók közötti agresszív verseny a gépjármű-felelősségbiztosítás terén, egyre nagyobb szerepvállalásuk a hitelezési kockázatok átvállalásában, a szektorban a versenyt uraló termékverseny, ennek keretében a kombinált, nehezen áttekinthető termékek terjedése, egyaránt a kockázatok növekedésének az irányába mutatnak. Természetesen egyáltalán nem biztos, hogy ezek a kockázatok mind realizálódni fognak és mindegyik egyforma intenzitással.

Még a legrosszabb esetben sincs veszélyben a pénzügyi közvetítőrendszer stabilitása.

Az általunk felvázolt kockázati térkép realizálódása nagy valószínűséggel még a legrosszabb esetben sem veszélyezteti a pénzügyi rendszer alapvető stabilitását. A hazai pénzügyi közvetítő rendszer igen nagy tőke- és eredménytartalékokkal rendelkezik. A bankok, a biztosítók és a pénzügyi vállalkozások jövedelmezősége jóval meghaladja az EU átlagát, a bankok tőkemegfelelése jóval az előírt minimum felett van. Ennek alapján az elkövetkező időszak legvalószínűbb forgatókönyve esetén a pénzügyi szektorok növekedése valamelyest lassulni, a jövedelmezőség mérséklődni és a kockázatok pedig még az elfogadhatóság sávján belül nőni fognak.

II. A FELÜGYELETI TEVÉKENYSÉG 2005. ÉVI TAPASZTALATAI

A kockázati kitekintés, amelyet tavalyi éves jelentésünk tartalmazott először, kiemelt jelentőségű a kockázatalapú felügyelés erősítésében. A várható hazai és nemzetközi tendenciák, kockázatok elemzése volt az egyik alapja a Felügyelet 2005. szeptemberében véglegesített „A hatékony felügyelet stratégiája 2010-ig” címen publikált új stratégiájának. Természetesen a 2005. évi tevékenységben még a stratégia végrehajtásáról nem beszélhetünk, de a változások összhangban vannak a stratégia által is megkövetelt irányokkal.

A pénzügyi felügyelés jellege ugyanis jelentősen megváltozott az elmúlt években. A meghatározó irányok ebben a folyamatban: a kockázatorientáltság határozott erősítése, az összevont alapú (integrált) felügyelés meghonosítása, a nem helyszíni ellenőrzés növekvő szerepe, az intézményfelügyelettel egyenrangú piacfelügyelet bevezetése.

Megszűnt a kétévenként kötelező átfogó helyszíni vizsgálat.

A változást erősítette és gyorsította, hogy miután a vonatkozó törvény nemrég megszüntette a kétévenként kötelező átfogó helyszíni ellenőrzést, előtérbe kerül a felügyelt intézmények tevékenységének kockázatalapú monitorozása, elemzése, valamint a hazai és nemzetközi pénzügyi folyamatok gyakori átfogó értékelése a fenyegető rendszerkockázatok feltárása érdekében. Az új felügyelési rendszerben kialakulóban van az a fajta felügyelés, amely nemcsak a célokban és a feladatokban szelektív, hanem a rendelkezésre álló humán és anyagi erőforrások optimális elosztására is törekszik. Ennek érdekében jött létre például a Felügyeleten belül a gazdasági kontrolling egység, és készülnek a munkanapokra lebontott kapacitástervek.

1. A PRUDENCIÁLIS FELÜGYELÉS 2005. ÉVI TAPASZTALATAI

A felügyelés a folyamatos kockázatértékelésen alapul.

A prudenciális felügyelési tevékenység 2005-ben négy pilléren alapult. A felügyelési tevékenység kiindulópontja a felügyelt intézmények folyamatos kockázatértékelése. A kockázatértékelés eredménye és a tevékenységek kockázatai alapján meghatározott vizsgálati prioritások szerint összeállított prudenciális vizsgálatok képezik a felügyelés második pillérét. A Felügyelet által alkalmazott intézkedések a vizsgálatok és a kockázatértékelés folyamán feltárt hiányosságok kiküszöbölésére, illetve azok folyamatos nyomon követésére irányulnak. Végül, de nem utolsón, a tavalyi évben kiemelt szempontként szerepelt a komplex, több szektort érintő tevékenységek kockázatainak feltárása és azok felügyeleti kezelése.

A fenti szerkezetben mutatjuk be az alábbiakban a Felügyelet 2005. évi prudenciális tevékenységének általánosítható tapasztalatait.

Kockázatértékelési tevékenység

A felügyelt intézmények különféle kockázatait negyedévente rendszerezjük és értékeljük.

A PSZÁF átlagosan 1983, a pénzügyi, tőkepiaci, biztosítási és pénztári szektorhoz tartozó intézményt, jogi személyiségű céget, és több mint húszezer természetes személyt felügyelt, illetve tartott nyilván 2005-ben. A prudenciális felügyeléshez hozzátartozik a felügyelt intézményekről negyedévenként készített kockázatértékelés is, mely során a különféle forrásokból rendelkezésre álló információk (a Felügyelet felé történő adatszolgáltatások, publikus információk, panaszok) alapján soroljuk be az intézmények *személyi, működési és üzleti kockázatait*. Az intézmények kockázati besorolása meghatározza a vizsgálatok ütemezését, mélységét és prioritásait, a kockázatosabbnak ítélt intézményeknél a különböző intézkedéseket.

A folyamatos kockázatértékelés működtetése következtében 2005-ben nem fordult elő, hogy bármely felügyelt intézményről kiderült volna, hogy a korábbi értékelésekhez képest hirtelen vált nagy kockázatúvá.

Az intézmények többsége alacsony, vagy mérsékelt kockázatú.

A személyi, működési és üzleti kockázatok szektorszinten nem változtak az előző évhez képest, stabil értéket mutatnak. Az egyes negyedévek során átlagosan 557 cég teljes körű elemzésére került sor. Az értékelt intézmények kétharmada alacsony vagy mérsékelt kockázatú volt az egész év során, az intézmények több mint negyede pedig közepes besorolást kapott. A kockázatosnak, illetve nagy kockázatúnak ítélt intézmények esetében 2005-ben is sor került intézkedésekre, bírság kiszabására, felügyeleti biztos kirendelésére, reális intézkedési tervek elkészítésének elrendelésére, a likviditási és a tőkehelyzet rendezésére való felszólításra.

Biztonságban az ügyfelek pénze, pénzügyi befektetései.

Összességében elmondható, hogy a pénzügyi szektorban 2005-ben a Felügyelet ellenőrzése alá tartozó intézmények ügyfeleinek betétje, folyószámlája, befektetése, tőkéje alapvetően biztonságban volt.

A törvényi előírásoknak megfelelően, illetve a kockázatértékelések eredményeinek alapján a Felügyelet átfogó, cél- és rendkívüli vizsgálatokat folytatott le. A felügyelt intézményeket érintően 351 prudenciális vizsgálat zajlott összesen, aminek több mint 60 százalékát az átfogó vizsgálatok tették ki.

Átfogó (több szektort magában foglaló) és speciális vizsgálatok

Vizsgáltuk a különféle kockázatranszfereket.

A megváltozó, egyre inkább a kockázatokat és a piaci fejlődést szem előtt tartó integrált felügyeleti tevékenység szükségessé és elkerülhetlenné teszi, hogy a klasszikus intézményfelügyelési (ellenőrzési) tevékenység mellett a kockázatranszferekre is ügyelő komplex vizsgálatokra kerüljön sor.

2005-ben, a Felügyelet történetében először került sor a vagyonkezelési tevékenység átfogó, több szektort magába foglaló vizsgálatára.

2005-ben került sor először arra, hogy az egyre összetettebb piac egyre komplexebb, szektorokon átívelő jellegének átfogó kezelése érdekében a Felügyelet – az integrált felügyelés felelősségéből is kiindulva – a vagyonkezelési tevékenységet átfogóan, a pénzügyi szektor egészére kiterjedően elemezte.

A vizsgálat során a befektetési alapkezelési, a pénztárak számára végzett vagyonkezelési, az egyéni portfóliókezelési, a letétkezelési tevékenység, a hozamígérettel egybekötött életbiztosítás, valamint a unit-linked életbiztosítások mögötti befektetések kezelésének vizsgálatára került sor. *A vizsgálat eredményeként a Felügyelet a piaci szereplők számára olyan komplex ajánlásrendszert fogalmazott meg a vagyonkezelési tevékenység egészére nézve – a kockázatkezeléstől, a hozamszámításon át a fogyasztói tájékoztatásig –, mely biztosítja, hogy a tevékenységet végzők az ágazati jogszabályokban megfogalmazott eltérések ellenére egységes elvek és szabályok mellett működjenek, amit a Felügyelet folyamatosan ellenőrizni fog. A témavizsgálatról készült anyagot a Felügyelet honlapján nyilvánossá tette.*

A prudenciális vizsgálatok tapasztalatai

A prudenciális vizsgálatok az intézmények kockázatértékelése és a tevékenységek kockázatai alapján meghatározott vizsgálati prioritások mentén zajlottak. A Felügyelet 2005. évre az alábbi prioritásokat fogalmazta meg:

- a korszerű vállalatirányítási elvek érvényesülése a felügyelt intézmények irányításában;
- az informatikai, illetve számviteli rendszerek zártsága;
- a folyamatba épített ellenőrzés és a belső ellenőrzés működése;
- pénzügyi csoportok esetében a csoport irányítása, a csoportszintű kockázatkezelés megvalósulása, a csoport tagjai közötti jövedelem- és kockázati transzferek;
- a felügyelt intézmények Bazel II új tőkekövetelményre való felkészültsége;
- a pénzmosás megelőzésére és megakadályozására irányuló tevékenység; valamint
- a lakossági hitelportfólió vizsgálata, és az ügyfelek tájékoztatása.

Az általános vizsgálati prioritások egyes intézménytípusok esetében speciális szempontokkal is kiegészültek. Ezek közé sorolhatók: a pénzügyi vállalkozások esetében a tőkeellátottság kérdése, befektetési szolgáltatók esetében az ügyfelek pénz- és értékpapír-követeléseinek fedezettsége, biztosítók esetében az élet- és nem életbiztosítási ág eszközeinek és forrásainak, valamint eredményeinek elkülönített nyilvántartása és kimutatása, a szavatoló tőke követelményeknek való megfelelés,

valamint a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítások esetén az éves át-kötések vizsgálata, pénztárak esetében pedig a nyilvánosságra hozott adatok, teljesítménymutatók alátámasztottsága, a pénztár vezetése, a hozamok és befektetési költségek alakulása.

Hitelintézetek

A hitelintézetek a 2005. évi vizsgálati tapasztalatok alapján alapvetően törvényesen és prudensen működtek. A bankok tőkemenedzsmentje alapvetően jó, tőkehelyzetük stabil, jövedelmezőségük kiemelkedő. A banki kockázatkezelési mechanizmusok következtében a vállalt kockázatok tőkével való fedezettsége elegendő.

A fejlett vállalatirányítási módszerek alkalmazása a prudens belső banki működés alapja. A hazai szabályozásban ez a nemzetközileg megfogalmazott elvárás nem jelenik meg, ennek ellenére a Felügyelet a hazai hitelintézeteket a nemzetközi normák alapján vizsgálja. A vállalatirányítási módszerek alkalmazása szempontjából az utóbbi években sokat fejlődött a hitelintézeti szektor, de még mindig vannak olyan intézmények, ahol a legfelsőbb döntéshozó és ellenőrző testületek munkája formális. Intézménytípusonként vizsgálva a legtöbb hiányosság a szövetkezeti szektorban lelhető fel, amelynek oka az „egy tag – egy szavazat” elvéből adódó, nehezen érvényesíthető tulajdonosi kontrollra vezethető vissza. Ez a szabályozási elv növeli a menedzsment informális befolyásolhatóságának kockázatát, miközben nem teszi lehetővé a prudens tulajdonosi számonkérhetőség érvényesítését.

Fókuszban a hitelkockázatok. A hitelezési kockázatok összességében fedezetek.

A dinamikus lakossági és KKV-hitelállomány növekedése miatt a Felügyelet kiemelt figyelmet fordított a *hitelkockázatok*, ezen belül is különösen az ingatlanprojektek, a lakóingatlan-építés finanszírozásának a helyszíni ellenőrzésére, mind a követelésminősítés, mind a prudens kockázatvállalási folyamat szempontjából. Összességében elmondható, hogy a kockázatok fedezetek, a portfólió még megfelelő minőségű – ami a hitelek rövid időtartalmából is adódik –, de szinte általános érvényű megállapítás, hogy a hitelintézeteknek a jövőben nagyobb figyelmet kell fordítaniuk a hitelmonitoring és a hitelkontroll erősítésére. Néhány esetben – főleg az agresszív növekedést megcélzó intézményeknél – a „know your customer” elv alkalmazása helyett, a termékszintű megközelítés és a hitelezési feltételek lazulása figyelhető meg. *A Felügyelet ezt a gyakorlatot, különösen a pozitív adóslista hiánya függvényében a jövőre nézve rendkívül kockázatosnak tartja, amire minden esetben felhívta az érintettek figyelmét.*

A szövetkezeti szektorban, egyedi szinten még fellelhető volt jelentősebb *hitelkockázat-kezelési hiányosság*, ilyenek feltárása esetén a Felügyelet azonnal megtette a szükséges intézkedéseket.

Néhány, nemzetközi bankcsoporthoz tartozó bank a *hitelezési tevékenység dinamikus bővítése* mellett tudatosan a törvényi minimum közelében tartja tőkemegfelelését, ami a csoportszintű hatékony tőke-

*Egyes bankoknál
9 százalékos fizetőképességi
mutatót írt elő a Felügyelet.*

*Intenzív felkészülés
a Bázeli II tőkeegyezmény
hazai alkalmazására.*

allokációból és a tőkéhez kapcsolt tulajdonosi jövedelmezőségi elvárásokból adódik. Figyelemmel a dinamikus növekedésből adódó és a „risk outlook-ban” felsorolt kockázatokra a Felügyelet ezen intézményeknél 9 százalékos fizetőképességi mutató fenntartásának követelményét fogalmazta meg, amire úgy az intézmények menedzsmentje, mint a tulajdonosaik is elkötelezték magukat.

A szövetkezeti hitelintézeti szektor tőkehelyzete összességében megfelelő, de egyedi szinten a Felügyelet tárt fel olyan súlyos kockázatkezelési hiányosságokat, melyek tőkevesztéshez vezettek. Minden ilyen esetben a Felügyelet azonnal intézkedett, s a helyzet a betétesek vesztesége nélkül rendeződött, illetve folyamatban van a rendezése. Részint a fentiek, részint a Hitelintézeti törvény 2006. év végére előírt 200 millió Ft-os saját tőke követelményéből adódóan 2005-ben is folytatódott, s idén is folytatódni fog a szövetkezeti hitelintézeti szektor koncentrációja.

A Bázeli II tőkeegyezményre való felkészülésre vonatkozó vizsgálatok tapasztalatai összességében kedvezőek voltak. Az ellenőrzött bankoknál jelentős előrelépés tapasztalható. Néhány kivételtől eltekintve megkezdődött a folyamatok átalakítása, ami szervezeti és szabályozási változtatásokat vont maga után. Megfigyelhető, hogy az intézmények elsősorban a hitelezési kockázatra koncentrálnak, de a működési kockázat sztenderd módszeréhez szükséges alapvető szervezeti keretek és folyamatok is kialakultak. Az új tőke megfelelési szabályokra való áttérés erősíti a nagy pénzügyi csoportokon belül az irányítás, tőkeallokáció, kockázatkezelés centralizációját, emiatt a helyi leánybankok önállósága tovább csökkent. A szövetkezeti hitelintézetek felkészülése elsősorban a Magyar Takarékszövetkezeti Bank Rt. és az intézményvédelmi alapok támogatásával zajlik.

Az információs rendszerek folyamatos és rendkívül gyors fejlődése növeli a rendszerek bonyolultságát, összetettségét, és ezen keresztül kockázatát. Vizsgálati megállapításaink általában a kontrollkörnyezet kialakítására, a biztonságos működés erősítésére vonatkoztak. A legtöbb vizsgált banknál ezek a mechanizmusok még nem feleltek meg maradéktalanul a legfejlettebb nemzetközi sztenderdeknek, melyek alapján a Felügyelet a vizsgálatait folytatja. A szövetkezeti hitelintézetek számítási és informatikai rendszereinek zártsága több esetben nem biztosított, és a vezetői információs rendszerek is fejlesztésre szorulnak.

A hitelintézetek vezetése általában kiemelt figyelmet fordít a pénzeszközök megelőzésére és megakadályozására vonatkozó jogszabályok betartására. A nagyobb bankoknál kialakítás, illetve továbbfejlesztés alatt vannak a tranzakciósűrű rendszerek. A kezdeti tapasztalatok kedvezőek. A vonatkozó jogszabály nem teszi lehetővé a hitelintézetek számára a bejelentés mérlegelését, ezért az illetékes hatóság számára problémát jelent az igen nagyszámú, és sok esetben indokolatlan, gyanús, tranzakció-bejelentés, ami végeredményben a jogszabály alkalmazásának hatékonyságát rontja.

A pénzügyi csoportok felügyelete speciális módszereket igényel.

A pénzügyi vállalkozások a bankok „kinyújtott karját” képezik.

Az elmúlt években hozott intézkedéseink nyomán javulás tapasztalható a tudatos csoportirányítás, -ellenőrzés, és a csoportszintű kockázatkezelés kialakításában. Általában megfelelően kialakított szabályozás és szervezeti struktúra, a felelősségi körök definiáltak, egyedi esetekben azonban a csoportszintű kockázatkezelésre vonatkozó szabályozás, illetve a megfelelő kontrollok hiányát tapasztaltuk. Az informatikai rendszerek még sok esetben nem támogatják megfelelően a csoportszintű információk összesítését.

A pénzügyi csoportok vizsgálata minden esetben kiterjedt a csoporton belüli lehetséges *jövedelem- és kockázattranzsferek* feltárására. Jelentős kockázatot eredményező tranzsferek nem kerültek felszínre, a finanszírozás általában piaci alapon történt.

Pénzügyi vállalkozások

A 2005-ben vizsgált pénzügyi vállalkozások többsége pénzügyi csoporthoz tartozik. Irányításukban erős tulajdonosi kontroll érvényesül, működésük az anyabankkal összehangolt.

A csoportszintű kockázatkezelés a korábbi vizsgálatok intézkedései nyomán a pénzügyi csoporthoz tartozó pénzügyi vállalkozások körében megvalósult. Az irányító és ellenőrző testületek tagjai az anyabanki vezetők, a társaságok egy részében a munkavállalók banki alkalmazottak.

A vizsgált társaságok *tőkehelyzete* megfelelő volt. A működésükhöz szükséges refinanszírozási forrást az anyabankok biztosították. Tőkehelyzetének rendezésére mindössze egy társaságot kellett fel-szólítani.

Az *eszközportfólió* vizsgálatánál elsősorban az autó- és ingatlan-piacon prognosztizált növekvő kockázatokkal összefüggésben a kockázatkezelés szabályozottságát, folyamatát, az értékvesztésképzés megfelelősségét, a fedezetek nyilvántartását vizsgáltuk. A kockázatvállalással kapcsolatos szabályozottságot általában elfogadhatónak találtuk, ugyanakkor a kockázatkezelés tekintetében a monitoring, valamint a követelésbehajtási tevékenység erősítése szükséges több társaságnál. A Felügyelet által is kockázatosnak minősített piacokon a vizsgált társaságok a termékekbe épített, kockázatcsökkentő elemek alkalmazásával, megfelelő árazással törekednek a kockázatok csökkentésére. Jellemző hiányosság a fedezetek nem megfelelő nyilvántartása, és a nem megfelelő értékvesztés-elszámolási gyakorlat.

Befektetési vállalkozások, árutőzsdei szolgáltatók, befektetési alapkezelők

A befektetési vállalkozások 2005-ben folytatott vizsgálatai alapján szerzett tapasztalatokat összegezve pozitívan értékelhető, hogy a befektetési

Szigorúan megköveteljük az ügyfelek vagyonának elkülönített kezelését.

vállalkozások és az árutőzsdei szolgáltatók többsége a tevékenységét alapvetően prudensen, a befektetők érdekeinek figyelembe vételével végzi. A vizsgálatok alátámasztották, hogy a társaságok tőkehelyzete stabil, a tőkeellátottság megfelel a jogszabályi előírásoknak, és a feltárt kockázatoknak.

A befektetési alapkezelők jövedelmezősége javuló, gazdálkodásuk stabil, működésük prudens. Ellenőrzési tapasztalataink szerint a tulajdonosi irányítás és felelősség érvényesül az érintett társaságoknál. Független belső ellenőr megbízását az alapkezelőknél jogszabály nem írja elő, de a pénzügyi csoportokhoz tartozó alapkezelők esetében a tulajdonos megköveteli a belső ellenőrzést.

A befektetési alapkezelők esetében a befektetési limitek megsértése, valamint az alapok tulajdonában lévő befektetési eszközök elhelyezésével kapcsolatos problémák a letétkezelési tevékenység hiányosságaira irányították rá a figyelmet.

A portfóliókat vizsgálva felszínre került, hogy a befektetési vállalkozások esetében az ügyfeleket megillető pénzeszközök és értékpapírok saját eszközöktől való elkülönítése nem minden esetben teljesül maradéktalanul. Az ügyfélkövetelések védelmének megsértését, az ügyfél értékpapírjának átmenetileg sajátként való kezelését súlyos és azonnal korrigálandó hibának tekintettük.

A belső ellenőrzéssel kapcsolatosan hiányosságok mutatkoztak a belső szabályzatokban, a belső ellenőrzési rendszerek kialakításában. A folyamatba épített és a vezetői ellenőrzés hiányosságai elsősorban a számviteli területet és az adatszolgáltatást érintették, és csaknem minden vizsgált befektetési vállalkozás esetében fellelhetőek voltak. A hiányosságok súlya nem volt jelentős, vezetői levélben hívta fel a Felügyelet a figyelmet a problémákra. Tapasztalataink szerint mind a vezetői ellenőrzés, mind a folyamatokba épített ellenőrzés erősödött az elmúlt időszakban.

A pénzmosás megelőzésével és megakadályozásával kapcsolatos előírások betartása terén a korábbi időszakhoz képest előrelépés történt, azonban az ügyfélazonosítás területén még mindig merülnek fel hiányosságok egyes társaságoknál.

A 2005. évi átfogó vizsgálatok nem tártak fel a tulajdonosi, menedzsmenti, alkalmazotti kör tekintetében jogszabályi rendelkezésbe ütköző, vagy a biztonságos működésre kockázatot jelentő jövedelemtranszfereket. A befektetési vállalkozások esetében jellemző ugyanakkor, hogy a fenti kör előnyöket élvez például díj-, költség-, jutalékkezdvezmények formájában.

A vizsgálatok egyes társaságok esetében hiányosságokat tártak fel a nyilvántartások vezetése (pl. nem teljesült megbízások), a számviteli előírások betartása (0. számlaosztály vezetése, ügyfélminősítések elvégzése), informatikai rendszerek dokumentációja, informatikai biztonsági szabályok betartása, valamint a felügyeleti adatszolgáltatás pontossága terén.

Néhány esetben előfordult, hogy a társaságok a befektetési szolgáltatási tevékenységük mellett, a tevékenységük kizárólagosságát sértő tevékenységet (pénzügyi, ügyviteli tanácsadás, filmfinanszírozási közvetítő tevékenység, számviteli, könyvelési szolgáltatás) végeztek.

Biztosítóintézetek, közvetítők

A biztosítók többsége teljesítette a felügyelet elvárásait. Javult a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás színvonala.

Pozitív eredményként értékelhető a biztosítók 2005-ben lefolytatott ellenőrzései során szerzett tapasztalatok alapján, hogy a Felügyelet által korábban kifogásolt, a jogszabályi és a prudenciális követelményeknek meg nem felelő gyakorlatok fokozatosan megszűnnek.

Különösen érzékelhető volt ez a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítási ágazathoz kapcsolódó nyilvántartások, belső ellenőrzési kontrollok, valamint a kompozit társaságok esetében az élet- és a nem életbiztosítási ág elkülönítése terén.

Elmondható, hogy a 2005. szeptemberében 15 alkusznál lefolytatott céllenőrzések nemcsak a kiválasztott alkuszok tevékenységére, hanem a közvetítői piac egészére is pozitív hatással voltak.

A vizsgált biztosítók mindegyike megfelelt a jogszabály által előírt tőkekövetelményeknek, azonban előfordult, hogy a biztosító szavatoló-tőke számítása pontatlan volt.

Biztosítók esetében is tapasztalható az a pénzügyi csoportokra jellemző gyakorlat, miszerint a vezetők a csoporton belül más intézményeknél is vezetői pozíciót töltenek be, illetve a munkatársak egy része (pl. jogász, belső ellenőr) más csoporttagok részére is végeznek munkát. A fenti gyakorlatot a Felügyelet csak akkor kifogásolja, ha a betöltött funkciók között ellenérdekeltség áll fenn.

A belső ellenőrzési rendszerek vizsgálata felszínre hozta, hogy nem minden intézménynél valósult meg a belső ellenőrzési terv végrehajtása, az ügynökhálózatok ellenőrzése, és az informatikai terület vizsgálata.

Javítani szükséges a biztosítók befektetési tevékenységének átláthatóságát.

A befektetési portfóliók vizsgálata során – különös figyelmet fordítva a unit-linked termékek esetében a nettó eszközérték és árfolyammeghatározás folyamatára – számos olyan hibát, eltérést állapítottunk meg, illetve kockázati tényezőt tártunk fel, amelyek részben a folyamatos ellenőrzés hiányára vezethetők vissza, részben abból fakadnak, hogy a biztosítók nem rendelkeznek a vállalt és folytatott komplex befektetési feladatokra kialakított kockázatkezelési rendszerrel. A befektetések vizsgálata során nyert tapasztalatok alapján kockázatot látunk a saját kezelésű vagyon esetében, ugyanis a front és back office tevékenységek a vizsgált időszakban nem különültek el, sem szervezeten, sem eljárásrend tekintetében.

Az üzleti-számviteli nyilvántartások vizsgálata alapján megállapítható, hogy az élet- és a nem életbiztosítási ág eszközeinek és forrásainak, eredményének elkülönített nyilvántartása nem történt meg mindig maradéktalanul.

A vizsgálatok során megállapítottuk, hogy a *kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás* területén jellemző a bónusz/malus visszaszorítások kése-delmes végrehajtása, emiatt a díjhátralék kimutatásának elmaradása, a függő tételek határidőn túli rendezése. Megállapítható azonban, hogy a 2004. évi szigorú felügyeleti intézkedéseknek köszönhetően az üzlet-ággal kapcsolatos hibák mérséklődtek.

A *pénzmosás megelőzésével* és megakadályozásával kapcsolatosan az ügyfelek azonosítása több esetben hiányos volt, de a szabálytalanságok csekély súlyúak voltak.

A biztosítóknál lefolytatott átfogó vizsgálatok során minden esetben ellenőriztük, hogy a biztosító üzleti működésében mennyire meghatá-rozóak a csoporton belüli szerződéses kapcsolatok, *jövedelem-, illetve kockázati transzferek*. A tapasztalatok szerint a kiválasztott partnerek-vel történt elszámolások transzparensten zajlottak, szabálytalanságok, hiányosságok nem voltak megállapíthatók.

A *számviteli rendszerekkel* és a nyilvántartásokkal kapcsolatosan több esetben volt tapasztalható hiányosság (pl. analitikus nyilvántartások, értékpapír kölcsönügyletek, függő díjak), ami a számviteli hibákon túl az ügyfelek pontatlan, hiányos tájékoztatásához, az ügyfeleknek a biztosítóról alkotott rossz véleményének kialakulásához és a korrekt ügyfélkapcsolat megromlásához vezethet. A biztosítóknak a jövőben kiemelt figyelmet kell fordítaniuk a számviteli és nyilvántartási rend-szereik zártságára és naprakészségére.

A jogszabályban előírt, a biztosításközvetítőkre vonatkozó *regisztrá-ció kötelezettséggel* kapcsolatos tapasztalat, hogy több intézmény nem tett eleget a regisztrációs kötelezettségének, és az elmaradt regisztrációs kötelezettségét nem pótolta, valamint teljes körűen nem vizsgálta felül atekintetben, hogy valamennyi, vele szerződéses kapcsolatban álló biz-tosításközvetítő regisztrációja megtörtént-e. A biztosítók továbbra sem fordítanak megfelelő figyelmet arra, hogy csak felügyeleti engedéllyel rendelkező alkuszokkal kössenek biztosításközvetítői megállapodást.

Pénztárak

A *pénztárak 2005. évi ellenőrzése során nem volt megállapítható olyan általános vagy nagy jelentőségű hiányosság, ami több pénztár, esetleg a szektor működését veszélyeztette volna*. A korábbi évekkal összehasonlítva elmondható, hogy a pénztáraknál a működés szabályozottsága javult, az egyes folyamatokban kevesebb hiányosság volt tapasztalható, a pénz-tárak nyilvántartó rendszerei jobban megfeleltek az elvárásoknak.

A *pénzügyi csoporthoz tartozó pénztárak* esetében pozitívumként említhető a csoport adta nagyobb biztonság, negatívumként jelentkezik azonban a független döntések részleges vagy teljes hiánya. Előfordul, hogy a pénztár érdekeit alárendelik a csoportérdekeknek, ami többnyire csökkenti az átlátható működést és növeli a működési költségeket.

Javult a pénztárak szabályozottsága.

A pénztárak nagy része pénzügyi csoport részeként működik.

A vizsgálatok során az *ellenőrzési rendszert* sok esetben érte kritika. Több pénztárnál formális az ellenőrző bizottság, illetve a belső ellenőr tevékenysége, az ellenőrzési tevékenység nem dokumentált. Hiányosságok tapasztalhatók a folyamatba épített és a vezetői ellenőrzésben, aminek különösen a befektetési terület ellenőrzése és a vagyonkezelők tevékenységének figyelemmel kísérése esetében van jelentősége.

A pénztárak *befektetési tevékenységük* során jellemzően betartják a jogszabályi, és saját befektetési politikájukban meghatározott korlátozásokat. A pénztárak a befektetéseket illetően fő kockázatkezelési eszközként a befektetési eszközök és kisebb mértékben a vagyonkezelők közötti eszkozzallokációt alkalmazzák. A szerződéseket illetően több prudenciális kifogást is tettünk, például a vagyonkezelői sikerdíjnál kifogásoltuk az infláció mint a vagyonkezelő teljesítményétől nem függő referencia alkalmazását, letétkezelői szerződésnél a részvényekhez fűződő szavazati jogok gyakorlásának szabályozását. Az egészségpénztárak esetében jellemző hiányosság az egészségpénztári szerződések megkötésének elmulasztása.

A *számvitel és az informatika* terén jellemző hiányosságként említhetjük a nem megfelelő szabályozottságot, a biztonsági problémákat, a megfelelő szerződéses háttér, a személyi és technikai feltételek hiányát.

A hozamok tartalékok közötti megosztása során több pénztár eltért a jogszabályban, illetve saját szabályzatában meghatározottaktól; több esetben a letét-, és vagyonkezelési díjak tartalékok közötti megosztása nem volt megfelelő. *A pénztárak ellenőrzése során számos alkalommal eltérések voltak a fedezeti tartalék és az egyéni számlák összege, a befektetési analitika és a főkönyv között, a felosztás előtti és a felosztott hozamok, értékelési különbözetek között.* Az egyéni számlák vezetése során néhány pénztárnál tapasztaltuk, hogy nem a megfelelő összeget írja jóvá a tagoknak, ezek azonban csak egyedi, kisebb jelentőségű esetek, általánosan a tagok egyéni számláján a nekik járó összeget számolják el.

A *korábbi határozatok teljesítése* 2005-ben is kiemelt figyelmet kapott az ellenőrzések során. A vizsgált pénztárak mintegy harmadánál nem fogadtuk el maradéktalanul a teljesítést, ami minden esetben határozati kötelezést eredményezett. A korábbi határozatok nem teljesítése adott alapot a legsúlyosabb 2005. évi intézkedéseknek is, melyek az igazgatótanács elnöke felmentésének kezdeményezésére, illetve egy másik esetben a pénztár felszámolásának kezdeményezésére irányultak.

Prudenciális felügyeleti intézkedések, jogérvényesítés

A Felügyelet a jogszabály által biztosított jogi intézkedési lehetőségeken (határozat, végzés) túl a gyakorlatban számos olyan intézkedési és befolyásolási lehetőséggel él (prudenciális megbeszélés, vezetői levél), ami lehetővé teszi számára, hogy az intézmények kockázatkezelési

A bírságot nem tekintjük a legfontosabb eszköznek.

A határozatok túlnyomó többségét nyilvánosan megjelentetjük.

A piacfelügyelet a PSZÁF új kiemelten fontos területe.

gyakorlatát, tevékenységét javaslatokkal, ajánlásokkal segítse, illetve azokra időben felhívja a figyelmet. *Ugyanakkor minden olyan esetben határozatot hoz, ha a befektetők/betétesek szempontjából jogszabálysértést tapasztal.* Az alkalmazott szankció mértéke függ a jogszabálysértés súlyosságától, annak befektetőkre/befektetésekre gyakorolt hatásától, valamint az intézmény hozzáállásától a hiányosság megszüntetése érdekében.

A Felügyelet a prudenciális felügyeléshez kapcsolódóan 1113 határozatot/intézkedést hozott 2005 folyamán. Mindössze két esetben alkalmazta azt a legsúlyosabb szankciót, amely a menedzsment felüggesztésével járt, azóta mindkét intézmény helyzete rendeződött. A felügyelt intézmények többségének pozitív a hozzáállása a feltárt jogszabálysértő hiányosságok azonnali megszüntetéséhez, ezért bírság alkalmazása és annak mértéke nem meghatározó szempont a felügyelési gyakorlatban. Ennek ellenére, a tavalyi évben több mint 40 esetben került sor bírság alkalmazására, mintegy 63,7 millió Ft összegben.

A Felügyelet nyilvánosságpolitikájának megfelelően a határozatok túlnyomó többségét mind az internetes honlapján, mind a *Magyar Tőkepiac* című lapban rendszeresen megjelenteti. (Ez alól csak az üzleti, vagy más hivatalos titkokat tartalmazó határozatok a kivételek.)

Az intézkedések számából és azok súlyosságából, valamint a bírsághatározatok számából látható, hogy bár számos intézménynél szükséges a folyamatok és a tevékenységek hiányosságainak javítása, rendszer-szintű, súlyos hiányosságok nem tapasztalhatóak.

2. A PIACFELÜGYELÉSI TEVÉKENYSÉG 2005. ÉVI TAPASZTALATAI

A Felügyelet 2004. év végi átszervezését követően állt fel a Felügyelet új szervezeti területe, a piacfelügyelet, melynek feladata az egyedi intézményi, prudenciális felügyelésen túlmutató, a piacok és piaci szereplők tisztességes versenyének, a fogyasztók és befektetők érdekének biztosítása. A piacfelügyelés három fő tevékenységet foglal magában; az engedélyezés – mint a piacra lépés és piacról való kivétel eszköze –, a piacellenőrzés, valamint a fogyasztóvédelem és panaszkezelés.

Engedélyezési tevékenység

A hazai pénzügyi szektor gyorsan fejlődött az elmúlt évben, és nemzetközi – ezen belül főleg európai – integrációja erősödött. Az EU szabályainak és az „egyetlen piac” elvének megfelelően a határon átnyúló tevékenység végzése az Unióban, így hazánkban sem engedélyköteles, mindössze regisztráltatniuk kell magukat az illetékes pénzügyi felügyeletnél a más uniós tagállamban székhellyel rendelkező cégeknek.

*Egyesült a két budapesti
tőzsde.*

*Külföldi befektetési jegyek a
hazai értékpapír piacon.*

A magyar Felügyeleten az EGT⁸ más tagországában székhellyel rendelkező, a pénzügyi szektorban tevékenykedő cégek közül a *pénzpiaci területen összesen 58, a tőkepiaci területen 114, a biztosítási területen 85* cég jelezte szándékát határon átnyúló tevékenység végzésére 2005-ben. Fióktelep-létrehozási szándékról a pénzügyi területen összesen három, a tőkepiaci és a biztosítási szektorban két-két esetben kapott tájékoztatást a Felügyelet. A külföldi biztosításközvetítők közül 997-en jelentkeztek be. A magyarországi székhelyű vállalkozások közül 2005-ben, a pénzügyi szektorban három, a biztosítási szektorban 45 bejelentést továbbított a PSZÁF az illetékes hatóságok felé. A biztosításközvetítők közül öten jelezték az elmúlt év folyamán, hogy szándékukban áll határon átnyúló tevékenység végzése.

Az elmúlt év egyik legjelentősebb eseménye a Felügyelet engedélyezési tevékenysége szempontjából a BÉT és a BÁT integrációjához szükséges szabályzat módosításai, ezek felügyeleti jóváhagyása, illetve a BÁT engedélyének visszavonása volt.

Szintén a tőkepiachoz kapcsolódik a 2005-ös év egyetlen nyilvános részvénykibocsátása, az Állami Nyomda Rt. esetében, amely erre novemberben kapta meg engedélyét a Felügyelettől. Mindezek mellett a Felügyelet engedélyezési tevékenysége során számos esetben bírálta el a tőkepiaci szereplők állományátruházási kérelmét, és sor került egy új jelzáloglevél-kibocsátási program engedélyezésére, továbbá a Felügyelet határozatát követően, tíz európai befektetési alap kezdte meg befektetési jegyeinek magyarországi forgalmazását.

Továbbra is nagy számban érkeztek pénzügyi vállalkozások alapításának és működésének engedélyezésére irányuló kérelmek, amelyek általában a Hpt-ben előírt minimális, 50 millió forint alaptőkével alakultak. A végezni kívánt tevékenység jellemzően pénzkölcsönnyújtás és faktoring tevékenység, illetve ingatlanlízing. Emellett az elmúlt időszakban a takarékszövetkezetek is kérték tevékenységi listájuk bővítését, döntően a mezőgazdasági uniós támogatásokhoz köthető faktoring tevékenység kapcsán, illetve kisebb mértékben zálogházi ügynökök alkalmazására.

A biztosítási területen 2004. december 15-én beindult és 2005. március 15-től már a jogszabályi követelménynek megfelelően élesben működik az Interneten keresztül elérhető biztosításközvetítói regiszter, amelybe mintegy hatezer gazdálkodó szervezet és 26 ezer⁹ természetes személy jelentkezett be. Emellett tovább folyt a független biztosításközvetítők törvényi megfeleltetése az év folyamán.

Piacellenőrzési tevékenység

A piacellenőrzési tevékenység keretében a Felügyelet:

- a bennfentes kereskedelemre,
- az árfolyam-manipulációra,

⁸ Európai Gazdasági Térség

⁹ A rendszerben előfordulhatnak duplikációk.

- a kibocsátói-befektetői tájékoztatásra,
- a vállalatfelvásárlási előírásokra, illetve
- a jogosulatlan tevékenységre vonatkozó jogszabályok megsértésének gyanúja esetén indít vizsgálatot.

A tevékenységre jellemző, hogy azok nem előre tervezetten, hanem a jogszabálysértések gyanúja esetén azonnal indulnak. Miután a piacellenőrzési tevékenység nem egyedi intézmény felügyeléséhez kapcsolódik, a feltárt jogsértések preventív jellege a piac többi szereplője számára csak nyilvánosan megjelenő szigorú intézkedéssel és szankcióival biztosítható.

Bennfentes kereskedelem, árfolyam-manipuláció miatti vizsgálatok, kibocsátó vizsgálata

A Felügyelet piacfelügyeleti tevékenysége kapcsán folyamatos piacmonitoringot végez a tőzsdei MMTS¹⁰ terminál, a tőzsdei adatok elemzéséhez kialakított SAI¹¹ felügyeleti modul, valamint egy Reuters terminál segítségével. A piacmonitoring tevékenység során – amennyiben fundamentálisan valamely értékpapír-árfolyam tartósabb alakulása nem magyarázható meg – célvizsgálatra kerül sor bennfentes kereskedelem, illetve árfolyam-manipuláció kiszűrésére. Összesen hat ilyen célvizsgálat folyt a Felügyeleten 2005-ben.

Az egyik ilyen esetben, egy nyilvános részvénytársaságban történt befolyásszerzés szabályainak megszegése miatt indított a Felügyelet vizsgálatot, melynek során – többek között – a tőkepiac tisztaságának védelmében, az eljárás alá vont piaci szereplők magatartásának súlyát mérlegelve állapította meg az alkalmazott intézkedés és szankció súlyát. Az ügyben – miután a határozat ügyfelei megtámadták a határozatot – a Fővárosi Bíróság a felperesek keresetét elutasította, így a Felügyelet pernyertes lett.

A Felügyelet a korábbi időszaktól eltérően figyelmet fordít a kibocsátók nyilvános befektetői tájékoztatási kötelezettségének teljesítésére, nemcsak formai, hanem tartalmi szempontból is.

Tavaly fordult először elő, hogy a Felügyelet élt a jogával, és a nem megfelelő befektetői tájékoztatás gyanúja miatt vizsgálatot indított a kibocsátónál. Jóllehet az eset – a méret miatt – a tőkepiac szempontjából nem volt jelentős, kiemelkedő fontosságát az adja meg, hogy a Felügyelet az átlátható piaci működés feltételeként tekinti a kibocsátók magatartását is.

Jogosulatlan tevékenységek feltárása

2005-ben összesen 122 esetben folyt vizsgálat jogosulatlan tevékenység végzése kapcsán. Az eljárások jelentős részben bejelentésre indultak, de rendőrségi megkeresésre, illetve saját hatáskörben is kezdeményezett a Felügyelet vizsgálatot. A határon átnyúló tevékenységek kapcsán is

Először vizsgálta a Felügyelet a kibocsátót.

¹⁰ Multi Market Trading System

¹¹ System of Administration Information

Az illetékes külföldi felügyeletekkel együtt vizsgáltuk a határon átnyúló jogosulatlan tevékenységeket.

Új panaszkezelési rend lépett életbe.

Nőtt a panaszok száma.

felmerült a jogosulatlanul végzett tevékenység gyanúja, így több esetben szükség volt egyeztetésre más uniós ország felügyeletével ilyen kérdésekben. *Emellett 2005-ben olyan jogerős bírói ítélet született egy engedély nélküli pénzügyi tevékenység megítélése ügyében, amely megerősítette a Felügyelet álláspontját, hogy a tevékenységet annak nem formai, hanem tartalmi elemei szerint kell megítélni.*

Fogyasztóvédelem és panaszkezelés

Panaszkezelés

Az Országgyűlés által elfogadott és 2005. november 1-jétől hatályos 2005. évi CXIII. törvény szerint a Felügyelet az írásos fogyasztói bejelentést tizenöt napon belül megvizsgálja, majd – amennyiben az azonnali közvetlen intézkedést nem igényel – az érintett pénzügyi szervezetnek észrevételezésre és kivizsgálásra továbbítja. A pénzügyi szervezet a bejelentés kivizsgálásának eredményét tartalmazó észrevételeit harminc napon belül a Felügyeletnek küldi meg. Ezt követően – a pénzügyi szervezet előbbi tájékoztatásának alapul vételével – a bejelentéssel kapcsolatban a bejelentőt közvetlenül a Felügyelet tájékoztatja. Ennek határideje a pénzügyi szervezet válaszána beérkezését követő tizenöt nap.

Az elmúlt évben összesen 3328 panasz érkezett a Felügyeletre. A pénzügyi területet érintően elsősorban a hitel- és betétszerződésekre, illetve a kondíciókkal összefüggésben érkeztek megkeresések. A kötelező gépjármű-felelősségbiztosítások felmondásának és újbóli megkötésének időszakában a biztosítókkal kapcsolatos bejelentések nőttek meg ugrásszerűen.

*7. tábla
Az írásbeli panaszok számának alakulása szektoronként
2001–2005 folyamán*

Megnevezés	2001	2002	2003	2004	2005
Pénzpiac	330	1150	1352	1523	1825
Tőkepiac	631	257	115	117	64
Biztosítás	1020	1216	1100	1159	1328
Pénztárak	470	367	181	100	111
Összesen	2451	2990	2748	2899	3328

Forrás: PSZÁF

Vizsgálat az „ingyen”
hitelekkel kapcsolatban.

A feldolgozott panaszok természetesen beépülnek a felügyelési tevékenységbe. Ezek az információk fontosak az egyes intézmények kockázatának meghatározásakor, de számos információt szolgáltathatnak a piacfelügyelés számára az új jelenségek feltárása esetén.

Fogyasztóvédelmi tapasztalatok

A Felügyelet témavizsgálatot folytatott a karácsonyi *0% teljes hitel-díj-mutatóval* (THM) kínált áruvásárlási kölcsönökkel kapcsolatban. A vizsgálat arra irányult, hogy az ilyen feltételekkel hirdetett, reklámozott kölcsönök valóban a jogszabálynak megfelelő számítási módon kialakított 0%-os THM-mel rendelkeznek-e, és a kölcsönt kínáló pénzügyintézetek nem tévesztik-e meg az ügyfeleket. A témavizsgálattal összefüggésben hét bevásárlóközpontban végeztek a felügyeleti munkatársak „próbavásárlást”, amelyek során ellenőrizték a kölcsön feltételeire vonatkozó ügyféltájékoztatást. Említésre méltó szabály-, vagy törvénysértéssel nem találkoztak.

A Felügyelet szintén témavizsgálatot (próbavásárlást) folytatott le szinte mindegyik nagyobb hitelintézetnél a *deviza alapú hitelekkel* kapcsolatos ügyféltájékoztatási kötelezettségek teljesítésével kapcsolatban. A hitelintézetek, egy esetet kivéve, mindenhol eleget tettek tájékoztatási kötelezettségeiknek, de több esetben megállapították, hogy nem fordítottak arra kellő figyelmet, hogy az ügyfelek tényleg megértették-e a tájékoztatásban foglaltakat.

A fogyasztóvédelem erősödése figyelhető meg azoknál a *hitelintézeteknél*, ahol a lakossági üzletág fejlesztése stratégiai fontosságú. Fejlődést tapasztaltunk az ügyfél-tájékoztatás minőségében. A korábban sokat vitatott vételi opciós szerződésekkel, valamint a devizahitelezéssel kapcsolatban kiemelt figyelemmel kísértük a tájékoztatási gyakorlatot. Mindkét esetben pozitív tapasztalataink vannak, a tájékoztatók körültekintő kockázatfeltáró ismertetőket tartalmaznak. Az ügyfél-tájékoztatás hiányossága ritkán fordult elő, de a THM és EBKM¹² mutatók számítási módjában esetenként kisebb eltéréseket találtunk a jogszabályi előírásokhoz képest. A lakossági ügyfélszám-növekedésével a panaszügyek is ugrásszerűen nőnek. Az érintett hitelintézeteknél megfigyelhető a panaszügykezelés központosítása, önálló szervezeti kereteinek, módszertanának felállítása, az informatikai támogatás kialakítása, és ennek nyomán az ügyek statisztikai feldolgozása, információ visszacsatolás a termékfejlesztésre, üzleti területekre.

A *biztosítóknál* a fogyasztóvédelmi szempontú vizsgálatok feltárták, hogy az ügyfelek tájékoztatása és a kárrendezés nem minden esetben felelt meg a jogszabályi elvárásoknak. Egy-egy kárügy rendezése, lezárása indokolatlanul elhúzódott, ami egyrészt ügyfélkockázatot, másrészt jövedelmezőségi kockázatot is hordoz. Több esetben előfordult, hogy a biztosító által forgalmazott termékek tájékoztató anyagaiban

¹² Egységesített betéti kamatláb mutató

Célunk a fogyasztók tudatosságának erősítése.

hiányosságok voltak, illetve a biztosító gyakorlata eltért a feltételekben leírtaktól.

A *pénztáraknál* az ellenőrzések során a fogyasztóvédelemmel, a tagi tájékoztatással kapcsolatos tevékenységet megfelelőnek találtuk. Ugyanakkor néhány pénztárnál hiányos az egyéni számlaértékesítő, az internetes honlap elavult információkat tartalmaz, a befektetési politika kivonatát a belépők nem kapják meg. Több pénztárnál a közzétételek nem határidőben és/vagy hiányosan történtek meg. Néhány pénztárnál kifogásoltuk a megjelentetett hirdetések azok félrevezető tartalma miatt.

Fogyasztók tájékoztatása

A Felügyelet folytatta pénzügyi ismeretterjesztő tevékenységét 2005-ben. Új lakossági füzeteket jelentek meg a „Pénzem és ...” című lakossági kiadványok sorozatában, többek között a banki alapszolgáltatásokkal, a bankváltással, a hitelközvetítéssel, a különleges betéti konstrukciókkal kapcsolatban. Ezeket a tájékoztató füzeteket a Felügyelet több ezer példányban, ingyenesen juttatta el a célközönséghez a hitelintézetek, fogyasztóvédelmi és érdekképviselői szervek segítségével.

A fogyasztóvédelmi tevékenység vizsgálataira épülve, lakossági tájékoztató kiadására is sor került a teljes hiteldíjmutató számítására és közzétételére vonatkozó szabályokkal kapcsolatban. Egy másik lakossági tájékoztatóban – célvizsgálat lebonyolítása után – a no-casco konstrukciók jellemzőire hívta fel a Felügyelet a fogyasztók figyelmét, miután számos panasz érkezett ezzel a termékkel kapcsolatban.

A fogyasztók tájékoztatásának javítása és a könnyebb kezelhetőség érdekében a Felügyelet átalakította internetes oldalát, ahol az elmúlt év során újabb szolgáltatások is megjelentek, mint például a forint- és devizaalapú hitelekre vonatkozó *hitelkalkulátor*.

A pénzügyi piac újabb fejlesztéseinek megfelelően elkészült és a honlapon nyilvánosságra került az internetes csalások (elsősorban az adathalászat) veszélyeiről készült lakossági tájékoztató, mivel már majdnem félmillió elektronikus banki hozzáféréssel rendelkező ügyfél van Magyarországon.

A nyugdíjpénztári egyéni számlaértékesítők megküldésének időszakában a média segítségével (nyomtatott sajtó, tv- és rádió-megjelenések, tájékoztató kiadványok, külön honlap és e-mail cím, kék szám) felületei tájékoztatói kampány folyt a nyugdíjpénztárakkal kapcsolatos tudnivalókról. Ezen kívül akciót folytattunk a kötelező felelősség-biztosítás és a fogyasztási hitelek témaköreiben is.

A felügyeleti tevékenység feltételeit a Felügyelet mint intézmény működése határozza meg. Ez magában foglalja a háttértevékenységeket (szabályalkotás, együttműködés, elemzés), amelyek elkerülhetetlenül fontosak a Felügyelet tevékenysége szempontjából. Ide sorolandók az irányítási, szervezeti, általános működési feltételek, és természetesen a gazdálkodási kérdések is.

1. BELFÖLDI ÉS KÜLFÖLDI KÖZIGAZGATÁSI ÉS SZAKMAI EGYÜTTMŰKÖDÉSEK

Szabályozási és jogalkotási tevékenység

A felügyelet aktív jogszabály-kezdeményező, szerepet kíván betölteni.

A Felügyelet része a hazai államigazgatási rendszernek, és véleményezési joggal rendelkezik a pénzügyi tárgyú jogszabályok tekintetében. A hazai és nemzetközi piaci viszonyok ismeretében azonban a Felügyelet nem csak véleményező, hanem aktív jogszabály-kezdeményező szerepet is be kíván betölteni. Önálló jogszabály-módosítási javaslatainak elkészítését elsősorban a hazai pénzügyi szervezetek ellenőrzése és tevékenységük elemzése, valamint a nemzetközi kapcsolatok révén rendelkezésre álló információkra alapozva végzi. Mivel a Felügyeletnek a jelenleg hatályos előírások alapján önálló jogszabály-alkotási jogosítványa nincs, ezért a jogszabály-módosítási javaslatainak érvényesítése érdekében vezetői és szakértői szinten is hatékony munkakapcsolatot tart fenn a Pénzügyminisztériummal.

Emellett fontosnak tartja a Felügyelet, hogy olyan területeken is közzétegye az általa felügyelt szervezetektől elvárt gyakorlatot, amelyek jogszabályokban nem, vagy nem kellő részletettséggel szerepelnek. A jogszabályok általánosan kötelező érvénye miatt ugyanis sokszor nincs lehetőség egy bizonyos elvárt szint részletes leírására, mivel a jogszabályalkotó szándéka szerinti követelménynek az intézmények többféle módon is meg tudnak felelni. A Felügyelet ezért az általa felügyelt intézmények gyakorlatára vonatkozó elvárásait, valamint saját jogalkalmazási gyakorlatát nem kötelező érvényű ajánlásokba, módszertani útmutatókba és irányelvekbe foglalja, és az azoknak való megfelelést a helyszíni ellenőrzései során megvizsgálja. Az ajánlások, módszertani útmutatók és irányelvek rendszere egyes témakörök részletesebb kibontásával kiegészíti a kötelezően alkalmazandó jogszabályi környezetet, és segíti a felügyelés kockázatalapú szemléletének erősítését.

2005-ben két olyan törvény is módosult, amely meghatározza a Felügyelet működését, tevékenységét.

Kiemelten kezeli a Felügyelet a CRD hazai implementálására irányuló munkálatokat.

Az elmúlt év legnagyobb jelentőségű jogszabályváltozása a 2005. november 1-jével hatályba lépett a 2005. évi CXIII. a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről szóló 1999. évi CXXIV. törvényt módosító törvény volt. Túl azon, hogy a felügyeleti munka szempontjából fontos, a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény hatálybalépésével összefüggően új eljárási feltételeket állított fel, két, a felügyeleti tevékenység jövőjét is alapvetően befolyásoló elemet tartalmazott:

- egyrészt hatályon kívül helyezte a kétévenkénti kötelező átfogó vizsgálatok rendszerét, másrészt
- az egyes szaktörvényekben szereplő eljárásokat ebben a törvényben kezdtük el egységesíteni, ami az integrált felügyeleti tevékenység egyik alapfeltétele.

A Bázel II folyamat

A Felügyelet továbbra is kiemelt feladatként kezelte 2005-ben a bázeli új tőke megfelelési ajánlás, illetve az azt EU-szinten alkalmazó, a hitelintézetek és a befektetési vállalkozások tőke megfelelését szabályozó direktíva (CRD) hazai implementálására irányuló munkálatokat. A felkészülést nagymértékben nehezítette, hogy ugyan a bázeli ajánlás 2004 júniusában megjelent, de a CRD-t csak 2005 októberében fogadták el az EU illetékes szervei, és a hivatalos, végleges magyar szöveget sem adták még ki. A szabályozás összetettsége és a felkészülési folyamatok időigénye miatt azonban a Felügyelet a fent említett bizonytalansági tényezők mellett is törekedett arra, hogy a CRD hazai implementálása minél hamarabb megtörténhessen, és a felkészülést végző intézmények a felkészülésükhöz szükséges valamennyi információhoz hozzájuthassanak.

A Felügyelet ennek érdekében 2005-ben konzultációra bocsátotta, majd az egyeztetések után módosította, és ismét megjelentette szakmai anyagát, amely tartalmazta a felügyeleti javaslatokat a CRD implementálásának jogszabályi struktúrájára, az implementáció alapelveire, a CRD-ben szereplő nemzeti diszkrecionális döntésekre vonatkozóan, valamint összefoglalta az implementációhoz kapcsolódó várható jogi nehézségeket és piaci sajátosságokat.

Emellett 2005-ben immár harmadik alkalommal került sor az intézmények felkészülését célzó kérdőív kiküldésére és feldolgozására, aminek eredményeit a Felügyelet honlapján közzétette, valamint szakmai konzultáció keretében az intézményekkel ismertette.

A Felügyelet a CRD-implementáció mellett nagy hangsúlyt helyez a Committee of European Banking Supervisors (CEBS) által kidolgozott felügyeleti sztenderdek átvételére is. A készülő anyagokkal kapcsolatban a Felügyelet a hazai intézményekkel szakmai konzultációt is folytatott.

A CEBS validációs témakörben kidolgozott sztenderdjére alapozva a Felügyelet 2005-ben megkezdte a fejlett módszerek validálására vonatkozó kézikönyvének kidolgozását. Első lépésben a CEBS-sztenderd összefoglalója jelent meg a honlapon, a validációs kézikönyv tervezetének egyeztetésére 2006 tavaszán került sor.

A Felügyelet folyamatosan nyomon követi a fejlett módszert alkalmazni kívánó intézmények felkészülési folyamatait. A kérdőíves felmérésen túl a PSZÁF öt kiemelten fontos intézményben külön, a többi intézmény esetében pedig az átfogó helyszíni ellenőrzés keretében vizsgálta az intézmények felkészülési folyamatait. Az intézmények számos megkeresést, kérdést intéztek a Felügyelethez a felkészüléssel kapcsolatosan, ezekre a megkeresésekre a Felügyelet minden esetben választ adott, gyakran kétoldalú szóbeli konzultációval kiegészítve.

A Felügyelet részt vett továbbá az EU felügyeleti hatóságai által szervezett, a szabályozási kérdéseket érintő megbeszéléseken, amelyeken egy-egy kiemelten fontos nemzetközi bankcsoport felkészülésével kapcsolatos felügyeleti kérdéseket tárgyaltak meg. Az OTP csoport esetében a Felügyelet maga is tartott ilyen megbeszélést a szlovák, a bolgár, a román és a horvát felügyeleti szakértők bevonásával.

A Szolvencia II folyamat

A Felügyelet tavaly is aktívan részt vett a Szolvencia II projekt további kidolgozásában.

2005-ben megkezdődött a Szolvencia II tesztelése is, először csupán egy Előkészítő helyszíni tanulmány (PFS) keretében, majd 2005 végén elindult az első Mennyiségi hatástanulmány (QIS1) is. Magyarországon mind a PFS-ben, mind a QIS1-ben öt biztosító társaság vett részt, azonban a következő, második Mennyiségi hatástanulmány (QIS2) során még több biztosító társaság bevonását tervezi a Felügyelet, ami által a biztosító társaságok egy tanulási folyamat részeként sajátíthatják el az új irányelv előírásait, a későbbiekben ezáltal is elősegítve Magyarországon a Szolvencia II minél zökkenőmentesebb bevezetését.

Belföldi együttműködések, konzultációk

A tavalyi évben a piaci szereplőkkel folytatott konzultációk, illetve a számukra szervezett tájékoztatók a visszajelzések alapján sikeresek voltak.

A hitelintézetek és befektetési vállalkozások részvételével lezajlott konzultációk az új tőkeegyelelési előírásaira vonatkozó EU-direktívával (CRD) kapcsolatos legújabb fejleményeket tárgyalták.

Szakmai konzultációra került sor a tőkepiaci szereplők, kibocsátók részére a közzétételre vonatkozó megváltozott követel-

A Szolvencia tesztelésébe öt magyar biztosítótársaságot vont be a Felügyelet.

A Felügyelet 2005-ben számos szakmai konzultációt tartott a szektor szakembereinek.

A PSZÁF és a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség együttműködési megállapodást írt alá.

ményrendszerrel és a felügyeleti gyakorlattal; valamint a tőkepiaci (elektronikus) közzétételeknek a Felügyelet honlapján történő megjelentetésére vonatkozó felügyeleti tervekkel kapcsolatban; emellett lezajlott a jövőbeni európai uniós szabályozás feltételrendszerének ismertetése és megvitatása.

A biztosítóintézetek számára tartott tájékoztatók témája a Szolvencia II folyamat aktuális kérdései, a biztosítók ellenőrzésének módszertana és eljárása, valamint kockázatértékelési rendszere voltak. Emellett konzultáció folyt többek között a biztosítói könyvvizsgálókkal a biztosítók könyvvizsgálati kérdéseiről.

A pénztári szektort érintően tájékoztatóra került sor a 2005. évi, pénztárakat érintő jogszabály-módosulásokról és a felügyelési tevékenység tapasztalatairól; a pénztári könyvvizsgálóknak a pénztári tevékenységgel összefüggő jogszabályi változásokról, a könyvvizsgálói feladatokról és az ellenőrzési tapasztalatokról. Ismét felügyeleti rendezésben valósult meg a Pénztárkonferencia 2005. novemberében a felügyelt pénztárak, pénztárszövetségek, illetve a társhatóságok (PM, MNB, OEP) részvételével és első ízben két külföldi előadóval.

Az egyéb rendezvények közül kiemelkednek az IFRS-re – nemzetközi számviteli standardokra – vonatkozó megbeszélések, az IMF-delegációk látogatásai, a Pénzügyi Ellenőrök közgyűlése és a Befektetési Alapkezelők Magyarországi Szövetsége, a Befektetési Szakértők Magyarországi Egyesülete és a PSZÁF közös szervezésében megtartott „A teljesítménymérés elvei, gyakorlata itthon és külföldön” című szakmai konzultáció. A Felügyelet emellett szeptember folyamán részt vett a békéltető testületek elnökeinek országos éves konferenciáján.

A Felügyelet számos esetben kezdeményezett 2005-ben is együttműködést a fogyasztók érdekében. A konkrét együttműködési megállapodások közül az egyik legfontosabb a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőséggel (FVF) 2005. május 31-én aláírt, a fogyasztók érdekeinek összehangolt védelmét elősegítő megállapodás. Ebben kiemelt kérdés volt a pénzügyi szervezetek reklámjainak, hirdetéseinek vizsgálata, amit szakmai szempontból a PSZÁF, a mindenkor hatályos reklámtörvény alapján biztosított jogkörében pedig az FVF végez. Mindkét fél kiemelt figyelmet fordít a biztosításközvetítői tevékenységre, s arra is, hogy a fogyatékkal élő ügyfelek – különösen a vakok és gyengénlátók – egyszerűen és könnyen vehessék igénybe a pénzügyi szolgáltatásokat.

Emellett – az ügyfelek igénye alapján – a Felügyelet felvette a kapcsolatot a Magyar Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetségével. A felmerült problémákat az FVF-en túl a Bankszövetség segítségével közösen próbálja megoldani a Felügyelet. Hasonló kezdeményezés született a nyugdíjas ügyfelek bankszámlaköltségeinek csökkentésében is.

A Felügyelet tevékenysége az Európai Unió szervezeteiben

Harmadik szintű bizottságok

A Felügyelet aktív résztvevője a Lámfalussy-eljárás alapján létrehozott három harmadik szintű bizottságnak (CESR,¹³ CEIOPS,¹⁴ CEBS¹⁵), illetve azok munkacsoportjainak.

Mindhárom bizottság aktív munkát folytatott 2005. folyamán – többek között a Financial Services Action Plan által meghatározott feladatok megvalósítása érdekében –, aminek eredményeképpen több olyan dokumentum is napvilágot látott, ami az európai felügyeleti közösség véleményét tükrözi. A harmadik szintű bizottságok működése 2005-ben új szakaszba lépett. A tanácsadási jelleg csökkenésével mind jelentősebbé válik a felügyeleti gyakorlatok közelítése és a közös európai felügyeleti kultúra megteremtése, az együttműködés erősítése. Az együttműködést a három harmadik szintű bizottság között is erősíteni kell, amit – annak eszközeivel együtt – a tavaly aláírt együttműködési protokoll is rögzít. Közös felelőssége a három bizottságnak továbbá a pénzügyi konglomerátumok felügyeletével kapcsolatos kérdések kezelése, amire ugyancsak létrehoztak egy (átmeneti) fórumot.

Az Európai Központi Bank felügyeleti kérdéseket érintő tevékenysége

Az EU-n belüli felügyeleti együttműködés másik csoportját az Európai Központi Bank égisze alatt működő bizottságok képezik. A Felügyelet a Bankfelügyeleti Bizottságban, illetve annak két munkacsoportjában tevékenykedik az MNB-vel közösen.

A Felügyelet részt vesz az európai szintű válságkezelésben és a fizetési rendszerek felügyeletének vonatkozásában megvalósuló együttműködésben. 2005 májusában a Felügyelet elnöke a pénzügyminiszterrel és a Magyar Nemzeti Bank elnökével együtt írt alá a pénzügyi válsághelyzetekre vonatkozó európai szintű együttműködési megállapodást, aminek aláírói az Európai Unió bankfelügyeleteinek, központi bankjainak vezetői és pénzügyminiszterei. 2005 folyamán kidolgoztuk a válságkezelés alapelveit, és előkészületek történtek egy válságkezelési gyakorlatra, amire 2006-ban kerül sor.

Komitológiai bizottságok

A Felügyelet közreműködésével tevékenykedő bizottságok harmadik csoportjába a hagyományos komitológiai eljárások alapján létrehozott bizottságok tartoznak, ahol a tagállamokat a minisztériumok és a felügyeletek együttesen képviselik. A pénzügyi szektor számára kiemelkedő jelentőségű a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása

¹³ CESR: Committee of European Securities Regulators. A 2004/7/EK Európa Bizottsági határozattal állították fel. Tagjai az EU-tagállamok nemzeti értékpapír-felügyeleti hatóságainak magas szintű képviselői, illetve megfigyelői státusszal rendelkeznek az EGT egyes államainak képviselői.

¹⁴ CEIOPS: Committee of European Insurance and Occupational Pensions Supervisors. Az Európai Bizottság 2003. november 5-i 2004/6/EK határozatával hozta létre. Tagjai az EU-tagállamok biztosítás- és (foglalkozási) nyugdíjpénztár-felügyeletei magas szintű képviselői, illetve megfigyelői státusszal rendelkeznek az EGT egyes államainak képviselői.

¹⁵ CEBS: Committee of European Banking Supervisors. a 2004/5/EC bizottsági határozattal állították fel. Tagjai a nemzeti bankfelügyeleti hatóságok magas szintű képviselői, valamint megfigyelők az EGT tagállamainak képviselői.

elleni fellépés erősítésére kiadott új irányelv (2005/60/EK), valamint a végrehajtásáról szóló, jelenleg kidolgozás alatt lévő irányelv, amelyeknek mind az elkészítése, mind pedig az ezekkel harmonizáló hazai jogszabályok és egyéb szabályozók kidolgozása intenzív munkát igényelt és igényel.

A PSZÁF a fentebb említett munkák mindegyikében aktív szerepet vállalt, munkatársai 2005-ben összesen 161 EU-bizottsági-, illetve munkacsoportüléson vettek részt, az ülésekhez kapcsolódóan számos esetben adtak véleményt, illetve töltötték ki különböző felmérések keretében kérdőíveket.

Két- és többoldalú felügyeleti kapcsolatok

2005-ben a korábbiaknál sokkal intenzívebbé vált a nemzetközi együttműködés a banki és befektetési szolgáltatási szektorra vonatkozó új tőkekövetelményeket tartalmazó európai uniós direktíva (CRD) implementálására vonatkozóan. Több székhely szerinti ország felügyelete – elsősorban a német és az osztrák felügyeletek, de az amerikai bankok nevében az angol valamint, az olasz és a holland felügyelet is – közvetlenül felvették a kapcsolatot a fogadó országok érintett hatóságaival, a multinacionális bankok felügyeletének végrehajtásával kapcsolatban. Ezen találkozók keretében a Felügyelet munkatársai is részt vettek a többoldalú egyeztetéseken, melyeken egyrészt a magyarországi bankok multinacionális anyabankjai adtak tájékoztatást a bankcsoport felkészüléséről, másrészt a székhely szerinti ország felügyeleti hatóságának képviselői adtak tájékoztatást a bankrendszer és a felügyelet felkészüléséről, a banki felkészülés felügyeletével kapcsolatos elvekről, elképzelésekről, módszerekről és gyakorlati lépésekről. Székhely szerinti felügyeleti hatóságként a PSZÁF – a kifejezetten az új tőkeszabályozásra vonatkozó kapcsolatfelvétel érdekében – az OTP csoport felügyeletében érintett öt bankfelügyelet részére felügyeleti konferenciát szervezett. A konferencia különlegessége az volt, hogy EU-tagsággal még nem rendelkező felügyeletek is részt vettek rajta.

A biztosítási területen az úgynevezett együttműködési bizottságok (coordination committee-k) tartottak üléseket az adott biztosítói csoport felügyeletében érintett hatóságoknak. A PSZÁF biztosítói csoport felügyelőjeként összehívta a Garancia Biztosító Rt-hez tartozó csoport felügyeletei coordination committee-jának ülését, ugyancsak a jelenleg még nem EU-tagországok felügyeleteinek bevonásával.

Az év során kétoldalú megbeszélésekre került sor a német felügyelettel a biztosítási ügyekről, az osztrák felügyelettel több alkalommal banki és értékpapír ügyekről, valamint a román bankfelügyelettel banki ügyekről.

A nemzetközi felügyeleti együttműködések érintően 2005-ben négy együttműködési megállapodást írt alá a Felügyelet: a Román

Értékpapírfelügyelettel, a Román Nemzeti Bankkal, a kínai bankok felügyeletét ellátó China Banking Regulatory Commissionnel, valamint a Horvát Nemzeti Bankkal. Valamennyi megállapodás megkötésére az együttműködéssel kapcsolatos azon alapelv alapján került sor, mely szerint a Felügyelet törekszik arra, hogy a magyar piacon jelenlévő bankok anyaintézményeivel formálisan is rendezett kapcsolatokat tartson fenn.

A nemzetközi szervezetekben kifejtett tevékenység

Az egyéb nemzetközi vonatkozású események közül kiemelkedik a Nemzetközi Valutaalap (IMF) és a Világbank szakembereinek 2005. év elején Magyarországon, ezen belül a PSZÁF hatáskörébe tartozó témákban a Felügyeleten és az általa felügyelt intézményeknél végzett értékelő vizsgálata a Financial Sector Assessment Program (FSAP) keretében. Ennek során először tekintették át teljes mélységében a biztosítási szektort és a pénztári területet, míg a banki és tőkepiaci terület vonatkozásában a korábbi vizsgálatok aktualizálása történt meg. A vizsgálat pénzügyi intézményekkel kapcsolatos programját a PSZÁF szervezte. Az FSAP-jelentés szövegének egyeztetésében és az így kialakított végleges jelentéshez fűzött hivatalos magyar észrevételek megírásában a PSZÁF a témáért viselt felelősségének megfelelő jelentős mértékben vett részt.

Ugyanehhez a programhoz kapcsolódóan, az FSAP részeként, de attól elkülönülve az IMF az Európa Tanács Moneyval¹⁶ elnevezésű csoportjával közösen a pénzmosás és terrorizmusfinanszírozás elleni FATF¹⁷ ajánlások implementálása témában is vizsgálatot végzett a 2005. során elfogadott új módszertan alapján. A jelentést megtárgyalták és elfogadták az Európa Tanács említett szakértői csoportjának plenáris ülésén. Az ott elfogadott ajánlások alapján kormányhatározat született a szükséges teendőkről.

Az Európai Unió, illetve a már említetteken kívül a következő nemzetközi szervezetek tevékenységében vállalt, illetve vállal szerepet a PSZÁF: OECD (Pénzpiaci Bizottság; Biztosítási Bizottság, Magánnyugdíjpénztárak munkacsoport); IAIS,¹⁸ IOSCO,¹⁹ IOPS.²⁰ Az OECD Pénzpiaci Bizottsága kapcsán kiemelendő a Pénzügyi Műveltség (fogyasztóvédelem) körében elkészített jelentés. Az IOPS vezetőségének újraválasztásakor az Executive Committee-ba beválasztották a PSZÁF képviselőjét is.

Mindezekon túl a Közép- és Kelet-európai Bankfelügyelők Csoportjának (BSCEE²¹) titkársági feladatait 2005 végéig, összesen 10 éven át, a Felügyelet látta el. A Felügyelet 2005 májusában Bazel II témájú oktatásnak is otthont adott a 19 tagot tömörítő csoportnak, ahol a Financial Stability Institute szervezésében a Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság neves szakértői tartottak előadásokat.

¹⁶ A Moneyval a pénzmosás és terrorizmus finanszírozása elleni harcra a G7 által létrehozott regionális szervezet.

¹⁷ Financial Action Task Force

¹⁸ International Association of Insurance Supervisors

¹⁹ International Organization of Securities Commissions

²⁰ International Organisation of Pension Supervisors

²¹ Group of Banking Supervisors from Central and Eastern Europe

Jelentős nemzetközi konferenciák, kétoldalú konzultációk házigazdája volt a Felügyelet 2005-ben.

Az Integrált Pénzügyi Felügyelet Konferenciáját tavaly 7. alkalommal rendezték meg. Ez a 16 ország integrált szervezeti formában működő pénzügyi felügyeleteit tömörítő fórum elsősorban a felügyeleti munka kereteinek meghatározását, a felügyelési módszertan és szervezet fejlesztését szolgálja. A Konferencia informális keretek között ad lehetőséget a felügyeleti vezetőknek arra, hogy a pénzügyi felügyeléssel, illetve az integrált felügyeleti szervezettel kapcsolatos problémáikat, kérdéseiket megvitassák, véleményüket, tapasztalataikat kicserélhessék. 2006-ban a PSZÁF lesz a házigazdája a 8. konferenciának.

A Felügyelet az előzőeken túl is rendszeresen tart nemzetközi konferenciákat, megbeszéléseket. 2005-ben Budapesten tartotta egyik ülését a CEBS legfontosabb bizottsága, a Groupe de Contact, valamint a CEIOPS Insurance Group Supervision Committee-ja, és Budapest ad otthont a CEIOPS Occupational Pension Committee-nak is. 2005-ben a PSZÁF szervezésében valósult meg az IAIS Jogi Albizottsága egyik ülése.

Kétoldalú konzultációk keretében fogadta a PSZÁF a kínai bankfelügyeletet egyebek között pénzmossási témában, kínai delegációt fogadott a nyugdíjpénztári rendszer témájában, a vietnámi értékpapír-felügyelet delegációját az értékpapírpiacok szabályozása tárgyában, az ukrán bankfelügyelet, valamint a szövetkezeti szektor képviselőit a szövetkezeti hitelintézetek szabályozása és felügyelete tárgyában.

Ugyancsak e tevékenység keretében a PSZÁF munkatársai – meghívás alapján – többször tartottak külföldön előadást, amelyeken az EU- vagy a magyar szabályozás és felügyelés kérdéseit ismertették.

2. A FELÜGYELET MŰKÖDÉSE

A Felügyelet működésének, a szervezeti átalakításoknak az értékelése

A Felügyelet 2005-től nyilvánosságra hozott céljai, illetve értékei között kiemelt jelentőséget kapott a számonkérhetőség, és az átláthatóság. Ezeknek pedig egyik alapeleme a folyamatos értékelés, illetve a rendszeres önértékelés.

Az értékelés több szempontból és több szereplő bevonásával történt. Részben külső, közbeszerzési pályázaton kiválasztott szakértő cég (IFUA Horváth) elemezte a Felügyelet működését, részben a szokásos rendben megtörtént a minőség- és információbiztonság felülvizsgálata. A Felügyelet elkészítette továbbá a tőke- és a pénzügyi, továbbá a biztosítási felügyeletekre vonatkozó nemzetközi szabványok (IOSCO, BIS, IAIS) szerint kialakított önértékelését, és természetesen a vezetők bevonásával sor került egy SWOT-analízis elkészítésére is.

Az értékelések kiemelték, hogy sikerült összekapcsolni a felügyelői és a jogérvényesítési munkát, megvalósult a döntési kompetenciák de-

Értékelés és önértékelés készült a Felügyeletről.

centralizációja; csökkent a közvetlen főigazgatói irányítású szervezeti egységek száma. Az elmúlt időszakban megtörtént a felügyelői területek bevonása az EU-munkacsoportokba. Előrelépés történt a home-host felügyelői kapcsolatok kiépítése terén, beindultak a korábban nem létező piaci-felügyeleti ellenőrzési rendszerek. Az átszervezés során létrejött az univerzális banki felügyelet, a kontrolling, megerősödött a belső ellenőrzés és felgyorsult az engedélyezési folyamat, erősödött a szolgáltató, támogató informatika.

Az integrált minőség- és információbiztonsági rendszer tavalyi sikeres felülvizsgálata eredményeként ISO 9001:2000 minőségirányítási és BS 7799-2:2002 információbiztonsági rendszer-tanúsítványaink érvényességi határidejét egy évvel meghosszabbították.

A nemzetközi standardok szerint végzett önértékelés alapján pedig megállapítható volt, hogy a Felügyelet működése a pénz- és tőkepiacon, valamint a biztosítás területén is alapvetően megfelel a nemzetközi szabványok által elvárt szinteknek.

A szervezeti átalakítás értékelése, a vezetők között végzett SWOT-értékelés és az IFUA által végzett hatékonyságvizsgálat eredményei alapján a Felügyeleti Tanács 2005. december 1-jén elfogadta a szervezet hatékonyabb működését célzó átalakításokra vonatkozó határozatát. A feladat a tartalmibb felügyelés eredményesebb végrehajtása. Kiemelt prioritású kérdés többek között a konglomerátumok, pénzügyi csoportok összehangolt felügyelete, a kockázatalapú felügyeletet támogató elemző, értékelő kapacitások bővítése, az elemzési és a módszertani munka kockázati orientációjának növelése és erőteljes integrálása a felügyeleti munkába. Ki kell alakítani a működő gazdasági kontrollt a belső ellenőrzés mellett, és szükség van a felügyelői szakmai tevékenységet is vizsgáló belső minőségellenőrzési rendszerre, valamint egy szakmai ellenőrzési szervezeti egységre is.

A pénzpiac fejlődése bizonyos területeken más típusú, illetve összetettebb tevékenységet igényel a Felügyelettől, így az átszervezés feladata továbbá a pénzmosás és a pénzügyi visszaélések elleni felügyeleti fellépés hatékonyságának erősítése, a panaszkezelési, ügyfélszolgálati erőforrások bővítése, az uniós munkák koordinációjának erősítése.

Mindezekhez elengedhetetlen többek között a belső kommunikáció javítása, a koncentráltabb szervezet kialakítása, a keresztirányú kapcsolatok fejlesztése, az egyes dolgozók egyenletes és egyenlő munkaterheltségének kialakítása, a munkafolyamatok lerövidítése.

A Felügyelet irányítási rendszere

Az értékelések és a napi gyakorlat alapján is megállapítható, hogy a kétszintű irányítás – a feladatkitűzés és számonkérés funkciójának elválasztása a Hivatal tevékenységétől – bevált.

*A stratégiai célkitűzéseket
2010-ig határoztuk meg.*

*A Felügyeleti Tanács
29 ülésén kizárólagos
hatásköreinek gyakorlása
mellett, több mint 90
határozatot hozott.*

A kétszintű irányítás legkézzelfoghatóbb eredménye 2005-ben a Felügyelet 2010-ig terjedő időszakra szóló stratégiájának kialakítása volt.

A Felügyelet „A hatékony felügyelet stratégiája 2010-ig” című dokumentuma a korábban elfogadott értékekre és célokra, a jelenlegi és a várható piaci folyamatokra, a Felügyelettel kapcsolatos külső és belső elvárásokra alapozva készült el, melynek keretében a Felügyelet az alábbi célokat tűzte ki 2010-ig:

- a kijelölt időszakban a Felügyeletnek képesnek kell lennie arra, hogy a felügyelt piacokon bekövetkező változásokra időben és érdemben reagálni tudjon;
- ennek megfelelően a Felügyelet működésének középpontjában a pénzügyi tevékenységek tartalmának folyamatos felügyelete kell, hogy álljon;
- a felügyeleti munka a tényleges tevékenységekben rejlő kockázatokra, a piac működésére, az abban felfedhető szakmai összefüggésekre koncentráljon;
- a Felügyeletnek és a felügyelésnek is egyre nemzetközibbé kell válnia;
- a Felügyeletnek a maga eszközeivel is segíteni kell az uniós szabályozás leggyorsabb és a lehető legkevesebb eltérést tartalmazó implementálását;
- a Felügyeletnek nagyobb hangsúlyt kell fektetnie a piaci önszabályozás elősegítésére, illetve a piac fejlődését szolgáló ajánlások, nem kötelező jellegű megnyilatkozások felhasználására;
- a prudenciális és a piacfelügyelési területek egyenlő fontosságúak, és a piac átláthatóbb működésének biztosításában a más hazai és nemzetközi hatóságokkal való tartalmi együttműködés elengedhetetlen;
- a Felügyelet erőforrásainak felhasználása során nem elégséges a takarékos gazdálkodásra való törekvés, hanem a stratégiai céloknak megfelelő erőforrás-felhasználási módok kialakítására kell törekedni.

A stratégia kialakítása, a szervezeten belüli megvitatása, elfogadtatása a Felügyeleti Tanács legkiterjedtebb feladatai voltak 2005-ben. Ezen túlmenően a Tanács több mint 50 olyan határozatot hozott, amelyek – a korábbi (2005 novemberében megszűnt) jogszabályi előírásoknak megfelelően – pénzügyi vállalkozás alapítását, vagy megszűnését hagyták jóvá. A Felügyeleti Tanács 2005-ben 29 ülést tartott, és azokon a kötelező kizárólagos hatásköreinek gyakorlása mellett több mint 90 határozatot hozott. E határozatok a Felügyelet rövid és hosszabb távú tevékenységének irányt szabó anyagok, így különösen:

- az egységes felügyeleti eljárásra vonatkozó jogszabály-módosítási javaslat;
- a felügyeleti díjak számítására vonatkozó koncepció;

- a Felügyelet hatékonyságvizsgálatáról készült jelentés;
- a „Belső ellenőrzési kézikönyv” jóváhagyása;
- a Felügyelet stratégiájával összefüggésben a felügyelési és szankcionálási politika téziseiről, a pénzügyi jogfejlődéssel kapcsolatos Felügyeleti álláspont kialakításáról, a felügyeleti ajánlásokról, módszertani útmutatókról és irányelvekről szóló előterjesztések;
- a Felügyelet nemzetközi értékelési (BIS,²² IAIS, IOSCO, CAF²³) programjairól szóló beszámolók.

Mindezek mellett a Felügyeleti Tanács számos kérdésben erősítette a Hivatal vezetését az elfogadott módszertani fejlesztésekben, így például a Felügyelet panaszkezelési gyakorlatának megújításában, a panaszügyek felügyeleti tevékenységbe történő beillesztésében; a felügyeleti munkamódszerek fejlesztésében; az új belső szabályozási politika jóváhagyásában. Az év végén pedig a Felügyeleti Tanács elfogadta a felügyeleti ajánlásokat szabályzó keretet, ennek keretében több ajánlás Interneten keresztüli konzultációja kezdődött meg, és emellett módszertani útmutatók kiadására is sor került.

A Hivatal vezetése a megszabott keretek között hatékonyan kombinálta a testületi vezetés (főigazgatói értekezlet, különböző szintű vezetői megbeszélések) és az egyszemélyi felelős vezetés előnyeit. Mindezek eredményeként a döntések végrehajtásának színvonala, és sebessége javult.

Belső szabályozás

Folytatódott a meglévő szabályzatok aktualizálása és újabbak kialakítása.

2005-ben folytatódott a már meglévő szabályozások felülvizsgálata, a hatályban lévő dokumentumok aktualizálása, illetve újabbak kiadása. A legfontosabb változások a titokvédelmi előírásokat meghatározó szabályzatot, a Felügyelet tevékenységével összefüggő szabályozó dokumentumokat, a Közzolgálati Szabályzatot, a Közzolgálati adatvédelmi szabályzatot, az egyes szervezeti egységek feladatköréről szóló szabályzatot érintették. Az év során vezettük be az új iratkezelő rendszert, mellyel egyidőben az iratkezelési szabályzat aktualizálása is megtörtént. Emellett elkészült a Felügyelet folyamatba épített előzetes és utólagos vezetői ellenőrzési rendszerére (FEUVE) vonatkozó szabályozás is.

Kiemelt jelentősége volt az Alapító okirat és a Szervezeti és Működési Szabályzat módosításának, mely utóbbi a harmadik negyedévben lépett hatályba a pénzügyminiszter aláírásával. 2005-ben született meg a főigazgató ajánlásával a Felügyelet munkatársaira vonatkozó etikai kódex.

²² Bank of International Settlements

²³ Common Assessment Framework

Humánpolitika

A Felügyelet engedélyezett létszáma 560 fő, 2005-ben az aktív átlagos állományi létszám 532 fő volt, szemben a 2004. évi 503 fővel. A tényleges létszámnövekedés ennél jóval kisebb volt, mivel 2004 végén a Felügyelet tulajdonában lévő, üzemeltetési feladatokat ellátó Budaglobál Kft. dolgozói – végelszámolás után – felügyeleti állományba kerültek.

A humánpolitikai feladatok között 2005-ben a legnagyobb hangsúlyt a stratégiai célkitűzéseknek megfelelő nyelvi képzés megszervezése kapta. A tavalyi év őszétől elindult nyelvtanfolyamokon 165 felügyeleti dolgozó vesz részt. A Felügyelet kiemelt célja, hogy valamennyi munkatársában tudatosítsa: a használható nyelvtudás fokozatosan szinte minden munkakörben nélkülözhetetlenné válik, és ehhez minden munkáltatói segítséget, eszközt igyekszik biztosítani. A munkatársak nyelvi képzése 34 csoportban indult el, és túlnyomóan az angol nyelv oktatását célozza, de a felügyeleti dolgozók részt vehettek német, illetve francia nyelvi képzésen is. Jelenleg 303 fő rendelkezik nyelvvizsgálóval. A nyelvvizsgák száma a 2004. évihez képest jelentősen emelkedett, az eltelt időszakban 44 kolléga mutatott be nyelvvizsga-bizonyítványt.

8. tábla
Nyelvvizsgálóval rendelkezők száma

Egy nyelvvizsgálóval rendelkezők száma	159
Több nyelvvizsgálóval rendelkezők száma	144
Nyelvvizsgálóval rendelkezők száma összesen	303

A 2005. év konkrét eredményei között fontos megemlíteni a munkatársak szakmai fejlődését szolgáló többlépcsős Bázis II továbbképzést, az „On-job trainingek”²⁴ beindulását is.

A képzések az összfelügyeleti szempontok fokozott figyelembe vételével valósultak meg 2005-től úgy, hogy az egyes igazgatóságokon belül folyó előadásokat felváltották a komplex, a témában érintett valamennyi munkatárs számára megtartott képzések. Ennek keretében 2005 márciusától több mint két hónapon keresztül a Nemzetközi Bankárképző Központ Rt. bevonásával lezajlott egy oktatássorozat, amelynek tavaszi kurzusán 97, az őszi 88 dolgozó vett részt a Bázis II előírások elméleti és gyakorlati ismereteinek elsajátítását célzó előadásokon.

Elkészült a *Felügyelet Etikai Kódexe* 2005 májusában, megalakult az Etikai Testület. A kódex rögzíti a Felügyelet értékrendjének központi elemeit (az igényes szakmai munka és a tisztességes magatartás). Az

²⁴ Pl. tárgyalás- és interjútechnikai tréningek.

*Elkészült az Etikai Kódex
valamint a Felügyelet
esélyegyenlőségi terve.*

*Folyamatos a
kommunikáció a
nyilvánossággal és a piaci
szereplőkkel.*

*A Felügyelet kontrolling
rendszerét vezetett be
2005-ben.*

Etikai Kódex célja, hogy a PSZÁF törvényben rögzítetteken túlmenően elősegítse a Felügyelet hiteles és felelősségteljes működését, a felügyeleti tevékenység folytatása során alkalmazandó magatartási szabályok, elvek betartását.

2005-ben elkészült a Felügyelet Esélyegyenlőségi Terve. Módosítottuk a Közszolgálati Szabályzatot, és ezzel összhangban átvezettük a változó rendelkezéseket a Kollektív Szerződésben. 2005 novemberében új megállapodás született a Felügyeleten működő érdekképviselői szerv, illetve a munkáltató között, amely megállapodás alapján a szak szervezeti jogosultságok a korábbiakhoz képest bővültek.

Kommunikáció

A Felügyelet 2005 során összesen 294 nyilvános tájékoztató anyagot, közleményt tett közzé saját internetes honlapján. A közzétett dokumentumok a sajtó és a piac valamennyi szereplőjének tájékozottságát segítik elő. A Felügyelet honlapja augusztusban teljesen megújult és új menüpontok kialakítására is sor került, valamint a honlapon szereplő termék-összehasonlító táblák is folyamatosan frissítésre kerültek.

A Felügyelet emellett mind az írott, mind az elektronikus sajtót használva folyamatosan tartja a kapcsolatot a nyilvánossággal. Az elmúlt évben a legfontosabb témák a betétmixeket, a biztosítási regisztert, a biztosítóváltást, a Délhús-Zalakerámia felfüggesztést és a felügyeleti stratégiát érintették. 2005-ben három nagyszabású akció zajlott, „Fókuszban a nyugdíjpénztárak”, „Fókuszban a kötelező felelősségbiztosítás” és „Fókuszban a fogyasztási hitelek” címmel.

A Felügyelet gazdálkodása

A Felügyelet 2005-ben olyan gazdálkodási kontrollingrendszert vezetett be, mely a költségvetési intézményekre vonatkozó jogszabályi előírásokon túlmenően lehetőséget nyújt a felügyeleti tevékenységhez kapcsolódó feladatok, folyamatok költségének, hatékonyságának tervezésére és mérésére. A rendszer részint a feladatalapú, költségtypustól függő keretgazdai felelősségen és a költséghelyes elszámoláson alapul. A Felügyelet célja, hogy tervezni és mérni tudja a felügyelés költségeit és hatékonyságát. Ennek keretében 2005-ben bevezettük a munkanapokra lebontott felügyelési programot, amely 2006 folyamán már szakértői munkaórákban határozható meg.

Bevételek

A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről szóló 1999. évi CXXIV. törvény 11/B. § (1) bekezdése alapján a Felügyelet a felügyelt intézmé-

A tényleges bevételek 5 százalékkal haladták meg a tervezett szintet.

nyek által fizetett díjbevételekkel önállóan gazdálkodik, az kizárólag működésének fedezetére használható fel, másra el nem vonható.

A Felügyelet a 2005. évi bevételek tervezésekor a vonatkozó makrogazdasági alapadatokra, a felügyelt szektorok várható fejlődésére, illetve néhány várható jogszabályváltozásra alapozta várható díjbevételeit.

A Felügyelet 2005. évi tényleges bevételei 5 százalékkal haladták meg a tervezett szintet, a növekmény döntően a tőkepiac tavalyi évben tapasztalható dinamikus felfutásának a következménye volt. A tőkepiaci szektortól származó, tervezetthez képest erős díjbevételek növekmény nem tervezési hiba, hanem a szektor nehezen tervezhető volatilitásából adódik.

A jobban tervezhető szektorokból (pénzpiac, biztosítás, pénztárak) származó együttes bevétel a tervvel egyező volt.

A táblázatban is látható bírságbevételeket a vonatkozó jogszabályok értelmében a Felügyelet saját működésére nem használhatja fel. A bírságbevételek egy részét a piaci szektoroknál működő betét- és befektetvédelmi alapok felé utalják tovább, míg a PSZÁF-nál maradó részét a pénzügyi piacok működését és fejlesztését elősegítő pályázati

9. tábla
A PSZÁF bevételeinek alakulása 2003–2005 között
(pénzforgalmi szemléletben, millió forintban)

Megnevezés		2003 tény	2004 tény	2005 terv	2005 tény	2004/2003	2005/2004	2005 tény/terv
Felügyeleti díjbevétel	Pénzpiac	4 448,8	4 817,0	5 280,0	5 134,4	108,3%	109,6%	97,2%
	Tőkepiac	1 877,6	1 485,2	1 425,0	1 875,7	79,1%	95,9%	131,6%
	Biztosítás	1 100,2	1 200,4	1 250,0	1 366,9	109,1%	104,1%	109,4%
	Pénztárak	1 178,1	913,8	855,0	871,3	77,6%	93,6%	101,9%
Eljárási díj		75,5	74,0	90,0	72,0	98,0%	121,6%	80%
Alaptevékenység		8 680,1	8 490,5	8 900,0	9 320,4	97,8%	104,8%	104,7%
Egyéb bevételek		49,7	37,3	–	34,6	96,1%	0,0%	–
Kölcsönök visszatérülése		41,4	102,5	90,0	89,2	247,6%	87,8%	99,1%
Felhasználható bevételek		8 771,2	8 630,3	8 990,0	9 444,3	98,4%	104,2%	105,1%
Bírság		132,5	164,3	150,0	150,4	116,1%	91,3%	100,3%
Bevételek összesen		8 903,7	8 794,7	9 140,0	9 594,6	98,8%	103,9%	105%

10. tábla
A PSZÁF kiadásainak alakulása 2003–2005 között
(pénzforgalmi szemléletben, millió forintban)

Megnevezés		2003 tény	2004 tény	2005 terv	2005 tény	2004/ 2003	2005/ 2004	2005 tény/ ter
Személyi juttatás		4 117,5	4 048,4	4 328,0	4 748,1	98,3%	117,3%	109,7%
Munkaadói járulékok		1 254,1	1 322,2	1 445,0	1 436,6	105,4%	108,7%	99,4%
Dologi és folyó kiadások		2 314,7	1 666,7	2 321,0	1 882,4	72,0%	112,9%	81,1%
ebből	Készletbeszerzés	82,2	93,3	130,3	84,2	113,6%	90,3%	64,6%
	Kommunikációs (informatikai)	177,9	244,4	308,7	176,6	137,4%	72,3%	57,2%
	Bérleti és lízingdíjak	578,8	131,8	467,1	415,8	22,8%	315,6%	89,0%
	Nemzetközi kapcsolatok	80,1	123,8	152,7	143,4	154,6%	115,9%	93,9%
	Továbbképzési költségek	18,1	16,3	79,1	24,4	90,1%	149,3%	30,8%
	Külső szakértők	196,3	53,9	55,4	57,6	27,5%	106,8%	103,9%
Működési pénzeszköz- átadás		34,2	63,4	14,0	66,9	185,3%	105,6%	477,9%
ebből	Hitelintézeti Felszámoló kht. működésére	24,5	49,5	14,0	66,9	202,0%	135,2%	457,1%
Beruházás		428,0	403,6	322,4	213,7	94,3%	53,0%	66,3%
ebből	Immateriális javak	218,3	129,4	144,6	109,1	59,3%	84,3%	75,5%
	Hardware-beruházás	116,1	177,6	61,3	43,1	153,1%	24,3%	70,3%
	Beruházások áfá-ja	85,6	80,7	64,5	42,7	94,3%	53,0%	66,3%
Felújítás		0,3	0,3	3,0	–	86,6%	0,0%	0,0%
Dolgozói lakáskölcsönök nyújtása		244,4	187,5	160,0	134,2	76,8%	71,6%	83,9%
Működési kiadások		8 393,2	7 692,1	8 593,4	8 481,9	91,6%	110,3%	98,7%
Tartalékképzés*		–	–	546,6	1 395,1	–	–	255,2%
Kiadások összesen		8 393,2	7 692,1	9 140,0	9 877,0	91,6%	110,3%	108,1%

* Tartalékképzés: a 2005. évi költségvetési beszámolóban a tartalék teljesítése, az itt bemutatott táblázatok adataihoz képest mind a bevételi (pénzeszköz átvétel), mind a kiadási oldalon (pénzeszközátadás) 1 395,1 millió Ft-tal szerepel.

A tartalék kezelése a költségvetési törvényben

A jelenlegi költségvetési tervezési, elszámolási és nyilvántartási rendszerben a tényleges, a jövőbeni kiadások fedezésére szolgáló tartalék kezelésére nincs kialakult módszertan, illetve gyakorlat, mivel az ilyen típusú „tartalék” képzésére az állami költségvetésből finanszírozott intézmények esetében nem kerül sor. A Felügyelet kizárólag saját bevételből gazdálkodik, költségvetési forrást nem kap, s ez a tartalék képzését, tervezését, nyilvántartását a költségvetési rendszerben még sajátosabbá teszi. A 2005. évi költségvetési törvényben a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének előirányzatai két, „Intézményi” és „Fejezeti kezelésű előirányzat, (tartalék)” alcímen jelenik meg. Ebből adódóan az elemi költségvetésben az intézményi bevételi előirányzatként nem a teljes, hanem csak a működésre felhasználható díjbevétel szerepel, a tartalékba helyezendő bevétel a fejezeti kezelésű előirányzatnál jelenik meg. A 2005. évi beszámolóban a bevételek teljesülése ettől eltérő módon jelenik meg. Intézményi szinten kimutatásra kerül az összes felügyeleti díjbevétel és innen a tartalék átadott pénzeszközként kerül át a fejezeti kezelésű előirányzat beszámolójába, illetve a tartalék számlára. Így biztosított az összes felügyeleti bevétel kimutatása intézményi szinten, ez azonban „belső halmazódást” eredményez a Felügyelet összesített beszámolójában. A beszámoló készítésének tapasztalatai alapján a Felügyelet az Állami Számvevőszék és a Pénzügyminisztérium szakértőinek közreműködésével kezdeményezi a fenti helyzet rendezését.

rendszeren keresztül osztják ki. 2005 folyamán a bírságbevételekből közel 70 millió Ft került átutalásra a befektetővédelmi alapoknak (OBA, BEVA), míg a pályázatokra 21,2 millió Ft jutott. A pályázati rendszer transzparenciája érdekében 2005-ben először került sor arra, hogy a Felügyelet a pályázatok elbírálásának folyamatába bevonta az érdekvédelmi szövetségeket.

Összességében megállapítható, hogy a 2005. évi alaptevékenység tényleges bevételei az éves gazdálkodás számára megteremtették a folyamatos és biztonságos gazdálkodás feltételeit.

Kiadások

A gazdálkodás főbb számait, kiemelt előirányzatonként és azokon belül a fontosabb kiadások kiemelésével a 10. számú tábla mutatja be.

A PSZÁF-törvény 2004. évi módosítása megteremtette a lehetőségét annak, hogy a Felügyelet 2005-től az adott évi tényleges díjbevétel 15 százalékáig tartalékot képezhessen. A tartalékképzés közgazdasági indoka, hogy miután a Felügyelet bevétele és működése teljes egészében a felügyelt szektorok működésétől függ, a tartalék lehetőséget nyújt az

2004 után 2005-ben is megvalósult a tartalékképzés.

A Felügyelet működési kiadásai 1,3 százalékkal alacsonyabbak a tervezettnél.

esetleges, piaci, illetve egyéb körülmények miatt bekövetkező díjbevétel csökkenésből adódó helyzetek kezelésére.

A 2005. évi tervezés során a Felügyelet 546,6 millió Ft-os tartalék-képzést irányzott elő. A tavalyi évben a ténylegesen megképzett tartalék ennek több mint a duplája, közel 1,4 milliárd Ft volt, ami azt tükrözi, hogy a Felügyelet a takarékos és előrelátó gazdálkodás érdekében a díjbevételi többlettől nagyobb mértékben képzett tartalékot.

A Felügyelet 2005. évi működési kiadásai a tervezett szint körül alakultak, annál 1,3 százalékkal alacsonyabbak. Ezen belül a személyi juttatáson kívüli kiadások lényegesen a terv szintje alatt teljesültek, míg a személyi juttatások érdemben meghaladták azt. A személyi juttatások 2004-hez képesti 17,3 százalékos növekedése az évek közötti strukturális változások miatt valójában nem jelentett ilyen mértékű dolgozói jövedelemnövekedést az alábbiak miatt:

- 2004 végéig a Felügyelet épületének fenntartásához kapcsolódó kisegítő, karbantartó munkálatok a Felügyelet 100 százalékos tulajdonában álló Budaglobál Kft., s annak alkalmazottai látták el. 2004-ben döntést született a kft. végelszámolásáról és az ott dolgozók átkerültek a Felügyelet állományába. Így 2004 végéig a kft. működésének finanszírozása a dologi kiadásokból valósult meg, 2005-től a feladat saját hatáskörben való ellátása a személyi juttatás szintjét növelte;
- A 2004. évhez való hasonlítást az is torzítja, hogy 2004-ben a költségvetési szektorban nem fizették ki a 13. havi juttatást, helyette 2005-től belépett a 0. havi juttatás.

A fenti tényezők korrekcióját figyelembe véve 2005-ben a személyi juttatás 2004-hez képest 10,9 százalékkal növekedett, miközben 2004-ben nominálisan sem érte el a 2003. évi szintet. A személyi juttatások növekedésének törvényi és gazdálkodási alapját az biztosította, hogy a többlet bevételek jogilag lehetővé tették a költségvetési tervet meghaladó kifizetéseket, illetve annak pénzügyi fedezetét is biztosították.

2003-hoz – a Felügyelet új struktúráját megelőző teljes évhez képest – a működési kiadások évi átlagban 1,9 százalékkal, ezen belül a személyi juttatások 6,7 százalékkal nőttek.

*11. tábla
A PSZÁF átlagos állományi létszáma a Budaglobál Kft-vel együtt,
2003–2005 között*

Átlagos állományi létszám	2003 tény	2004 tény	2005 tény	2004/2003	2005/2004
PSZÁF	505	503	532	99,6%	105,8%
Budaglobál Kft	31	17	0	54,8%	0,0%
Összesen	536	520	532	97,0%	102,3%

A Felügyelet átlagos állományi létszáma stagnál.

A Felügyelet átlagos állományi létszáma az elmúlt két évben kis ingadozással gyakorlatilag stagnált, így az egy főre jutó átlagjövedelem közel azonosan emelkedett két év alatt, mint a kifizetett személyi juttatás, így az egy főre jutó reáljövedelem-növekedés az elmúlt két évben 1,4 százalékos volt. Két év alatt a Felügyelet kiadásai reálértéken számítva csökkentek, átlagosan 3,2 százalékkal.

A Felügyelet vagyoni helyzetének bemutatása

A Felügyelet 2005. évi eszközeinek és forrásainak végösszege 4829,6 millió Ft volt. A mérlegfőösszeg az előző évhez viszonyítva 15,6 százalékkal növekedett.

Az eszközökön belül évről évre csökken a befektetett eszközök, és növekszik a forgóeszközök, ezen belül a pénzeszközök aránya. A forrásokon belül a Felügyelet vagyonának évenkénti alakulását az alábbi táblázat mutatja be.

12. tábla
A Felügyelet vagyoni helyzetének alakulása (millió forintban)

Eszközök	2003	2004	2005	2004/2003	2005/2004
Befektetett eszközök	1 787,9	1 710,3	1 277,2	95,7%	74,7%
Forgóeszközök	1 428,0	2 467,4	3 552,4	172,8%	144,0%
ebből: pénzeszközök	1 132,7	2 224,9	3 319,7	196,4%	149,2%
ebből: függő, átfutó, kiegyenlítő	20,4	17,1	54,7	83,6%	320,3%
Eszközök összesen	3 215,9	4 177,7	4 829,6	129,9%	115,6%
Források					
Saját tőke	978,1	1 617,8	837,0	165,4%	51,7%
Tartalékok	1 118,9	2 221,4	3 334,1	198,5%	150,1%
Rövid lejáratú köt.	1 118,9	336,2	652,2	30,1%	194,0%
Passzív függő, átfutó és kiegyenlítő	–	2,3	6,3	–	–
Források összesen	3 215,9	4 177,7	4 829,6	129,9%	115,6%

A Forrásokon belül jelentősen csökkent a saját tőke állománya a tartalékok növekedése mellett.

Összességében elmondható, hogy a Felügyelet a felügyelt szektorok gyors növekedése miatt keletkező többletbevétel 2005-ben nem költötte el, hanem a gazdálkodási bizonytalanságot kiegyenlíteni képes tartaléképítésre fordította a 2005. évi törvényi lehetőségek keretei között.

Takarékos gazdálkodás valósult meg 2005-ben is.

I. STATISZTIKAI ÖSSZESÍTÉS A FELÜGYELET 2005-BEN HOZOTT INTÉZKEDÉSEIRŐL

Pénzüpiaci szektorban hozott intézkedések	
Prudenciális intézkedések	579
Felügyeleti ellenőrzést lezáró határozat	80
Egyéb prudenciális intézkedés, határozat	499
Piacfelügyeleti intézkedések	925
Alapítás engedélyezése	14
Működés engedélyezése	10
Tevékenységi kör módosulását eredményező határozat	79
Vezető állású személy megválasztásának engedélyezése	250
Ebből hitelintézet esetében	152
Megbízasiszerződés-módosítás jóváhagyása	200
Könyvvizsgáló nyilvántartásba vétele	19
Engedély ügynöki tevékenység végzéséhez	36
Engedély ügynök igénybevételéhez	76
Alapszabály módosításának engedélyezése	73
Befolyásoló részesedés megszerzésének engedélyezése	53
Egyesülést, átalakulást engedélyező határozat	3
Kereskedési könyvvel kapcsolatos határozat	9
Ügynök igénybevételére jogosító engedély hatálytalanná válásának megállapítása	41
Tevékenységi engedélyt visszavonó határozat	62
Egyéb határozat	346
Összes határozat	1850
Tőkepiaci szektorral kapcsolatban hozott intézkedések	
Prudenciális intézkedések	83
Felügyeleti ellenőrzést lezáró határozat	8
Egyéb prudenciális intézkedés, határozat	75

Piacfelügyeleti intézkedések	40
Tevékenység engedélyezése	8
Ügyfélállomány átruházás engedélyezése	2
Tevékenységi engedély visszavonása	30
Ebből: befektetési szolgáltatási	1
alapkezelési	2
Egyéb határozatok	116
Összes határozat	239

Tőkepiaci befektetésekkel kapcsolatban hozott intézkedések	
Prudenciális intézkedések	1
Felügyeleti ellenőrzést lezáró határozat	1
Piacfelügyeleti intézkedések	417
Befektetési alapokkal kapcsolatos határozatok összesen	200
Ebből: tájékoztató, kezelési szabályzat módosítása	46
Befektetési jegyek nyilvános forgalomba hozatalához készült tájékoztató közzétételének jóváhagyása	41
Befektetési alap nyilvántartásba vétele	35
Befektetési alap törlése	31
Befektetési jegyek tőzsdei bevezetése	11
Ingatlanértékesítésre nyitva álló határidő meghosszabbítása	1
Európai befektetési alapra kibocsátott befektetési jegyek magyarországi forgalomba hozatala	35
Értékpapír kibocsátási program nyilvános forgalomba hozatalához készült tájékoztató közzétételének jóváhagyása összesen	12
Értékpapírok nyilvános forgalomba hozatalához (nyilvános értékesítéséhez), illetve szabályozott piacra történő bevezetéséhez készített tájékoztató közzétételének jóváhagyása	3
Jelzáloglevél kibocsátási program nyilvános forgalomba hozatalához készült tájékoztató közzétételének jóváhagyása	2
Jelzáloglevél tőzsdei bevezetésének engedélyezése	19
Tájékoztatási kötelezettség alóli mentesítés	6
Eljárást felfüggesztő határozat	1
Eljárást megszüntető határozat	1
Nyomtatási határozat	148
Nyilvános kibocsátó társaság felszólítása/kötelezése jogszabályi követelmények betartására	3

Egyéb értékpapírok tőzsdei bevezetésének engedélyezése	1
EU-s székhelyű kibocsátó értékpapírjainak belföldi nyilvános forgalomba hozatala	1
Tájékoztatási kötelezettség alóli mentesítés	3
Nyilvános vételi ajánlat jóváhagyása	6
Hiánypótló határozat (nyilvános vételi ajánlat)	1
Tőzsdei kereskedés felfüggesztése	1
Tőzsdei kereskedés visszaállítása	1
Eljárást felfüggesztő határozat	1
Befolyásszerzéssel kapcsolatos jogszabályok megsértése	4
Rendkívüli tájékoztatási kötelezettség megszegése	2
Egyéb határozat	1
Összes határozat	419

Biztosítási szektorban hozott intézkedések	
Prudenciális intézkedések	190
Felügyeleti ellenőrzést lezáró határozat	53
Pénzügyi tervre kötelezés / jóváhagyása	2
Viszontbiztosítás beszámításának engedélyezése	2
Egyéb prudenciális intézkedés, határozat	133
Piacfelügyeleti intézkedések	542
Biztosítási tevékenységgel összefüggő tevékenység engedélyezése	32
Biztosítási szaktanácsadói tevékenység engedélyezése	1
Egyéb kiegészítő tevékenység engedélyezése	25
Vezető tisztségviselő engedélyezése	170
Szakmai vezető engedélyezése	58
Alkuszi tevékenységi engedély	62
Befektetési szabályoktól való eltérés engedélyezése	0
Tevékenységi engedély felfüggesztése (kérelemre)	0
Tevékenységi engedély visszavonása (kérelemre)	102
Rendkívüli adatszolgáltatásra kötelező határozat összesen	–
Ezen belül vezető tisztségviselőkre vonatkozó	–
Egyéb piacfelügyeleti határozat, intézkedés	92

Egyéb határozat	123
Összes határozat	855
Pénztári szektorban hozott intézkedések	
Prudenciális intézkedések	260
Felügyeleti ellenőrzést lezáró határozat	66
Pénzmosási szabályzatot jóváhagyó határozat	7
Egyéb prudenciális intézkedés, határozat	187
Piacfelügyeleti intézkedések	134
Tevékenységi engedélyt megadó határozat	13
Több pénztár egyesülésének engedélyezése	9
Pénzmosási szabályzatot jóváhagyó határozat	9
Könyvvizsgálói névjegyzékbe való nyilvántartásba vételt engedélyező határozat	24
Egyéb piacfelügyeleti határozat, intézkedés	79
Egyéb határozat	187
Összes határozat	581

II. FELÜGYELT INTÉZMÉNYEK ÉS TERMÉSZETES SZEMÉLYEK

A Felügyelet által felügyelt intézmények 2005. december 31-én a pénzügyi szektorban

Megnevezés	Felügyeleti engedéllyel rendelkező intézmények
Bankok	30
Fióktelep	3
Szakosított hitelintézetek	8
Szövetkezeti hitelintézetek	177
Ebből: takarékszövetkezet	171
hitelszövetkezet	6
Pénzügyi vállalkozások	224
Pénzügyi vállalkozás „A” típusú ügynöke	279
„A” típusú pénzügyi ügynök	451
Ebből: pénzváltó	205
Pénzügyi intézmények összesen	1172

²⁵ 2005. december 31-én rendelkezésre álló adatok alapján

A tőkepiaci szektorban felügyelt, jogi személyiséggel rendelkező intézmények és cégek száma 2005. december 31-én

Megnevezés	Felügyeleti engedéllyel rendelkező intézmények
Befektetési vállalkozás	17
Ebből: bizományos	3
kereskedő	10
befektetési társaság	4
Fióktelep	2
Árutózsdei szolgáltató	12
Befektetési alapkezelő	24
Kockázati tőkealapkezelő	2
Kockázati tőketársaság	–
Befektetési szolgáltatást nyújtó hitelintézet	22
Befektetési tanácsadó (cég)	19
„A” típusú tőkepiaci ügynök	64
Tőkepiaci intézmények összesen	162

A biztosítási szektorban felügyelt, jogi személyiséggel rendelkező intézmények és cégek száma 2005. december 31-én

Megnevezés	Felügyeleti engedéllyel rendelkező intézmények
Biztosító részvénytársaság	28
Biztosítási egyesületek	35
Független biztosításközvetítő	379
Ebből: alkusz (cég)	336
többes ügynök (cég)	43
Biztosítási szaktanácsadó (cég)	19
Biztosítási piac összesen	461

A pénztári szektorban felügyelt, jogi személyiséggel rendelkező intézmények és cégek száma 2005. december 31-én

Megnevezés	Felügyeleti engedéllyel rendelkező intézmények
Magánnyugdíjpénztárak	18
Önkéntes nyugdíjpénztárak	70
Önkéntes önszegélyző pénztárak	40
Önkéntes egészségpénztárak	50
Pénztárak összesen	178

A Felügyelet által nyilvántartott személyek száma a pénzügyi, tőkepiaci és a biztosítási szektorban 2005. december 31-én

Pénzügyi szektorban nyilvántartott személyek száma a 2005. december 31-én

Hitelintézet „B” típusú ügynöke***	8735
Pénzügyi vállalkozás „B” típusú ügynöke összesen	8385
Jogosulatlan tevékenység miatt eljárás alatt álló személyek száma	–

Tőkepiaci szektorban nyilvántartott személyek száma 2005. december 31-én

„B” típusú tőkepiaci ügynök	1645
Üzletkötő, tanácsadó, termékértékesítő	12 935
Árutózsdei üzletkötő	74
Jogosulatlan tevékenység miatt eljárás alatt álló személyek száma	–

Biztosítási szektorban nyilvántartott személyek száma 2005. december 31-én

Biztosítási szaktanácsadó	14
Függő biztosításközvetítő****	20 416

*** ennél a két kategóriánál előfordulhatnak átfedések

**** az internetes biztosításközvetítői regiszter alapján

III. HATÁRON ÁTNYÚLÓ TEVÉKENYSÉGGEL KAPCSOLATOS BEJELENTÉSEK

2005-ben az EGT más tagországában székhellyel rendelkező cégeknél

Megnevezés	2000/12/EC ²⁶ dir. alapján	93/22/EEC ²⁷ dir. alapján	92/49/EEC ²⁸ vagy 2002/83/EK ²⁹ dir. alapján
Bejelentés nyilvántartásba vétele összesen, ezen belül	61	116	128
határon átnyúló szolgáltatásokra	58	114	85
magyarországi fióktelep ³⁰ létrehozására	3	2	2
Nyilvántartásból történő törlések összesen, ezen belül	–	3	–
határon átnyúló szolgáltatásokkal	–	3	–

2005-ben az EGT más tagországában székhellyel rendelkező közvetítőknél

Megnevezés	2000/12/EC dir. alapján	93/22/EEC dir. alapján	2002/92/EC ³¹ dir. alapján
Bejelentés nyilvántartásba vétele határon átnyúló szolgáltatásokra	–	–	997

2005-ben a belföldi székhelyű cégeknél az EGT más tagországa felé irányulóan

Megnevezés	2000/12/EC dir. alapján	93/22/EEC dir. alapján	92/49/EEC vagy 2002/83/EK dir. alapján
Bejelentések továbbítása az illetékes külföldi hatóság felé összesen, ezen belül	3	–	45
határon átnyúló szolgáltatásokra	3	–	45

2005-ben a Magyarországon nyilvántartott közvetítőknél

Megnevezés	2000/12/EC dir. alapján	93/22/EEC dir. alapján	2002/92/EC dir. alapján
Bejelentés továbbítása a külföldi hatóság felé	–	–	5

²⁶ A hitelintézetek engedélyezését és tevékenység végzését szabályozó direktíva

²⁷ Az értékpapír befektetési szolgáltatásokról szóló direktíva

²⁸ Az életbiztosítás körén kívül eső közvetlen biztosítási tevékenységekre vonatkozó törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések összehangolásáról szóló direktíva

²⁹ Az Európai Parlament és a Tanács irányelve az életbiztosításról

³⁰ Biztosítók esetében a Bit-előírás alapján: másik tagállamban székhellyel rendelkező biztosító, magyarországi fióktelep

³¹ az Európai Parlament és a Tanács irányelve a biztosítási közvetítésről

Nyomdai előkészítés:
IndigoLine Kft., Budapest

Nyomtatás és kötészet:
Komáromi Nyomda és Kiadó Kft.,
Komárom

